

ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

นางสาวนิชาภา เทพนากิจ

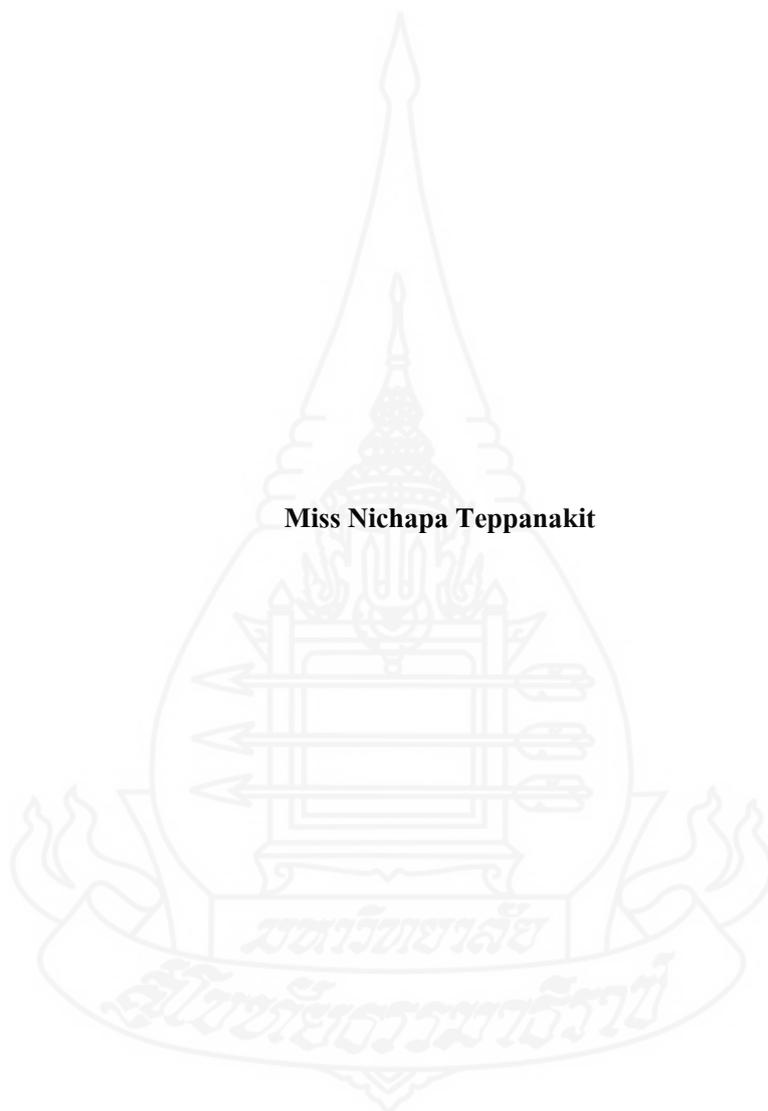

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

Factors Affectings Ultra Poor Farmer's Debt in Phayao Province

Miss Nichapa Teppanakit

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for

the Degree of Master of Economics

School of Economics

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อการศึกษาคั่นคว่ำอิสระ บัณฑิตที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัด
พะเยา
ชื่อและนามสกุล นางสาวนิชาภา เทพนาถิจ
แขนงวิชา เศรษฐศาสตร์
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สมบัติ พันธวิศิษฏ์

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2555

คณะกรรมการสอบการศึกษาคั่นคว่ำอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมบัติ พันธวิศิษฏ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์อรรถมย์คณา เข้มนวล)

(รองศาสตราจารย์อรรถมย์คณา เข้มนวล)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา **ค้นคว้าอิสระ** ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

ผู้ศึกษา นางสาวนิชาภา เทพนาทิจ รหัสนักศึกษา 2516000656 **ปริญญา** เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สมบัติ พันธวิศิษฎ์ **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา 2) พฤติกรรมการก่อหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จำนวน 90 ครัวเรือน โดยสุ่มตัวอย่างแบบจัดชั้นในช่วงปีพ.ศ. 2552 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า 1) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 57.62 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จชั้นประถมศึกษา สถานภาพสมรส มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.52 คนต่อครัวเรือน ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 52,667.11 บาทต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 42,906.67 บาทต่อปี มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีหนี้สินกับกองทุนหมู่บ้าน และร้อยละ 82.73 มีหนี้สินจำนวนไม่เกิน 20,000.- บาทต่อครัวเรือน 2) การก่อหนี้ของเกษตรกรมีสาเหตุจากที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย และมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ แหล่งเงินกู้ส่วนใหญ่มาจากญาติพี่น้อง เนื่องจากสะดวกรวดเร็ว และสามารถขอผ่อนผันได้ สำหรับกรณีที่ไม่สามารถชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ได้ครบทุกรายพร้อมกันได้ ครัวเรือนเกษตรกรเลือกที่จะชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ที่ไม่ใช่เครือข่ายมาก่อน 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นภาระ จำนวนสมาชิกครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ หนี้สิน ความสามารถในการขายผลผลิต และสถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน โดยปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร ได้ร้อยละ 39.1 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้สินของเกษตรกร ได้แก่ รายจ่ายรวมต่อปีของครัวเรือน รายจ่ายประจำวัน และรายจ่ายการรักษาพยาบาลสมาชิกของครัวเรือนที่เจ็บป่วย ปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงหนี้สินของเกษตรกร ได้ร้อยละ 47.3 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

คำสำคัญ หนี้สินเกษตรกร, เกษตรกรที่ยากจนมาก

Independent Study title: Factors Affectings Ultra Poor Farmer's Debt in Phayao Province

Author: Miss Nichapa Teppanakit; **ID:** 2516000656; **Degree:** Master of Economics ;

Independent Study advisor: Sombat Pantavisit, Associate Professor;

Academic year: 2011

Abstract

The objectives of this research were to study: 1) social and economic conditions of ultra poor farmers in Phayao province; 2) debt leverage behaviours of ultra poor farmers in Phayao province; 3) factors affecting the debts payment ability of ultra poor farmers in Phayao province; and 4) factors affecting the liability of ultra poor farmers in Phayao province.

This study was a survey research. The sample used in the study were 90 ultra poor farm households in Phoyao province, and they were selected through stratified sampling method. The data were analysed via both descriptive and quantitative analyses. For the quantitative method, a multiple regression technique was applied.

The results of the study were as follows: 1) the head of household farmers were 57.62 years on average, married status, elementary school completed and they had 4.52 family members on average. They also worked as general employees for their additional incomes, earned annual average income at 52,667.11 baht, and spent annual average expenses at 42,906.67 baht. Most of them owed liabilities with villagefund, and 82.73 percent owed not more than 20,000 baht per household. 2) The liability behavior of ultra poor farmer as a result of their insufficient incomes to cover the expenses in daily life, and chronic illness in their family members. Most of them owed debt with their relatives because of convenience, rapidity, and the abatement of debt repayment. Whenever they were unable to pay for their debts to every creditor in the same time they firstly decided to pay non-relative lenders. 3) Factors affecting the debts payment ability of ultra poor farmers consisted of more family member burden, chronic illness, number of household members, the ability of output selling, and the status of household head, at 0.05 statistically significant level. These factors could explain 39.1 percent of the change in debts payment ability of the poor farmers. 4) Factors affecting the liability of ultra poor farmers comprised total annual household expenses, high routine household expenses, and the burden of family member healthcare, at 0.05 statistically significant level. These factors could explain 47.3 percent of the changes in the liability of poor farmers.

Keywords: Farmer's debt, Ultra poor farmers

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูง จากรองศาสตราจารย์สมบัติ พันธวิศิษฏ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความกรุณาในคำแนะนำและติดตามการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้เสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ คณาจารย์สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่ผู้วิจัยสามารถนำมาปรับใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ประจำสาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน ที่ช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา เจ้าหน้าที่เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ที่ได้คำแนะนำและเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเกษตรกรทุกท่านที่เสียสละเวลา และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และคุณรวี เคนอุดม ที่เป็นกำลังใจสำคัญและให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน ขอขอบพระคุณ พี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ นักศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา

นิชาภา เทพนากิจ

กรกฎาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน	9
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	45
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	54
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	54
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56
การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
การวิเคราะห์ข้อมูล	57
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา	59
ตอนที่ 2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ...	66
ตอนที่ 3 พฤติกรรมการก่อกำเนิดของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา	75
ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของเกษตรกร ที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา	90
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	96
สรุปการวิจัย	96
อภิปรายผล	101
ข้อเสนอแนะ	103
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	105
บรรณานุกรม	107
ภาคผนวก	111
ก แบบสอบถาม	112
ข ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ด้วยเทคนิค Linear Regression	117
ค ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ด้วยเทคนิค Linear Regression	129
ประวัติผู้ศึกษา	142

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	ครัวเรือนยากจน จังหวัดพะเยา แยกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2552 3
ตารางที่ 1.2	ครัวเรือนภาคการเกษตรที่ยากจนมาก จังหวัดพะเยา แยกเป็นรายอำเภอ ปี 2552 4
ตารางที่ 2.1	เส้นความยากจน และสัดส่วนคนจนของจังหวัดในภาคเหนือ ปี 2543 - 2550 20
ตารางที่ 3.1	จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่ทำการศึกษำ จำแนกตาม อำเภอ ในจังหวัดพะเยา 55
ตารางที่ 4.1	จำนวนตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดพะเยา ที่ทำการศึกษำ จำแนกเป็นรายอำเภอ 60
ตารางที่ 4.2	จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษำจำแนกตามระยะห่างจากอำเภอที่สังกัด 61
ตารางที่ 4.3	จำนวนหมู่บ้านที่การศึกษำ จำแนกตามเวลาที่ใช้ในการเดินทางไป อำเภอที่สังกัด 61
ตารางที่ 4.4	จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษำ จำแนกตามจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดิน เป็นของตนเอง 62
ตารางที่ 4.5	จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษาที่มีระบบการประปาหมู่บ้านและน้ำเพื่อการเกษตร 63
ตารางที่ 4.6	จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษำ ที่มีโทรศัพท์สาธารณะและครัวเรือนที่มี โทรศัพท์เคลื่อนที่ 65
ตารางที่ 4.7	จำนวนหมู่บ้านที่มีวัดและโรงเรียนในหมู่บ้าน 66
ตารางที่ 4.8	จำนวนครัวเรือนจำแนกตามอายุและเพศของหัวหน้าครัวเรือน 67
ตารางที่ 4.9	จำนวนครัวเรือนแยกตามสถานภาพและเพศของหัวหน้าครัวเรือน 67
ตารางที่ 4.10	จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนในครัวเรือน 68
ตารางที่ 4.11	จำนวนสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง จำแนกตาม สถานภาพการมีงานทำ 69
ตารางที่ 4.12	จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษำ 69
ตารางที่ 4.13	จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้นอกรการเกษตร 71
ตารางที่ 4.14	รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (บาท) ... 71
ตารางที่ 4.15	จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายได้ต่อปีของครัวเรือน 72

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.16 จำนวนรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี จำแนกตามประเภทของรายจ่าย	72
ตารางที่ 4.17 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามระดับรายจ่ายต่อปีของครัวเรือน	73
ตารางที่ 4.18 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี	74
ตารางที่ 4.19 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งเงินกู้และปริมาณหนี้สิน	75
ตารางที่ 4.20 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาที่ทำการศึกษฯ จำแนกตามสาเหตุ ที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอ	76
ตารางที่ 4.21 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงิน	77
ตารางที่ 4.22 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนเลือกกู้ในกรณีเร่งด่วน	78
ตารางที่ 4.23 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ที่ทำการศึกษฯ จำแนกตามปัจจัย ที่ค้ำึงถึงมากที่สุด เมื่อต้องการกู้เงิน	78
ตารางที่ 4.24 จำนวนครัวเรือนที่ทำการศึกษฯ จำแนกตามความสามารถชำระหนี้ ตรงตามกำหนด	79
ตารางที่ 4.25 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่มีภาระการผ่อนส่งสินค้า จำแนกตามจำนวนเงินที่ต้องผ่อนส่งต่อเดือน	80
ตารางที่ 4.26 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่มีภาระการผ่อนส่งสินค้า จำแนกตามระยะเวลาคงเหลือในการผ่อนส่งสินค้า	81
ตารางที่ 4.27 จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง จำแนกตามปริมาณความต้องการสินเชื่อเพิ่ม	82
ตารางที่ 4.28 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง เฉพาะครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่ม จำแนกตามวัตถุประสงค์ของความต้องการกู้เงินเพิ่ม	82
ตารางที่ 4.29 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ที่ยากจนมากตัวอย่าง จำแนกตามแหล่ง เงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อน เมื่อผู้กู้ไม่สามารถชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ครบ ทุกรายพร้อมกัน	83
ตารางที่ 4.30 ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการการถดถอย ระหว่าง ความสามารถในการ ชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ	84

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.31 ค่าทดสอบความเหมาะสมของสมการการถดถอย ระหว่าง ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ	86
ตารางที่ 4.32 ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการการถดถอย ระหว่าง หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ	90
ตารางที่ 4.33 ค่าทดสอบความเหมาะสมของสมการการถดถอย ระหว่าง หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ	92

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ส่วนแบ่งของรายได้ประจำต่อคน ต่อเดือน โดยจำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม (ปี 2550 – 2552)	13
ภาพที่ 2.2 แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร	17

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคการเกษตร แต่นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับแรก ๆ นั้น ได้มุ่งเน้นไปในเรื่องของการเพิ่มรายได้ประชาชาติ โดยใช้เศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จนกระทั่งในภาคการเกษตร ส่งผลให้เกษตรกรมีสภาพที่ขาดการพัฒนา ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตและการตลาด มีฐานะยากจน มีหนี้สินจำนวนมาก และมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำ ถึงแม้ว่า ต่อมารัฐบาลจะมีนโยบายให้ความช่วยเหลือเกษตรกรอยู่หลายโครงการ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการธนาคารเพื่อประชาชน โครงการพักชำระหนี้เกษตรกร เป็นต้น โดยรัฐบาลหวังว่าจะสามารถทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาหนี้สิน แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วเกษตรกรยังขาดความรู้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาอาชีพ การตัดสินใจมักอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อโดยไม่มีเหตุผลประกอบ นอกจากนี้แล้วปัญหาเรื่องหนี้สินของเกษตรกรยังมีสาเหตุมาจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ การศึกษาบุตร ค่าใช้จ่ายทางสังคม ค่าใช้จ่ายในด้านสินค้าฟุ่มเฟือยเกินความเป็นจริงในการดำรงชีพ รวมไปถึงในเรื่องของการผลิต การเกษตรยังประสบปัญหาผลผลิตราคาตกต่ำและให้ผลผลิตไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับลักษณะดินฟ้าอากาศ ถ้าปีใดมีลักษณะดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตก็ดีตามไปด้วย ถ้าปีใดมีลักษณะดินฟ้าอากาศไม่ดี เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ก็จะทำให้ผลผลิตไม่ดีหรือเสียหายได้ ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรต่ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้รับต่ำ และรายได้ต่ำลงด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาความยากจนตามฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ในภาคการเกษตรทั้งผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือเช่าที่ดิน ผู้ทำประมง/ป่าไม้/บริการเกษตรและคนงานเกษตร จะมีสัดส่วนคนจนสูงกว่าผู้ประกอบอาชีพอยู่นอกภาคเกษตร (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ 2551)

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีเนื้อที่รวมประมาณ 6,335.06 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,959,412.5 ไร่ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 15 จาก 17 จังหวัดของภาคเหนือ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 53 ของจังหวัดพะเยา

เป็นที่ราบสูงและมีเทือกเขาสลับซับซ้อน โดยมีที่ลาดเชิงเขาและที่ราบแคบ ๆ ประมาณร้อยละ 35 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มและที่ลุ่มที่ทอดตัวไปตามลำน้ำสายสำคัญ ๆ ของจังหวัด มีระดับความสูงของพื้นที่ อยู่ระหว่าง 300 – 1,550 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยมีเทือกเขาสูงอยู่ทางทิศตะวันตก ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณอำเภอเชียงคำ อำเภอปาง อำเภอเชียงม่วน และทิศตะวันตกของอำเภอเมืองและอำเภอแม่ใจ มี 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปาง อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอภูซาง และอำเภอภูกามยาว มี 68 ตำบล, 818 หมู่บ้าน ครัวเรือนจำนวน 98,257 ครัวเรือน ในจำนวนนี้มีครัวเรือนในภาคเกษตรกรรม จำนวน 74,337 ครัวเรือน คิดเป็น 75.66 % ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดขึ้นอยู่กับการค้า และการเกษตรเป็นหลัก ฐานเศรษฐกิจจึงแคบ ขาดความหลากหลายในสาขาการผลิต เศรษฐกิจมีการขยายตัวน้อยเพียงร้อยละ 1.84 ในช่วงปี 2549 – 2551 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา) และจากฐานเศรษฐกิจที่พึ่งพาการเกษตรแบบดั้งเดิมเป็นหลัก พื้นที่การเกษตรที่มีจำกัด กว่าครึ่งหนึ่งของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ผลิตภาพแรงงานและรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำ นอกจากนี้แล้วจังหวัดพะเยา ยังเป็น 1 ใน 5 จังหวัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์รายได้ของ จปฐ. และมีรายได้ต่อครัวเรือนน้อยที่สุด (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา)

ข้อมูลของสำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่าในปี 2550 เส้นความยากจน (Poverty Line) ของจังหวัดพะเยา คือ 1,375.- บาท/คน/เดือน หรือ 16,500 บาท/คน/ปี ดังนั้น คนที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน ถือว่าเป็นคนจน และทาง สศช. ได้จัดแบ่งประเภทคนจนเป็น 3 ประเภท คือ จนมาก คือ คนที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจน, จนน้อย คือ คนที่มีรายได้ระหว่างร้อยละ 80 – 100 ของเส้นความยากจน และ เกือบจน คือ คนที่มีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจน ร้อยละ 20

จากนิยามการจัดแบ่งประเภทคนจนดังกล่าว สามารถหากกลุ่มคนยากจนมาก เฉพาะที่เป็นเกษตรกรในจังหวัดพะเยา โดยสืบค้นจากข้อมูลการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยาซึ่งรวบรวมข้อมูลครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า 23,000 บาทต่อคนต่อปี ถือว่าตกเกณฑ์เรื่องมีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ว่าด้วยค่าใช้จ่ายขั้นต่ำที่ประชาชนจะอยู่ได้ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ครั้วเรือนยากจน จังหวัดพะเยา แยกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ.2552

อำเภอ	จำนวนครั้วเรือน ทั้งหมด (ครั้วเรือน)	จำนวนครั้วเรือน ยากจน (ครั้วเรือน)	จำนวนหมู่บ้าน ทั้งหมด (หมู่บ้าน)	จำนวนหมู่บ้าน ยากจน (หมู่บ้าน)
จุน	10,958	195	85	57
เชียงคำ	16,190	255	142	68
เชียงม่วน	4,348	295	35	19
ดอกคำใต้	13,164	1,126	125	81
ปง	11,309	209	83	44
ภูกามยาว	5,574	230	40	32
กุซาง	6,861	152	59	41
เมืองพะเยา	21,648	662	177	120
แม่ใจ	8,205	713	72	63
รวม	98,257	3,837	818	525

ที่มา : พัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา

จากตารางที่ 1.1 แสดงให้เห็นว่า จังหวัดพะเยามีครั้วเรือนทั้งหมด 98,257 ครั้วเรือน ในจำนวนนี้มีครั้วเรือนที่ยากจน 3,837 ครั้วเรือน หมู่บ้านทั้งหมดในจังหวัดพะเยา 818 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่ยากจนอยู่ 525 หมู่บ้าน และหากจะหาครั้วเรือนที่ยากจนมาก ต้องหาจำนวนรายได้ที่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจนของจังหวัดพะเยา ตามนิยามของ ศสช.

รายได้ของครั้วเรือนที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา = เส้นความยากจนจังหวัดพะเยา x 80%
= 16,500 x 80%

ควรมีรายได้ไม่เกินกว่า = 13,200 บาทต่อคนต่อปี

จากข้างต้น แสดงให้เห็นว่ารายได้ของครั้วเรือนที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ควรมีรายได้ไม่เกินกว่า 13,200 บาทต่อคนต่อปี จากข้อมูลของพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา เมื่อแยกครั้วเรือนในภาคการเกษตรออกมาแล้ว พบว่าเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาในแต่่อำเภอมีดังนี้

ตารางที่ 1.2 ครั้วเรือนภาคการเกษตรที่ยากจนมาก จังหวัดพะเยา แยกเป็นรายอำเภอ ปี 2552

อำเภอ	จำนวนครั้วเรือนภาค การเกษตรที่ยากจนมาก (ครั้วเรือน)	ร้อยละ เมื่อเปรียบเทียบกับ จำนวนรวมทั้งหมด
จุน	16	3.56
เชียงคำ	15	3.34
เชียงม่วน	53	11.80
ดอกคำใต้	207	46.10
ปง	13	2.90
ภูกามยาว	11	2.45
ภูซาง	27	6.01
เมืองพะเยา	24	5.35
แม่ใจ	83	18.49
รวม	449	100

ที่มา : พัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา

จากตารางที่ 1.2 จะเห็นได้ว่า จำนวนครั้วเรือนในภาคการเกษตรที่มีรายได้ต่ำกว่า 13,200.- บาท ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยากจนมาก มีทั้งสิ้น 449 ครั้วเรือน หรือคิดเป็น 11.70% ของครั้วเรือนที่ยากจนทั้งหมดในจังหวัดพะเยา

หนี้สิน มี 2 แหล่ง แหล่งที่หนึ่ง หนี้สถาบันการเงินในระบบ และ แหล่งที่สอง หนี้นอกระบบ ซึ่งหนี้ทั้งสอง แหล่ง เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด เริ่มจากหนี้สินเกษตรกรในระบบเพิ่มขึ้น รวดเร็วมาก เพิ่มในอัตราที่สูงกว่าหนี้สินครั้วเรือนทั่วไปด้วยวิธีการหมุนหนี้ การกู้หนี้ครั้งแรกเป็นจำนวนไม่มาก แต่รายได้จากการเกษตรก็ไม่พอใช้หนี้ จึงต้องกู้หนี้ครั้งที่สองเพื่อเอามาใช้หนี้ และ ดอกเบี้ยหนี้กู้ครั้งแรกและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอย กู้ครั้งที่สามก็เพื่อใช้หนี้เงินต้นและดอกเบี้ยจากการกู้ครั้งที่สองและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอย เมื่อกู้จนยอดหนี้สินชนเพดานทรัพย์สินประกัน ไม่สามารถหมุนเงินกู้ในระบบต่อไปได้ ก็ต้องคืนเงินกลุ่มเงินกองทุนในหมู่บ้านมาหมุนต่อ สุดท้ายก็ต้องไปกู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูง มาผ่อนใช้หนี้ในระบบ ยอดหนี้เกษตรกรจึงสูงขึ้น 2-3 เท่าตัวในช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมา

จากสภาพหนี้สินของเกษตรกรดังกล่าว ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกลายเป็นปัญหาที่ผูกพัน เรื้อรัง ไม่มีที่สิ้นสุด บางรายต้องแบกภาระหนี้สินแทนบิดามารดา บางรายมีหนี้สินในปริมาณมากเกินความสามารถในการชำระคืนได้จึงต้องตกอยู่ในภาวะของความยากจนตลอดไป (ศราวดี พิทักษ์สิน 2548 : 2)

ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา เพื่อให้ทราบว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ทั้งนี้รวมทั้งหนี้ในระบบและหนี้ของสถาบันการเงินต่าง ๆ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษา สภาพทั่วไป ทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา
- 2.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการก่อหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา
- 2.3 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา
- 2.4 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้ จะศึกษาถึงรูปแบบและพฤติกรรมการบริโภคของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา และศึกษาถึงความต้องการสินเชื่อ และความสามารถในการชำระหนี้สิน โดยจะพิจารณาถึงรายได้และปริมาณรายจ่ายในครอบครัวของเกษตรกรที่ยากจนมากแต่ละราย โดยจะเลือกสุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรที่ยากจนมากในแต่ละอำเภอของจังหวัดพะเยา

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 ความยากจน¹ หมายถึง ความขาดแคลนหรือไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นพื้นฐาน (ปัจจัยสี่) ขาดศักยภาพในการดำเนินชีวิต เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิต การขาดความรู้ ความสามารถ ขาดทางเลือก ขาดการรับรู้ข่าวสาร ไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ตลอดจนขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง สังคม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

4.2 เส้นความยากจน (Poverty Line) คือ เครื่องมือในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของแต่ละบุคคล ดังนั้นการกำหนดคนจนโดยพิจารณาจากระดับรายได้เทียบกับเส้นความยากจน เรียกว่าเป็นการวัดความยากจนด้านรายได้ หรือมิติรายได้ ในทำนองเดียวกัน หากพิจารณาจากระดับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคเทียบกับเส้นความยากจนเดียวกัน เรียกว่า เป็นการวัดความยากจนด้านค่าใช้จ่ายหรือมิติค่าใช้จ่าย

4.3 คนจน หมายถึง คนที่มีรายได้หรือค่าใช้จ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจน โดยจำแนกกลุ่มคนยากจนตามระดับรายได้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คนจนมาก (มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจน) คนจนน้อย (มีรายได้ร้อยละ 80-100 ของเส้นความยากจน) และคนเกือบจนที่มีรายได้ใกล้เส้นความยากจน เป็นผู้มีความเสี่ยงสูงที่จะกลายเป็นคนยากจนได้ในอนาคต โดยมีรายได้อยู่ระหว่างร้อยละ 100 ถึง 120 เหนือเส้นความยากจน

4.4 ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก หมายถึง ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคน ประกอบอาชีพทางการเกษตร มีรายได้หลักจากการเกษตร และมีรายได้ต่ำกว่า 13,200 บาท ต่อคนต่อปี

4.5 สมาชิกของครัวเรือน หมายถึง บุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดหาและใช้สิ่งของอุปโภคบริโภคที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพร่วมกัน สมาชิกของครัวเรือนอาจมีเพียงคนเดียวหรือตั้งแต่สองคนขึ้นไป

4.6 หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ผู้ที่เป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกอื่นในครัวเรือน โดยยกย่องให้เป็นหัวหน้า อาจจะเป็นผู้รับผิดชอบทางการเงินหรือสวัสดิการของครอบครัวหรือไม่ก็ตาม

4.7 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง

¹ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2549) “คู่มือและแนวทางการใช้ดัชนีชี้วัดการแก้ไขปัญหาความยากจน” (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์): 3

4.7.1 รายได้ด้านการเกษตร ซึ่งรวมทั้งด้านพืช (ทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำสวนไม้ดอก ไม้ประดับ) ด้านสัตว์ (เช่น เป็ด ไก่ หมู วัว ควาย แพะ แกะ ไหมและอื่น ๆ) ด้านประมง (สัตว์น้ำ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำทุกชนิด) และผลผลิตจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ทั้งที่ทำไว้ขาย ทำไว้กินเองและการไปหาจากแหล่งธรรมชาติ โดยคิดรวมเป็นตัวเงินต่อปี

4.7.2 รายได้นอกภาคเกษตร ได้แก่ รายได้จากเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน รายได้จากการค้าขายการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม/บริการ รายได้อื่น ๆ เช่น ค่าเช่า ลูกหลานส่งเงินมาให้ ดอกเบี้ยเงินฝาก เป็นต้น

4.8 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตร หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของครัวเรือน ทั้งในด้านค่าใช้จ่ายการเกษตรและค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุคคลในครัวเรือน เป็นต้น

4.9 หนี้สิน หมายถึง ภาระผูกพันบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปและมีผลผูกพันให้ต้องชำระคืนด้วยเงินหรือทรัพย์สินอื่นที่สามารถตีราคาเป็นตัวเงินหรือแรงงานหรือประโยชน์อื่นใดที่ลูกหนี้ต้องชำระให้กับเจ้าหนี้และสามารถประเมินราคาเป็นตัวเงินได้

4.10 หนี้ของสถาบันการเงิน หมายถึง ผู้ให้กู้ ที่เป็น นิติบุคคลที่จดทะเบียน ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคาร บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ สหกรณ์หรือหน่วยราชการที่ดำเนินกิจกรรมให้สินเชื่อแก่ภาคครัวเรือน นิติบุคคลดังกล่าว เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธ.ก.ส. ธนาคารอื่น ๆ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเงินกู้ตามนโยบายของรัฐ

4.11 หนี้นอกระบบ หมายถึง บุคคลหรือหรือกลุ่มบุคคล บริษัทเอกชนและอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน ตามข้อ 10 ซึ่งให้กู้แก่ภาคครัวเรือน

4.12 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ ปริมาณหนี้สิน ค่าใช้จ่าย ค่าใช้จ่ายในการเกษตร

4.13 ปัจจัยทางสังคม หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

4.14 พฤติกรรมการก่อหนี้ หมายถึง ลักษณะการตัดสินใจ หรือพฤติกรรมของเกษตรกรที่ยากจนมาก เกี่ยวกับการจัดการหนี้สิน เช่น การเลือกตัดสินใจกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ สาเหตุหรือเหตุผลของการตัดสินใจกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้

4.15 ความสามารถในการชำระหนี้ หมายถึง ความสามารถในการหาเงินจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาชำระหนี้สินที่มีอยู่ของครัวเรือน

4.16 อัตราส่วนการเป็นภาระ หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน รวมกัน ต่อ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีงานทำ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เพื่อให้ทราบถึง สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกร ที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ว่าเป็นอย่างไร

5.2 เพื่อให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้าง ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงปริมาณสินเชื่อ ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

5.3 เพื่อให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของ เกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

5.4 เพื่อให้ทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจน มาก ในจังหวัดพะเยา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องไว้
ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน

1.1 นิยาม “ความยากจน”

เมื่อกล่าวถึง “ความยากจน” คำนิยามที่เข้าใจและใช้อย่างแพร่หลายนั้น มักอิงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่คำนึงถึงระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจที่บุคคลสามารถดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำที่ยอมรับในแต่ละสังคม อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมาได้มีความพยายามที่จะนิยาม “ความยากจน” ให้ครอบคลุมมิติที่หลากหลายขึ้น ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งนิยาม “ความยากจน” ในแต่ละมิตินั้น จะเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด การวัด และการแก้ปัญหาความยากจน

สำนักงานโครงการพัฒนาสหประชาชาติ (UNDP, 2000) ได้จำแนกนิยาม “ความยากจน” เป็น ความยากจนเชิงรายได้ (Income Poverty) และ ความยากไร้ของคน (Human Poverty) โดยจำแนกนิยามของ ความยากจนเชิงรายได้ (Income Poverty) เป็นสองนัยยะคือ “ความยากจนขั้นแค้น” (Extreme Poverty) หมายถึง การขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอสำหรับบริโภคอาหารเพื่อยังชีพ ซึ่งอ้างอิงกับระดับความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของร่างกาย เป็นความยากจนสัมบูรณ์ และ “ความยากจนโดยรวม” (Overall Poverty) หมายถึง การขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอต่อความจำเป็นในการดำรงชีพที่มีใช้อาหาร เช่น เครื่องนุ่งห่ม สาธารณูปโภค และที่อยู่ รวมทั้งอาหารตามความต้องการของร่างกาย เป็นความยากจนสัมพัทธ์ (ซึ่งการวัดจะเปรียบเทียบรายได้ของกลุ่มคนที่จนที่สุดกับคนที่รวยกว่า) ในขณะเดียวกันก็ได้ให้นิยาม ความยากไร้ของคน (Human Poverty) ว่าหมายถึงการขาดแคลนขีดความสามารถขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไม่รู้หนังสือ ทุพโภชนาการ อายุสั้น สุขภาพของมารดาไม่ดี และการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ (ซึ่งวัดโดยอ้อมจากการเข้าไม่ถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็น

สำหรับการยกระดับขีดความสามารถของทุนมนุษย์ เช่น ไฟฟ้า สาธารณูปโภค การศึกษา การคมนาคมสื่อสาร และน้ำสะอาดสำหรับดื่ม เป็นต้น)

Amartya Sen นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ปี 1999 ได้เสนอแนวคิดเรื่องความยากจน ในกรอบที่กว้างกว่ามุมมองด้านรายได้ในการยังชีพเท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดสนใจด้านต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่าของคนในแต่ละสังคม โดยยกตัวอย่างสังคมที่ให้คุณค่าในด้านเสรีภาพ ดังนั้นคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ เช่น ถูกจำคุก ก็ถือว่า ยากจน เป็นต้น

วิทยากร เชียงกุล (2544) ชื่อว่า การให้นิยามความยากจนเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น มาจากกรอบแนวคิดทุนนิยม ในวิธีการผลิตแบบสังคมนิยมอุตสาหกรรม ขณะที่ในอดีตของประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีการผลิตเพื่อกินใช้เองสูง จึงมิได้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันมากนัก ดังนั้นคนจนในสังคมเกษตรแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะมาจากความด้อยโอกาสทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น มาจากชาติพันธุ์หรือภูมิหลังทางสังคมที่คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นพวกด้อย ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับ หรือกลายเป็นคนยากจนขัดสนในสถานการณ์บางอย่าง เช่น เกิดมาพิการ หรือได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นหม้าย แก่ชราโดยไม่มีลูกเต้าเลี้ยงดู ฯลฯ อย่างไรก็ตาม จากวิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตลาด โดยทุกคนต้องทำงานหาเงินเพื่อใช้เงินซื้อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตทุกอย่าง นับเป็นความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงควรนิยามความยากจนที่ครอบคลุมความขัดสนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546 : 54 – 55) ได้นิยามความยากจน ในความหมายอย่างแคบ หมายถึง ภาวะการขาดแคลนปัจจัยยังชีพ ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ภาวะทุกข์ยาก อิดออดขัดข้องต่าง ๆ (deprivation) โดยมีมิติความยากจน 4 มิติ คือ

1. จนทรัพย์สิน คือ มีรายได้ต่ำ ขาดวัตถุปัจจัย
2. จนโอกาส คือ ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ไม่มีโอกาสและสิทธิเข้าถึง

บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข ไม่มีสิทธิเข้าถึงหรือถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากรของสังคม (เช่น ดิน น้ำ ป่า)

3. จนอำนาจ คือ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไร้อำนาจต่อรอง ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการ นโยบายและการตัดสินใจ มักได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือกว่าไม่ว่าอำนาจรัฐ หรือ อำนาจทุน

4. จนศักดิ์ศรี คือ ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม การเบียดขับ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ ไร้ศักดิ์ศรีในสายตาของคนอื่น ๆ ในสังคม ได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น เหยียดผิว เหยียดเชื้อชาติ เหยียดอาชีพ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการหลายท่าน ได้วิพากษ์แนวคิดและนิยาม ความยากจนของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเช่นกัน และได้เสนอแนวคิดและนิยาม “ความยากจน” ในความหมายกว้างในบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นับเป็นนิยาม “ความยากจน” ซึ่งทางเลือก ไว้หลากหลายแง่มุม

ในขณะที่นักคิดในสังคมไทยท่านอื่น ๆ เช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี, ศ.ดร.เสน่ห์ จามริก, ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ และ รศ.ดร.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ มองปัญหาความยากจนที่สาเหตุ โดยวิพากษ์โครงสร้างเศรษฐกิจสังคม และการเมืองว่าเป็นเหตุแห่งความยากจน

ดังนั้น ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า เมื่อใช้แนวคิดของนิยามที่แตกต่างกันแล้ว กลุ่มคนจนที่ค้นพบจากการใช้นิยามและวิธีการวัดที่แตกต่างกันนั้น เป็นคนจนกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกัน

เมื่อนิยามที่ต่างกัน การวัดก็ต่างกัน ส่งผลให้ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในการ แก้ไขปัญหาที่กำหนดขึ้น ซึ่งมักสัมพันธ์กับแนวคิดและนิยามที่ใช้ก็แตกต่างกันด้วย ตัวอย่างเช่น ถ้า นิยามความยากจนอิงกับการขาดแคลนรายได้ โดยที่ตัวชี้วัดเป็นรายได้หรือรายจ่ายของครัวเรือน กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาหมกมุ่นไปที่การได้เข้าเชิงเศรษฐกิจ (economic mobility) โดยการเพิ่ม รายได้ปฐมภูมิ (primary income) เช่น การปรับปรุงกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่ดำเนินการ โดยคนจน การเพิ่มผลผลิต การปรับปรุงการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่ายและการกระจายสินค้า รวมทั้ง การเพิ่มผลิตภาพในการผลิต การเปลี่ยนแปลงระดับราคาปัจจัยการผลิต เป็นต้น หรือ โดยการเพิ่ม รายได้ทุติยภูมิ (secondary income) จากเงินโอนภาครัฐแก่คนจน (cash transfer) เช่น เบี้ยยังชีพ คนชรา เงินอุดหนุนแก่กิจกรรมทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน เป็นต้น ทั้งนี้ แผนงานแก้ไข ปัญหาความยากจนที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคาร โลกส่วนใหญ่จะยึดตามแนวทางนี้

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ความยากจนและคนจนเป็นสถานะที่สัมพันธ์กับความ ต้องการ (want) และความขาดสน (deprivation) โดยเป็นความขาดสนในเรื่องที่จำเป็นต่อการ ดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ความยากจน” ที่ใช้กันอยู่ประจําานั้น แฝงความหมายของการเปรียบเทียบ สถานการณ์ของบุคคล ครอบครัว หรือกลุ่มคนเกี่ยวกับเรื่องที่จำเป็นในการดำรงชีพ

หากรวบรวมความหมายของ “ความยากจน ” ที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ ความหมายไว้ในหลายมิติทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจมีทั้งที่คล้ายคลึงและ แตกต่างกัน แต่อาจพอสรุปได้ ดังนี้ “ความยากจน หมายถึง ความขาดแคลนหรือไม่เพียงพอต่อการ ดำรงชีพตามความจำเป็นพื้นฐาน (ปัจจัยสี่) การขาดศักยภาพในการดำเนินชีวิต เนื่องจากขาดแคลน ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิต การขาดความรู้ความสามารถ ขาดทางเลือก ขาดการรับรู้ข่าวสาร ไม่

สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ตลอดจนขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ในการดำเนินชีวิต

1.2 การวัด “ความยากจน”

จากนิยาม “ความยากจน” ที่มีกรอบแนวคิดหลากหลาย ทั้งที่เป็นความต้องการเชิง วัตถุ และที่มีใช้วัตถุ ทั้งนี้ ในการวัดความยากจนนั้น สามารถจำแนกเป็นการวัดแบบมิติเดียว (unidimensional measurement ส่วนมากวัดมูลค่าที่เป็นตัวเงิน) หรือการวัดแบบหลายมิติ (multidimension measurement ปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกัน) ซึ่งกระบวนการในการวัดเป็นทั้งการ ประเมินโดยตรงหรือการประเมินโดยอ้อม ทั้งนี้ในรายงานทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การวัด ภาวะความยากจน” ขององค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ โดย Julio Boltvinik (2000) ได้ประมวล วิธีการวัดความยากจนที่ใช้กันในกลุ่มประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จำแนกเป็น 2 กลุ่ม หลัก ได้แก่ การวัดความยากจนเชิงเปรียบเทียบ หรือความยากจนโดยสัมพัทธ์ (Relative Poverty) และการวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ (Absolute Poverty)

1.2.1 การวัดความยากจนเชิงเปรียบเทียบ หรือ ความยากจนโดยสัมพัทธ์

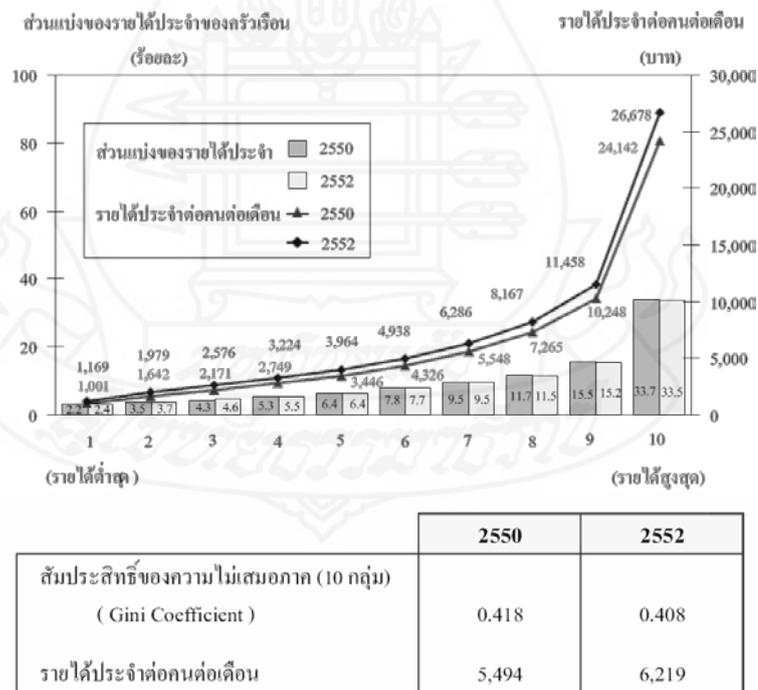
วัดโดยการพิจารณาความยากจน โดยเปรียบเทียบระดับรายได้ต่าง ๆ ของ ประชากรแต่ละกลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งคือ การพิจารณาสถานะการกระจายรายได้ นั่นเอง วิธีการที่ นิยม มี 2 แบบ แบบหนึ่ง คือ การกำหนดร้อยละ (เช่น ร้อยละ 20) ของครัวเรือนที่อยู่ช่วงระดับ รายได้ต่ำสุดเป็นครัวเรือนยากจนที่สุด ส่วนร้อยละของครัวเรือนที่อยู่ช่วงรายได้สูงขึ้นมาถือว่า ยากจนน้อยกว่า อีกแบบหนึ่ง คือ การเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนทั้งประเทศ (โดยเอา รายได้ทั้งคนรวยที่สุดและจนที่สุดทั้งประเทศมารวมกัน และหารด้วยประชากรทั้งหมด) ใครมี รายได้ต่ำกว่า รายได้เฉลี่ย ก็จัดว่าเป็นคนยากจนกว่าคนอื่น ๆ

การวัดความยากจนเชิงเปรียบเทียบระหว่างประชากรกลุ่มต่าง ๆ น่าจะ เป็นดัชนีชี้วัดที่ช่วยเสริมให้เราเข้าใจปัญหาความยากจนได้ใกล้เคียงความจริงมากกว่าที่จะใช้การวัด ความยากจนแบบสัมบูรณ์ ที่ใช้เส้นความยากจน (หรือเส้นรายได้การสนองตอบความต้องการ พื้นฐานขั้นต่ำของบุคคล) เป็นตัวชี้วัด เพราะการเก็บสถิติและการคำนวณเส้นความยากจนอาจขาด ความแม่นยำโดยตรง และ คนที่มีรายได้เฉลี่ยอยู่เหนือเส้นความยากจนขึ้นไปแต่ไม่มากนัก ถ้า พิจารณาด้านอื่น ๆ เช่น ขาดสนด้านสิทธิโอกาสต่าง ๆ หรือมีหนี้มาก, รายจ่ายมาก ก็ยังอาจจะถือว่าเป็นคนยากจนได้

1) ความยากจนเปรียบเทียบจากการกระจายรายได้

การวัดการกระจายรายได้ของคนไทย ที่ทำโดยนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มต่าง ๆ ล้วนแสดงให้เห็นว่า นอกจากการกระจายรายได้ของคนไทยจะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่มากมาตั้งแต่หลายสิบปีแล้ว ยังมีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลงเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ

จากภาพที่ 2.1 เป็นการวิเคราะห์การกระจายรายได้ โดยจัดแบ่งครัวเรือนทั่วประเทศเป็น 10 กลุ่ม เท่า ๆ กัน และนำมาเรียงลำดับตามรายได้ประจำต่อคนต่อเดือนจากน้อยไปมาก (กลุ่มที่ 1 มีรายได้ต่ำสุด และ กลุ่ม 10 มีรายได้สูงสุด) พบว่า กลุ่มที่มีรายได้สูงสุดมีส่วนแบ่งของรายได้ประมาณ 33.5 ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุด มีส่วนแบ่งของรายได้เพียงร้อยละ 2.4 แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ความเหลื่อมล้ำของรายได้มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ ครัวเรือนกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดมีส่วนแบ่งของรายได้ลดลงจากร้อยละ 33.7 ในปี 2550 เป็น 33.5 ในปี 2552 ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งของรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.2 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 2.4 ในปี 2552 และพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ด้านการกระจายรายได้ของครัวเรือนทั้ง 10 กลุ่ม มีค่าลดลงจาก 0.418 ในปี 2550 เป็น 0.408 ในปี 2552

ภาพที่ 2.1 ส่วนแบ่งของรายได้ประจำต่อคนต่อเดือน โดยจำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม (ปี 2550 – 2552)

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) ความยากจนเชิงเปรียบเทียบรายได้ ของคนจนกับรายได้เฉลี่ยของคนทั้งประเทศ เป็นการวัดคนจนในเชิงเปรียบเทียบว่า ใครที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยทั้งประเทศถือว่าเป็นคนจน

3) ความยากจนเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของคนในอาณานิคม การวัดในเชิงเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ย บางครั้งนิยมวัดเปรียบเทียบในเชิงอาณานิคม เป็นประเทศ ภูมิภาค จังหวัด หมู่บ้าน การวัดแบบนี้ให้ภาพเปรียบเทียบได้อย่างคร่าว ๆ เท่านั้น โดยเฉพาะเมื่อหน่วยที่นำมาเปรียบเทียบค่อนข้างใหญ่ เช่น ภูมิภาค หรือ จังหวัด เพราะเป็นการวัดแบบตัวเฉลี่ย คือ เอารายได้คนรวย คนฐานะปานกลาง คนจนที่อยู่ในอาณานิคมเดียวกันแล้วหารด้วยจำนวนคนทั้งหมด ขณะที่ตามสภาพความเป็นจริงภายในภูมิภาคหรือจังหวัดแต่ละแห่ง ยังมีการกระจายรายได้ของกลุ่มคนที่แตกต่างกันมาก และคนส่วนใหญ่จะมีรายได้จริงต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง แต่ในภูมิภาคนี้ มีทั้งคนรวยและคนจนในชุมชนแออัดที่มีรายได้ ฐานะแตกต่างกันสูงมากเป็นร้อยเท่าพันเท่า

การวัดในแง่เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของภูมิภาคและจังหวัดต่าง ๆ มีประโยชน์ในแง่ทำให้เราจำกัดพุ่งเป้าอาณานิคมในการศึกษาวิจัยได้สะดวกขึ้น เช่น ภาคอีสานมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุด รองลงมาคือภาคเหนือ และจังหวัดในภาคอีสานที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดคือหนองบัวลำภู, อำนาจเจริญ, ศรีสะเกษ, ยโสธร, บุรีรัมย์ ส่วนจังหวัดในภาคเหนือที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดคือแพร่, พะเยา, น่าน, เพชรบูรณ์, เชียงราย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราสามารถพุ่งเป้าอาณานิคมในการศึกษาได้สะดวกขึ้น

หากจะวัดเปรียบเทียบระดับหมู่บ้านต่อหมู่บ้าน (หรือชุมชนในเมือง) ก็พอจะเห็นภาพว่าหมู่บ้านไหน จนกว่าหมู่บ้านไหนบ้าง เพราะหมู่บ้านจะเป็นหน่วยที่ย่อยลงมา แต่ก็ต้องตระหนักไว้ด้วยว่า ในหมู่บ้านหรือชุมชนในเมืองสมัยนี้ก็มีทั้งคนรวยและคนจนแตกต่างกัน ดังนั้นการวัดเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อหัวในแง่อาณานิคม จึงใช้ได้จำกัด เช่น ถึงจะมีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ ไปลงที่ภาคอีสานมากที่สุดในรอบ 40 ปี ที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นผลดีเฉพาะบางส่วน เช่น เขตเทศบาลเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น

1.2.2 การวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : 2551)

วิธีการวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย การวัดโดยตรงแบบหลากหลายมิติ (multidimensional-direct method) การ

วัดโดยอ้อมแบบมิติเดียว (unidimensional-indirect method) และการวัดแบบผสมผสานหลายมิติ (multidimensional-combined method) กล่าวคือ

1) การวัดโดยตรงแบบหลายมิติ

การวัดแบบหลายมิตินี้ มีทั้งที่เป็นการวัดระดับความยากจนระดับบุคคลและ/หรือครัวเรือนกับระดับประเทศและ/หรือภูมิภาค และมีทั้งที่กำหนดและไม่ได้กำหนดระดับความยากจนที่ชัดเจน การวัดที่มีการกำหนดระดับความยากจนที่ชัดเจนนั้น โดยทั่วไปจะใช้ระดับความต้องการขั้นพื้นฐานเป็นเกณฑ์ หากบุคคลหนึ่ง บุคคลใด ไม่บรรลุซึ่งระดับความต้องการดังกล่าวแล้ว ถือว่าบุคคลนั้น “ยากจน” เป็นการวัดภาวะความยากจนของบุคคล/ครัวเรือนโดยตรง สำหรับการวัดแบบที่ไม่มีการกำหนดระดับความยากจนที่ชัดเจนนั้น โดยมากจะเป็นการจัดลำดับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ อย่างไรก็ตามในแต่ละมิติของการพัฒนา (เช่น การรู้หนังสือ หรือการเข้าถึงน้ำสะอาด หรือบริการพื้นฐานอื่น ๆ) จะมีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ และนำมาจัดลำดับตามสัดส่วนของประชากรที่อยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ เป็นช่องว่างการเข้าถึงบริการ ทั้งนี้การวิเคราะห์อาจแยกพิจารณาตัวแปร (ของแต่ละมิติที่สำคัญ) ¹ หรือการวิเคราะห์เป็นดัชนีรวม (composite index) โดยให้น้ำหนักแต่ละตัวแปร จากนั้นจึงนำมาเรียงลำดับตามความขัดสนจากมากไปหาน้อย นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่นที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิธีการข้างต้น เพื่อให้สามารถระบุถึงครัวเรือนที่ยากจนได้ ตัวอย่างของการวัดภาวะความขัดสนโดยวิธีการนี้ ก็คือ ดัชนีวัดความยากจน ปี 1997 (Human Poverty Index 1997) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่ใช้วัดในระดับประเทศ หนึ่งจุดอ่อนของวิธีการวัดโดยตรงแบบหลายมิติ ก็คือ ไม่สามารถบ่งชี้ถึงช่วงห่าง (Gap) และความรุนแรง (severity) ของระดับความยากจนได้

2) การวัดโดยอ้อมแบบมิติเดียว

การวัดภาวะความยากจนโดยทางอ้อม คือ การตีมูลค่าความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวเป็นตัวเงิน เป็น “เส้นความยากจน” แล้วนำมาเปรียบเทียบกับระดับรายได้ (หรือรายจ่ายเพื่อการบริโภค) ของบุคคล/ครัวเรือน ซึ่งหากอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ก็จัดว่าบุคคลหรือครัวเรือนนั้นยากจน ซึ่งวิธีการนี้อาจจำแนกได้เป็นแบบที่กำหนดเส้นความยากจนโดยคำนวณจากความต้องการบริโภคสินค้าและบริการขั้นต่ำ กับอีกแนวทางหนึ่งที่รวมปัจจัยอื่น ๆ เช่น

¹ การวิเคราะห์ตามแนวทางนี้ เป็นเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ภาวะสังคมและดัชนีทางสังคมตามวิธีการดั้งเดิม (ซึ่งเหมาะกับการวิเคราะห์และวางแผนรายสาขาและการวางแผนทางสังคมโดยรวม) ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายอาจแตกต่างกันไปในแต่ละมิติ ดังนั้นจึงมักหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “ยากจน” กับกลุ่มคนที่อยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น แต่สะท้อนถึงความขัดสนและด้อยโอกาสมากกว่า

เวลา การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยประเมิน
ทุกอย่างเป็นมูลค่าที่เป็นตัวเงินเช่นกัน

ทั้งนี้วิธีการคำนวณหาเส้นความยากจนจะแบ่งออกเป็นสองส่วน

ได้แก่ เส้นความยากจนด้านอาหาร และเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

(1) เส้นความยากจนด้านอาหาร โดยปกติการคำนวณเส้นความ
ยากจนด้านอาหาร ควรมีการปรับปรุงทุก ๆ 10 ปี เพื่อให้สะท้อนแบบแผนการบริโภคที่
เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบแผน การบริโภคมีผลต่อการคำนวณดัชนีราคาสินค้าราย
พื้นที่ (spatial price indices: SPI) และต้นทุนสารอาหาร

นอกจากแบบแผนการบริโภคของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว
รูปแบบในการดำเนินชีวิตและการทำงานของคนไทยก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ซึ่งกองโภชนาการ
กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา เพื่อร่วมกันกำหนดความต้องการ
สารอาหารขั้นต่ำของคนไทย และพบว่าคนไทยต้องการแคลอรีน้อยลง แต่ต้องการ โปรตีนมากขึ้น
ความต้องการสารอาหารขั้นต่ำนี้เป็นข้อมูลที่สำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการคำนวณเส้นความยากจน
ด้านอาหาร

วิธีการในการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร ยึดตามทฤษฎี

การบริโภค ที่ derived มาจากรูปแบบการบริโภคที่ทุกคนได้รับอรรถประโยชน์เท่ากัน ไม่ว่าคน ๆ
นั้น จะอาศัยอยู่ที่ในภูมิภาคใด อยู่ในเขตเมืองหรือชนบท

ทฤษฎีอรรถประโยชน์นี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า

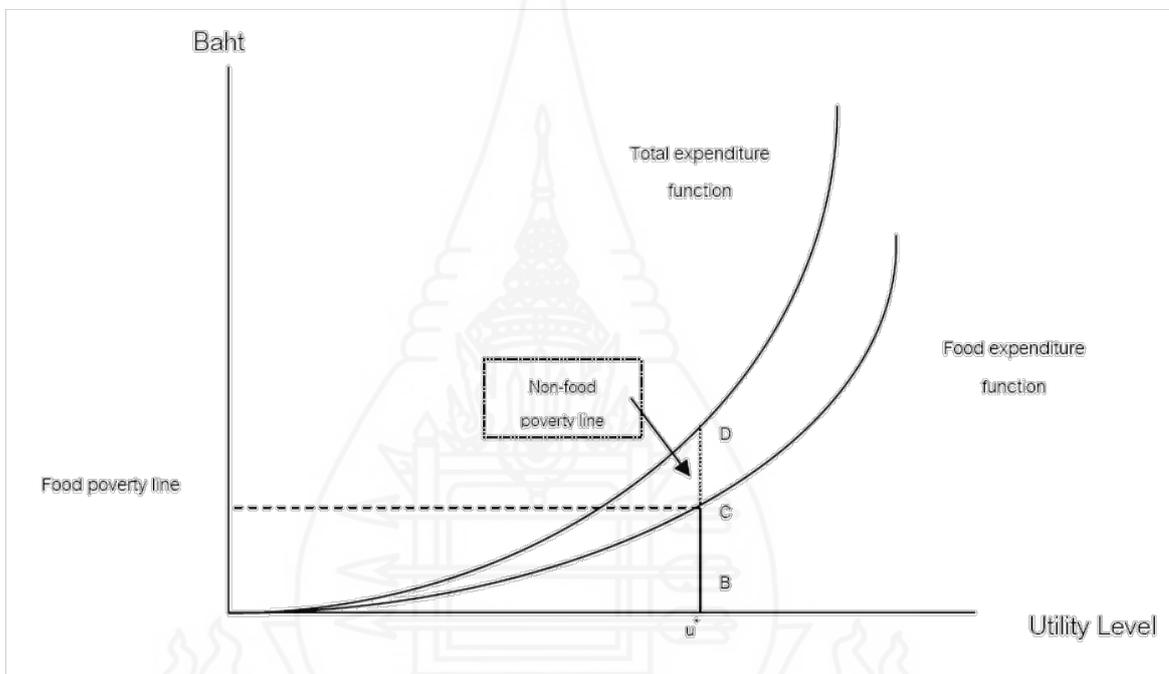
อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับเป็น monotonic increasing function ของต้นทุนสารอาหาร ดังนั้น
คนที่มีรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันย่อมมีต้นทุนสารอาหารที่ต่างกัน (หมายความว่าผู้ที่บริโภค
อาหารราคาแพงย่อมต้องจ่ายเงินมากกว่า) ดังนั้น การกำหนดต้นทุนสารอาหารจะทำให้เราสามารถ
กำหนดระดับอรรถประโยชน์สำหรับรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันได้ ทำให้เราได้ทั้ง

“consistency” (อรรถประโยชน์เท่ากัน ถึงแม้จะอยู่คนละพื้นที่) และ “specificity” (ยอมให้รูปแบบ
การบริโภคแตกต่างกันได้)

ดังนั้น เส้นความยากจนด้านอาหาร ถูกกำหนดโดยต้นทุน

สารอาหารและต้นทุนโปรตีน (calorie cost and protein cost) ของประชากร 20% ที่จนที่สุด โดยที่
ต้นทุนสารอาหารนี้คำนวณโดยใช้ราคาในแต่ละภูมิภาคและเขตของอาหารแต่ละรายการ ก่อนที่จะ
ถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนประชากรเพื่อคำนวณหาต้นทุนเฉลี่ยระดับประเทศและใช้ดัชนีราคาอาหาร
รายพื้นที่ (SPI) เป็นตัวปรับความแตกต่างของพื้นที่ (ภาค/เขต) อีกครั้ง

(2) เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร จากภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอรรถประโยชน์กับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และค่าใช้จ่ายรวม เมื่อเรากำหนดเส้นความยากจนด้านอาหาร (จุด C บนเส้นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร) บุคคลจะได้อรรถประโยชน์เท่ากับ u^* ที่จุด B อรรถประโยชน์ที่จุดนี้ เราสามารถคำนวณหาค่าใช้จ่ายรวมได้ (จุด D) ซึ่งสะท้อนถึงเส้นความยากจนรวม (BD) ที่มีความคงเส้นคงวาระหว่างเส้นความยากจนด้านอาหาร (BC) และเส้นความยากจนหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร (CD)

ภาพที่ 2.2 แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร
ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

การกำหนดเส้นความยากจนเพื่อวัดความยากจนโดยวิธีการวัดโดยอ้อมแบบมิตติเดียวนี้ ยังแยกย่อยได้อีก ในเรื่องแบบแผนการบริโภคที่จะยึดเป็นมาตรฐานของแต่ละสังคมในการกำหนดสัดส่วนความต้องการอาหารต่อสินค้าอื่นว่าจะใช้สัดส่วนการบริโภคของกลุ่มคนจน ของกลุ่มประชากรทั่วไป หรือของกลุ่มประชากรอ้างอิงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นเกณฑ์ อนึ่ง เส้นความยากจนของประเทศไทยที่ใช้อยู่ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็จัดทำขึ้นด้วยวิธีการนี้ โดยใช้แบบแผนการบริโภคอาหารของประชาชนทั่วไปเป็นเกณฑ์ และกำหนดสัดส่วนการบริโภคอาหารคิดเป็นร้อยละ 60 ของการบริโภครวม

เมื่อทำการวัดด้วยวิธีนี้ ตัวชี้วัดที่ใช้คือสัดส่วนของประชากรที่มี รายได้หรือรายจ่าย² ต่ำกว่าระดับเส้นความยากจนที่กำหนดขึ้น โดยตัวชี้วัดภาวะความยากจนใน กลุ่มนี้ยังมีดัชนีวัดช่องว่างหรือช่วงห่างจากเส้นความยากจน (poverty gap) เพื่อบ่งชี้ว่าคนจน เหล่านี้มีระดับรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมากน้อยเพียงใด และดัชนีความรุนแรงของความ ยากจน (severity of poverty) ซึ่งบ่งชี้ว่าการกระจายรายได้ในกลุ่มคนจนที่อยู่ใต้เส้นความยากจน (ซึ่งมักใช้สำหรับเปรียบเทียบความรุนแรงของความยากจนระหว่างกลุ่มประชาชนในห้วงเวลา ต่างกัน)

3) การวัดแบบผสมผสานหลากหลายมิติ

แม้ว่าวิธีการที่ใช้เงินมาวัดภาวะความยากจนจะได้รับความนิยม และ ใช้กันอย่างแพร่หลาย ทว่า ก็มีจุดอ่อนเนื่องจากมาตรฐานการดำรงชีพในแต่ละสังคมจะกำหนด รูปแบบความต้องการสินค้าและบริการของบุคคลในสังคม ในสังคมของประเทศกำลังพัฒนาที่มีวิถี ชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ “เงิน” ไม่อาจสะท้อนถึงการได้มา หรือการเข้าถึงมิติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการ ดำรงชีวิตในวิถีของสังคมนั้น ๆ หรือในประเทศที่พัฒนาแล้วคนในสังคมนั้นก็อาจละเลยการใช้จ่าย เพื่อสิ่งจำเป็นพื้นฐานได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีรายได้เพียงพอก็ตาม ยกตัวอย่าง กรณีของ สหรัฐอเมริกาที่คนมีรายได้สูง แต่มาตรฐานสังคมให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่น เช่น รอยนต์ โทรทส์นั มากกว่าปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทำให้คนอเมริกันกว่า 43 ล้านคนขาดหลักประกันด้าน สุขภาพ ดังนั้นจะเห็นว่ามาตรฐานการดำรงชีพในแต่ละสังคมอาจลดทรัพยากรไปจากการใช้จ่าย ที่จำเป็นได้ ขึ้นอยู่กับความสนใจของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวหรือในสังคม ซึ่งสะท้อนถึง สักยภาพของบุคคลมากกว่ารายได้ ทั้งยังยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ กรณีผู้ต้องขัง และผู้ป่วยหนัก ซึ่ง อาจมีรายได้สูงแต่ขาดอิสรภาพที่จะเคลื่อนไหวโดยเสรี Amartya Sen เห็นว่าควรพิจารณาความ ยากจนจากภาวะความขัดสนที่เกิดขึ้นแล้วทำให้บุคคล/ชุมชนนั้น ๆ ขาด ศักยภาพ ในการดำรงชีพ ตามมาตรฐานปกติหรือตามที่ตนต้องการได้ มากกว่าการใช้กรอบของรายได้เป็นเกณฑ์ในการ พิจารณาภาวะความยากจน

² ในการศึกษาของธนาคารโลกนั้น ก็มีได้มีข้อวิพากษ์เกี่ยวกับความเหมาะสมของการวัดเส้นความยากจน จากรายได้หรือ รายจ่ายเพื่อการบริโภค ด้วยเหตุว่ากลุ่มประชากรน่าจะเต็มใจให้ข้อมูลด้านรายจ่ายเพื่อการบริโภคมากกว่าการแจ้งที่มาของรายได้ อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของการใช้ข้อมูลรายจ่ายก็คือ อาจมีการบันทึกรายจ่ายเพื่อซื้อสินค้าถาวรที่เกิดขึ้นในปีนั้น โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงอายุการใช้งาน ของสินค้านั้น ๆ ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วมีระบบการจัดเก็บภาษีที่ครอบคลุมและส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีรายได้ที่น่าจะให้ข้อมูลรายได้ได้ ดีกว่า

1.3 เส้นความยากจนทางการ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เห็นว่า เส้นความยากจนทางการ (Official Poverty Lines) ที่ใช้อยู่เดิม ได้จัดทำขึ้นและใช้มาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว โดยเฉพาะสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพในปีฐานในการคำนวณ คือ ปี 2535 เป็นอย่างมาก จึงได้มีการทบทวนและปรับปรุงเส้นความยากจนให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยทำการศึกษา และได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนการวิจัยจาก United Nations Development Programmes (UNDP) เส้นความยากจนที่ใช้อยู่เดิม มีจุดอ่อนในเรื่องสมมติฐานว่าสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารคิดเป็นร้อยละ 60 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด เท่ากันในทุกพื้นที่และเท่ากันในทุก ๆ ปี ซึ่งการใช้สัดส่วนร้อยละ 60 ไม่มีเหตุผลทางทฤษฎีรองรับเพียงพอ และไม่สอดคล้องกับข้อมูลการใช้จ่ายจริงของครัวเรือนยากจนไทยบางส่วน และไม่ได้แยกการคำนวณความต้องการสินค้าที่ไม่ใช่หมวดอาหาร (non-food consumptions) ออกเป็นหมวดย่อย แต่คิดรวมกันไปที่เดียว นอกจากนี้ ไม่อนุญาตให้รูปแบบการใช้จ่ายของครัวเรือนยากจนแตกต่างกันไปตามพื้นที่ ทำให้ประสบปัญหา เช่น ประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเมืองหรือนครใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานครอาจมีค่าใช้จ่ายจำเป็นที่นอกเหนือกว่าครัวเรือนในชนบท (เช่น ค่าเช่าบ้านหรือค่าอาหารที่บริโภคนอกบ้านสูงกว่าเป็นต้น) เส้นความยากจนทางการเส้นใหม่ จะใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม (SES) ปี 2545 เป็นปีฐานในการคำนวณ ซึ่ง SES2545 ได้สะท้อนแบบแผนการบริโภคของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจโดยรวม และใช้ข้อมูลโครงสร้างประชากรใหม่ ตามสำมะโนประชากรในปี 2543 นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลความต้องการสารอาหาร (แคลอรีและโปรตีน) แยกตามอายุและเพศ ปี 2546 ซึ่งเป็นข้อมูลชุดแรกที่กรมอนามัยได้จัดทำขึ้นเพื่อสะท้อนความต้องการสารอาหารของคนไทยในช่วงอายุและเพศต่าง ๆ โดยใช้แนวคิดในการกำหนดเส้นความยากจนในหมวดอาหารให้สอดคล้องกับทฤษฎีที่เป็นสากลมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการริเริ่มใช้แนวคิดที่ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในต่างพื้นที่ และต่างสังคมกันจะมี “มาตรฐานการครองชีพ ” ที่แตกต่างกัน แต่ได้รับอรรถประโยชน์ (utility) เท่ากัน ในขณะที่การคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่มีไม่ใช่อาหารก็ยึดทฤษฎีเดียวกัน โดยสะท้อนค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่อาหาร 9 หมวด คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เชื้อเพลิงและแสงสว่าง เครื่องใช้ประจำบ้าน ยา และค่ารักษาโรค ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ค่าขนส่ง ค่าใช้จ่ายสื่อสารคมนาคม ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของกลุ่มครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร นอกจากนี้ยังอนุญาตให้มีการประหยัดจากขนาด (economy of scale) ซึ่ง หมายถึงการที่ครัวเรือนสามารถประหยัดการใช้

จ่ายต่อหัวได้ หากมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือมีการแบ่งกันบริโภค เช่น ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 – 4 คน จะเสียค่าอาหารต่อคนน้อยกว่าครัวเรือนที่มีสมาชิก 1 – 2 คน เป็นต้น

ตารางที่ 2.1 เป็นตารางแสดงเส้นความความยากจนและสัดส่วนคนจนของจังหวัดในภาคเหนือ ในปี 2543 - 2550 ซึ่ง สัดส่วนคนจนประมวลจากสัดส่วนของครัวเรือนที่ในแต่ละจังหวัดที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจนของครัวเรือนนั้น ซึ่งรายจ่ายเพื่อการบริโภครวมรายจ่ายด้านอาหารและรายจ่ายที่มีใช้อาหาร

ตารางที่ 2.1 เส้นความยากจน และสัดส่วนคนจน ของจังหวัดในภาคเหนือ ปี 2543 – 2550

จังหวัด	เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)					สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)				
	2543	2545	2547	2549	2550	2543	2545	2547	2549	2550
แม่ฮ่องสอน	972	1,035	1,090	1,200	1,275	46.64	33.81	33.40	52.53	65.16
เพชรบูรณ์	996	1,043	1,084	1,209	1,267	37.91	33.02	22.90	16.74	12.32
ตาก	989	1,054	1,113	1,263	1,310	34.70	44.17	36.93	20.94	17.86
เชียงราย	995	1,062	1,135	1,268	1,333	34.46	12.39	13.12	15.63	14.44
พิจิตร	1,013	1,084	1,134	1,273	1,324	32.83	16.57	10.33	8.59	8.90
แพร่	1,035	1,090	1,142	1,273	1,337	25.99	22.67	8.19	11.37	10.54
ลำปาง	1,038	1,091	1,152	1,282	1,365	23.69	32.74	14.06	9.44	14.56
น่าน	1,006	1,058	1,133	1,224	1,272	21.89	31.85	12.59	19.29	20.21
อุทัยธานี	994	1,049	1,099	1,271	1,325	21.29	30.86	19.93	8.47	12.16
พะเยา	1,039	1,094	1,159	1,303	1,375	19.57	18.34	16.89	7.99	4.45
สุโขทัย	1,008	1,078	1,140	1,254	1,313	18.49	15.45	9.81	12.1	19.27
เชียงใหม่	1,067	1,132	1,156	1,320	1,394	17.86	23.28	20.76	8.80	9.00
พิจิตร	1,012	1,063	1,121	1,247	1,300	15.96	5.46	10.46	4.73	5.65
นครสวรรค์	1,024	1,079	1,151	1,267	1,318	15.63	13.66	12.16	9.13	12.32
อุดรดิตถ์	1,026	1,079	1,124	1,261	1,312	13.18	13.17	11.68	5.25	9.82
ลำพูน	1,048	1,107	1,170	1,320	1,378	10.02	11.17	8.95	4.66	4.05
กำแพงเพชร	992	1,035	1,075	1,226	1,278	5.83	2.53	8.05	3.32	5.36
รวมภาคเหนือ	1,019	1,078	1,131	1,266	1,326	23.10	20.29	15.68	12.00	12.93

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) “รายงานการประเมินความยากจน ปี 2550” (สิงหาคม) : 3-6

1.4 สาเหตุของความยากจน

1.4.1 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. ได้ศึกษา สาเหตุของความยากจนจากการวิเคราะห์โดยวิธีการประเมินปัญหาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้/เสียทุกกลุ่ม สามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนเองอย่างเสรี และมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการศึกษา และเป็นวิธีการศึกษาที่มอบอำนาจแก่ผู้เข้าร่วมในการดำเนินการและพัฒนาความสามารถและทักษะในการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่าสาเหตุของความยากจน มีดังนี้

1) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ สาเหตุจากตัวบุคคลหรือจากสมาชิกในครอบครัว ดังนี้

(1) คนจนส่วนใหญ่มีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย เพราะประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคงหรือมีรายได้น้อย

(2) คนจนส่วนใหญ่ขาดความรู้และความสามารถในการจัดการการผลิตและการลงทุน โดยเฉพาะเรื่องการออมทรัพย์ เนื่องจากคนจนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ทำให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพน้อย หรือขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน เนื่องจากขาดสินทรัพย์ในการค้ำประกัน และมักถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการขาดทุนสูง

(3) คนจนส่วนใหญ่มีนิสัยหรือยึดทัศนคติที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเอง เช่น มีนิสัยเกียจคร้านและไม่พึ่งพาตนเอง ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย รักความสบาย (จึงไม่นิยมทำงานในภาคเกษตรกรรม เพราะเห็นว่าเป็นงานที่หนัก แต่มีรายได้น้อย)

(4) คนจนส่วนใหญ่มีภาระที่ต้องรับผิดชอบสูง เนื่องจากครอบครัวคนจนมักมีลูกมากหรือสมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากพิการหรือเจ็บป่วย

(5) คนจนส่วนใหญ่มีภาระด้านหนี้สิน ที่ตกทอดลงมาจากแต่รุ่นพ่อแม่ ทำให้อับจนหนทางมากขึ้น

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่

(1) สภาพแวดล้อมภายในชุมชนไม่น่าอยู่ และไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้เป็นแหล่งแพร่ของเชื้อโรค ส่งผลให้คนในชุมชน มีสุขภาพอ่อนแอและมีประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ขณะที่ในบางชุมชนประสบกับปัญหาอาชญากรรม และยาเสพติดทำให้อัตราความเสี่ยง ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีสูง

(2) ชุมชนขาดกระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการองค์กรภายในชุมชน เพราะขาดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขาดการเรียนรู้ต้นแบบจากชุมชนที่เข้มแข็งและขาดข้อมูลข่าวสาร

(3) ผลกระทบจากภายนอก ได้แก่

- ก. ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติ
- ข. วิกฤติเศรษฐกิจ และความแปรปรวนของราคาผลผลิตใน

ตลาดโลก

ค. ความทรุดโทรม/ร่อยหรอของแหล่งทรัพยากร

(4) นโยบายภาครัฐในอดีตที่มีผลลบต่อคนจน ได้แก่

ก. นโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนจน

ก) นโยบายด้านการศึกษาไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนจน เช่น นโยบายที่รัฐส่งเสริมเป็นนโยบายเน้นความรู้ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรตายตัว หรือเป็นความรู้ในแง่ทฤษฎี ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนจน

ข) นโยบายที่ไม่เอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนในท้องถิ่น เช่น พรบ.ป่าสงวน ที่ทำให้คนจนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นได้

ข. นโยบายที่สร้างความไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

ก) แนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับ

ภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตรกรรม ทำให้คนจน (โดยเฉพาะในชนบท) ไม่เห็นความสำคัญของการทำการเกษตร อันเป็นอาชีพหลักของประชากรในประเทศ

ข) แนวทางการพัฒนามุ่งสร้างความเจริญในเมืองมากกว่าในชนบท ทำให้คนจนในชนบทส่วนใหญ่อพยพเข้ามาหางานทำในเมือง ทำให้เกิดความไม่สมดุล และเป็นปัญหาต่อการพัฒนา เช่น เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัยหรือชุมชนแออัดในเมือง ขณะที่พื้นที่ในชนบทถูกทิ้งให้รกร้าง

ค. นโยบายที่ไม่เป็นธรรม

ก) นโยบายเอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุนรายใหญ่ เช่น นโยบายด้านแรงงานต่างด้าว ที่รัฐมุ่งสนองผลประโยชน์ของนักลงทุนรายใหญ่ที่ต้องการให้มี

โยกย้ายแรงงานต่างด้าวอย่างเสรี เพื่อลดต้นทุนในการผลิต ทำให้แรงงานเหล่านี้มาแย่งชิงโอกาสของแรงงานคนจนที่เป็นคนไทย

ข) นโยบายเอื้อประโยชน์ต่อผู้มีอิทธิพลและนักการเมือง เช่น การที่กลุ่มนักการเมืองและผู้มีอิทธิพลใช้อำนาจอิทธิพลที่มีอยู่ให้นักธุรกิจเช่าที่ดินที่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ แทนที่จะมาจัดสรรให้เป็นที่อยู่ของคนจน

ง. นโยบายที่ไม่ยั่งยืน

ก) นโยบายที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น นโยบายส่งออกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อผลกำไรทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน

ข) นโยบายที่ขาดการวางแผนในระยะยาว เนื่องจากการดำเนินงานของรัฐส่วนใหญ่ขาดการติดตามประเมินผล และขาดการวางแผนแก้ปัญหาในระยะยาว

ค) การขาดมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ขาดมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

ง) นโยบายที่สร้างนิสัย “การรอรับความช่วยเหลือ” จากภาครัฐ เช่น นโยบายหาเสียงของนักการเมืองมีส่วนสร้างนิสัย “การรอรับความช่วยเหลือ” จากภาครัฐในหมู่คนจน

จ. การบริหารจัดการของรัฐ

ก) การขาดบูรณาการในการแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงาน ทำให้การดำเนินงานแก้ปัญหาของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่สอดคล้องหรือซ้ำซ้อนกัน

ข) งบประมาณช่วยเหลือมีจำกัด หรือมีการเล่นพรรคเล่นพวกในการจัดสรรงบประมาณ

ค) วิธีการเผยแพร่ข้อมูลไม่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

ง) การดำเนินการของรัฐไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากรัฐเคยชินกับบทบาทของการเป็นผู้สั่งการ

1.4.2 นอกจากนี้ สศช. ยังได้สรุปสาเหตุของความยากจนจากการศึกษาด้วยวิธีสถิติวิเคราะห์แบบ Multivariate Analysis อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งสรุปได้ว่า กลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของคนจน คือ ตัวแปรตาม กลุ่มแรกจะเป็นตัวแปรที่เป็นลักษณะในเชิงบุคคล อาทิ เพศและอายุของผู้นำครอบครัวและสมาชิกในครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน อาชีพของผู้นำครอบครัวและ

สมาชิกและพื้นที่อยู่อาศัยและภูมิถาเนาเป็นต้น ตัวแปรในกลุ่มนี้ แม้รัฐจะไม่สามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลงได้โดยตรง (แต่อาจเข้าแทรกแซงได้โดยทางอ้อม หรือในระยะยาว เช่น การรณรงค์การวางแผนคุมกำเนิด ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการลดขนาดของครัวเรือน) แต่จะมีข้อดีในการช่วยให้รัฐทราบลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนจน และสามารถระบุกลุ่มที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและระดับความช่วยเหลือที่จำเป็นได้

1) *อาชีพของผู้นำครอบครัว* เมื่อแยกประเภทของอาชีพออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ การประมงและการป่าไม้ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ค้าขาย บริการ และก่อสร้าง แล้วพบว่า อาชีพที่มีแนวโน้มจะเพิ่มโอกาสการตกเป็นคนจน ได้แก่ การประมง การป่าไม้และเกษตรกรรม ในขณะที่ผู้ประกอบอาชีพบริการเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มไม่น่าจะเป็นคนจนมากที่สุด (ค่าความเสี่ยงลดลง 0.0547) ตามด้วย กลุ่มผู้ประกอบอาชีพค้าขาย (0.0465) อุตสาหกรรม และก่อสร้าง (0.0353) เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในภาคเกษตรแล้วพบว่า ปริมาณการถือครองที่ทำกินเป็นปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่งต่อโอกาสตกเป็นคนจนของเกษตรกร โดยมีเพียงเกษตรกรรายใหญ่ผู้ที่ทำกินตั้งแต่ 40 ไร่ ขึ้นไปเท่านั้นที่ไม่น่าจะตกเป็นคนจน ในทางตรงกันข้าม กลุ่มเกษตรกรรายย่อยผู้มีที่ทำกินน้อยกว่า 10 ไร่ เป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนมากที่สุด (ค่าความเสี่ยงเพิ่มขึ้น 0.1360) ตามด้วยกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินของตนเอง (0.0687) และกลุ่มเกษตรกรขนาดกลางผู้มีที่ทำกินตั้งแต่ 10 ไร่ ถึง 39 ไร่ (0.0340)

2) *เพศของผู้นำครอบครัว* ผู้อาศัยในครอบครัวที่ผู้นำเป็นเพศหญิง ไม่ได้มีโอกาสดตกเป็นคนจนเพิ่มขึ้นตามที่มักเข้าใจกันแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามสมาชิกในครอบครัวที่มีผู้นำเพศหญิงกลับมีความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนน้อยกว่าครอบครัวที่มีผู้นำเพศชาย (ค่าความเสี่ยงลดลง โดยเฉพาะเมื่อผู้นำครัวเรือนนั้นมีอายุค่อนข้างน้อย) เหตุผลประการหนึ่งที่อาจช่วยอธิบายลักษณะดังกล่าว ได้แก่ การที่ครัวเรือนที่มีผู้นำเพศหญิงมักเป็นครัวเรือนที่ผู้นำเพศชายได้ไปประกอบอาชีพยังสถานที่อื่น ซึ่งมักส่งเงินบางส่วนกลับไปยังครอบครัวที่ภูมิถาเนาเดิมของตน และเป็นเหตุให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวดังกล่าวอาจอยู่เหนือระดับเส้นความยากจน จึงมักไม่ถูกจัดเป็นคนจน

3) *อายุของผู้นำครอบครัว* โดยทั่วไปแล้ว อายุของผู้นำครอบครัว มีส่วนเพิ่มความเสี่ยงต่อโอกาสตกเป็นคนจนของสมาชิกในครอบครัว (ค่าความเสี่ยงเพิ่มขึ้น 0.0003) อันน่าจะเป็นผลจากศักยภาพในการหารายได้ของผู้นำครอบครัวซึ่งมักลดลง เมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น

4) *ที่อยู่อาศัย* แม้กลุ่มคนจนส่วนใหญ่ของประเทศจะกระจุกตัวอยู่ในภาคชนบท ผลจากการประมาณการพบว่า การอาศัยอยู่ในเมืองมีส่วนช่วยลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนได้เพียงเล็กน้อย (ความเสี่ยงลดลง 0.013) หลังจากที่ได้ควบคุมอิทธิพล จากปัจจัยตัวอื่น

ๆ เช่น การศึกษาของคนในเมืองที่มักสูงกว่าคนในชนบท หรืออาชีพของคนในเมืองที่มักเป็นอาชีพค้าขาย หรือรับจ้าง ไม่ใช่อาชีพ เกษตรกรรม เช่น คนส่วนใหญ่ในชนบท ให้คงที่แล้ว

5) *ขนาดของครัวเรือน* ขนาดของครัวเรือนมีส่วนเพิ่มความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนค่อนข้างชัดเจน (ความเสี่ยงเพิ่มขึ้น 0.0162) กล่าวคือ สมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นคนหนึ่งจะเพิ่มความเสี่ยงของการตกเป็นคนจนให้กับสมาชิกทุกคนในครัวเรือนประมาณ 0.0162 เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะสมาชิกที่เพิ่มขึ้นมักอยู่ในวัยเด็กซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพที่สามารถหารายได้ได้ตามควร จึงเป็นการเพิ่มสัดส่วนจำนวนผู้ที่ไม่สามารถหารายได้ในครอบครัวต่อจำนวนผู้มีรายได้และก่อให้เกิดภาระทางการเงินแก่สมาชิกคนอื่นในที่สุด

6) *อายุของสมาชิกในครอบครัว* หากสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 15 – 24 ปี เพิ่มขึ้น จะเพิ่มความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจน ซึ่งอาจเป็นผลจากการที่ผู้อยู่ในช่วงอายุนี้อยู่ยังไม่สามารถหารายได้มากนัก และเป็นภาระทางการเงินแก่สมาชิกคนอื่นในครอบครัว ในส่วนของครัวเรือนที่มีสัดส่วนสมาชิกอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไปค่อนข้างมาก จะลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสัดส่วนของสมาชิกผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปเพิ่มขึ้น จะช่วยลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนได้มากที่สุด ผลที่ได้ในเชิงประจักษ์ดังกล่าว อาจตรงข้ามกับสามัญสำนึกโดยทั่วไปที่ว่าครัวเรือนที่มีผู้ชราอาศัยอยู่มากน่าที่จะมีโอกาสตกเป็นคนจนมากขึ้น เนื่องจากมีศักยภาพในการหารายได้ที่ลดลง อย่างไรก็ตามเหตุผลประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยอธิบายลักษณะที่พบข้างต้น ได้แก่ การที่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่มากมักเป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ที่อยู่กันเป็นระบบเครือญาติ ซึ่งมักเป็นครอบครัวในชนบทที่มีฐานะดีพอสมควร จึงมักไม่ใช่ครอบครัวที่ยากจน

7) *เพศของสมาชิกในครอบครัว* สัดส่วนของสมาชิกเพศหญิงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นจะมีส่วนช่วยลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนได้ค่อนข้างมากถึงประมาณ 0.0278 อันน่าจะเป็นผลจากการที่เพศหญิงสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานบางประเภทได้ง่ายกว่าเพศชาย เช่น การบริการและการรับจ้างตามสถานที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งมักให้ค่าตอบแทนสูงกว่าอาชีพเกษตรกรรมในเขตชนบท โดยเปรียบเทียบกลุ่มตัวแปรที่รัฐสามารถเข้าแทรกแซงได้ในเชิงนโยบาย คือ เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภาครัฐ อาทิ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครัวเรือน การเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ เช่น จำนวนสถานพยาบาลในพื้นที่ การเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคหรือการเกษตร และงบประมาณต่อประชากรในจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ตัวแปรตามในกลุ่มแรกแล้ว ยังมีตัวแปรอื่น ๆ ที่ช่วยให้รัฐได้ทราบถึงประเภทและประสิทธิภาพของนโยบายและมาตรการของรัฐที่สามารถแก้ปัญหาความ

ยากจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดลำดับความสำคัญของแต่ละนโยบายและมาตรการต่อไป ตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่

8) *การศึกษา* การศึกษายังคงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการลดความเสี่ยงต่อโอกาสตกเป็นคนจน จากการประมาณการพบว่า เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาใด ๆ เลย หากสมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา จะช่วยลดความเสี่ยงต่อความยากจนประมาณ 0.0144 และการศึกษาในระดับที่สูงยิ่งขึ้น จะช่วยลดความเสี่ยงต่อความยากจนได้มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะช่วยลดความเสี่ยงได้มาก ซึ่งนับเป็นปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการลดความยากจนสูงสุด

9) *การเข้าถึงบริการสาธารณสุข* เครื่องชี้วัดระดับการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของครัวเรือนประการหนึ่ง ได้แก่ สัดส่วนเตียงในโรงพยาบาลต่อประชากร 1,000 คน ในจังหวัดที่คนอาศัยอยู่ โดยจากการประมาณการพบว่า สัดส่วนเตียงในโรงพยาบาลต่อประชากร 1,000 คน ในจังหวัดที่เพิ่มขึ้น จะลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนได้ประมาณ 0.0302 อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวน่าจะเป็นเพียงความสัมพันธ์ที่มักเกิดขึ้น โดยทั่วไปมากกว่าที่จะเป็นสาเหตุที่แท้จริงของความยากจน เนื่องจากสถานพยาบาลขนาดใหญ่มักตั้งอยู่ในจังหวัดขนาดใหญ่ ซึ่งประชาชนในตัวจังหวัดมักมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าในจังหวัดเล็ก ผู้ที่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้ง่าย จึงมักมีความเสี่ยงต่อโอกาสตกเป็นคนจนน้อยกว่าผู้ที่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้ยาก

10) *การเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร* จากการที่คนจนจำนวนมากกระจุกตัวอยู่ในภาคเกษตร การเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสตกเป็นคนจน โดยจากการศึกษาพบว่า หากสัดส่วนหมู่บ้านที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในจังหวัดเพิ่มขึ้น จะเพิ่มความเสี่ยงในการตกเป็นคนจนของสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนั้น ประมาณ 0.0003

11) *การเข้าถึงระบบคมนาคม* ระบบการคมนาคมเป็นปัจจัยสำคัญต่อโอกาสการเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอื่น ๆ โอกาสในการได้รับการศึกษาและการเพิ่มรายได้จากการขายสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตได้ จากการศึกษพบว่าหากสัดส่วนหมู่บ้านที่มีระบบคมนาคมต่ำมาก เพิ่มขึ้นในจังหวัดหนึ่ง จะเพิ่มความเสี่ยงในการตกเป็นคนจนของสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนั้น ประมาณ 0.0014

12) *งบประมาณต่อประชากรในจังหวัด* ที่อาศัยงบประมาณต่อประชากรรายจังหวัดเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบที่สำคัญต่อโอกาสตกเป็นคนจนของบุคคล โดยงบประมาณต่อประชากรที่เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 1 จะสามารถลดความเสี่ยงต่อการตกเป็นคนจนได้มากถึง 0.0259 ซึ่ง

แสดงให้เห็นถึงผลของตัวคูณของงบประมาณ (budget multiplier effect) ในระดับจังหวัดของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาความยากจนค่อนข้างสูง

13) การขยายตัวของรายได้เฉลี่ยต่อประชากรในจังหวัด การขยายตัวทางเศรษฐกิจเมื่อพิจารณาจากการขยายตัวของรายได้เฉลี่ย ต่อประชากรในจังหวัดที่ครัวเรือนนั้น ๆ อาศัยอยู่ มีส่วนสำคัญในการลดความเสี่ยงในการเป็นคนจนของสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 0.0041 ซึ่งคิดเป็นความยืดหยุ่นของการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนประมาณ 0.10 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การขยายตัวของรายได้เฉลี่ยต่อประชากรในจังหวัดร้อยละ 1 ของรายได้เฉลี่ยเดิม จะสามารถลดความยากจนในจังหวัดนั้นได้ประมาณร้อยละ 0.1 ของระดับความยากจนเดิม

1.4.3 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สรุปสาเหตุของความยากจนในแต่ละภาคไว้ดังนี้

1) สาเหตุของความยากจนดักดานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พิทักษ์สิทธิ์และคณะ 2543) ได้แก่ พื้นฐานของครัวเรือนมีฐานะยากจน พี่น้องมาก มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระสูง ระดับการศึกษาต่ำ ขาดผู้นำครอบครัว การวางแผนจัดการชีวิตไม่ดี การไม่มีที่ดินของตนเองหรือมีที่ดินน้อย การวางแผนจัดการที่ดินไม่ดี ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ขาดการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงาน การไม่ได้รับโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร อาชีพที่ทำไม่แน่นอน และมีชั่วโมงการทำงานต่ำ

2) สาเหตุของความยากจนดักดานในภาคใต้ (ศิริรัตน์และคณะ 2543) คือ ไม่มีงาน ขาดแคลนทรัพยากรดินและมีลูกมาก สาเหตุของความยากจนจากข้อมูลเชิงปริมาณ คือ โอกาสและความสามารถในการทำงาน การขาดแคลนทุนและทรัพยากรดิน หนี้สินมาก ปัญหาเกี่ยวกับลูก

3) สาเหตุของความยากจนดักดานในภาคกลาง (สมจินต์และคณะ 2543) ได้แก่

(1) การขาดที่ดินทำกิน ทำให้ไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ ต้องไปทำงานรับจ้าง แต่ไม่มีการศึกษาหรือการอบรม จึงมีงานทำไม่เต็มที่ รายได้น้อย เงินออมไม่มี จึงไม่มีโอกาสฟื้นตัว

(2) มีที่ดินไม่ใหญ่มากหรือต้องไปเช่าที่ดิน จึงไม่ต้องการลงทุนเพื่อปรับที่ดิน ทำให้การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ ผลผลิตน้อย ต้นทุนต่อหน่วยสูง รายได้สุทธิไม่มีหรือน้อย ไม่มีโอกาสฟื้นตัว

(3) ขาดการศึกษาอบรม ไม่ค่อยมีงานรองรับ ไม่เห็นทางที่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้สม่ำเสมอ การรับจ้างทั่วไปไม่แน่นอน ชั่วโมงการทำงานต่ำ รายได้น้อย และรายได้ทางการเกษตรไม่มีเสถียรภาพ ค่าใช้จ่ายสูง หนี้สินมาก ไม่มีโอกาสฟื้นตัว

1.4.4 ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546: 159-209) เห็นว่า สาเหตุของความยากจนอาจจัดหมวดหมู่ได้เป็น 4 กลุ่มปัจจัย คือ

1) กลุ่มปัจจัยที่เกิดจากทำที่ต่อชีวิต ซึ่งเป็นทัศนคติในการมองตนเอง มองโลก ความพยายามที่จะทำให้ผู้อื่นเข้าใจตนเอง พฤติกรรมส่วนตัว แบบแผนการใช้ชีวิตในครอบครัว เป็นต้น ในด้านการมองโลกจะเห็นได้ว่าการขาดวิสัยทัศน์ในการมองโลก ทำให้ไม่มีการคาดการณ์อนาคตว่าจะเป็นอย่างไร จึงไม่คิดถึงแผนชีวิตและแผนของครอบครัว แผนของรายได้ แผนของรายจ่าย และแผนของการครองชีพ การขาดวิสัยทัศน์ในการมองอนาคต ทำให้ไม่มีการคุมกำเนิด เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร มีผลให้มีสมาชิกในครอบครัวมาก คือ มีบุตร 3 – 4 คน นำไปสู่ภาวะ ลูกมากยากจน เพราะไม่สามารถหาที่ทำกินเพิ่มได้ นอกจากนี้ การมีการศึกษาน้อย และการไม่สามารถสรุปบทเรียนของการประกอบอาชีพ ก็ทำให้ไม่สามารถเท่าทันกลไกตลาดที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จึงถูกตลาดหรือกลไกทุนนิยมเบียดขับ และกดดันอย่างรุนแรง ไม่สามารถยกระดับรายได้ให้ตนเอง ผ่านกลไกตลาดได้

ในกลุ่มแรงงาน ไม่มีการคิดที่จะศึกษาต่อหรือคิดที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีความรู้และทักษะสูงขึ้น เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่ต้องการแรงงานความรู้ และแรงงานที่มีทักษะฝีมือ โดยต่างสนใจที่จะทำงานล่วงเวลา เพื่อให้มีรายได้พอเพียง จึงแทบหาเวลาเพื่อพัฒนาตนเองไม่ได้ การสนใจข่าวสารความรู้เพื่อตนเอง โดยตนเอง มีน้อยมาก จึงกล่าวได้ว่า วิสัยทัศน์ในการมองโลก มองสถานการณ์ และเข้าใจว่าจะกระทบต่อตนเองอย่างไร จึงแคบและสั้น จึงรู้ไม่เท่าทันกลไกเศรษฐกิจ และกลไกตลาด จะรู้สึกตัวต่อเมื่อเหตุการณ์นั้นได้กระทบตัวแล้ว เช่น ถูกปลดออกจากรางาน มีการยุบแผนก นำเครื่องจักรมาทดแทนแรงงาน ย้ายโรงงานไปยังประเทศอื่น ลดการจ้างเพื่อลดการขาดทุน กรณีเหล่านี้ โดยทั่วไปคนงานมักจะรู้ตัวในระยะกระชั้นชิด หรือเมื่อเกิดเรื่องแล้ว และมักมีปฏิกิริยาแสดงออกมา 2 แนวทาง คือ สำหรับผู้ที่ไม่มียานาจต่อรอง ไม่มีกลุ่ม ไม่มีสหภาพ มักจะท้อแท้หมดหวัง อย่างดีก็ไปร้องศาลแรงงาน เพื่อขอค่าชดเชย แต่สำหรับกลุ่มคนงานที่พอจะมีอำนาจต่อรอง ก็อาจมีการประท้วง ชุมนุม แต่ก็มักจะไร้ทิศทาง ขาดข้อมูล ขาดเหตุผลที่จะต่อรองกับนายจ้าง มีแต่ความ โกรธและความกลัว

ในกรณีเกษตรกร การขาดความรู้และไม่เท่าทันกลไกตลาด ทำอะไรตาม ๆ กัน เห็นคนกลุ่มแรกทำได้ก็มีการเอาอย่าง โดยขาดการวางแผน ไม่สามารถวิเคราะห์อนาคตได้ ในที่สุดก็ประสบภาวะขาดทุน จากที่เคยมีก็กลายเป็นคนจน

ในด้านการมองตน จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่คนจน ยังขาดการวางแผนการใช้จ่าย กล่าวคือ มีช่องทางที่จะลดรายจ่ายแต่ไม่พยายามลด ขณะเดียวกันมีความพยายามที่จะเพิ่มรายได้ แต่ขาดศักยภาพที่จะเพิ่ม บางครอบครัวหาซื้อรถยนต์ไฮบริค์ ทั้ง ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องมี หัวหน้าครอบครัวบางคนยังดื่มเหล้า สูบบุหรี่และเล่นการพนัน ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายโดยใช่เหตุ การที่ไม่สามารถวิเคราะห์ตนเอง ไม่พัฒนาตนเอง ขาดอัตรวิสัยที่จะเอาชนะอุปสรรค ทำให้คนจนบางกลุ่มมีทัศนคติเชิงเบนไปในทางคลายกลุ่มด้วยเหล้า เลี้ยงโชคด้วยการพนัน นอกจากนี้ การบริโภคซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต ก่อให้เกิดการขยายผลผลิต การแลกเปลี่ยน และการกระจายรายได้ ในระบบทุนนิยมจึงมีการกระตุ้นการบริโภคในทุกวิถีทาง เพื่อเป็นแรงจูงใจทำให้เศรษฐกิจเติบโต ประชาชนที่มีรายได้ทุกกลุ่ม คือ ผู้บริโภคที่ตกอยู่ภายใต้แรงกระตุ้น ให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม ผ่านการสร้างทัศนคติให้เลียนแบบ ผ่านคำนิยามความทันสมัยและแฟชั่น ผ่านการโฆษณา ผ่านวัฒนธรรม ผ่านรูปแบบของดนตรี เพลง และภาพยนตร์ ในที่สุด คนทุกกลุ่มก็ตกอยู่ภายใต้ “ลัทธิบริโภคนิยม” คือ พยายามแสวงหาความพอใจจากการได้บริโภคมาก ๆ ซึ่งสำหรับผู้มีรายได้สูง มีความสามารถในการทำมาหากินได้ ก็คงไม่เดือดร้อน แต่สำหรับคนจนที่รายได้้น้อย การตกอยู่ภายใต้ลัทธิบริโภคนิยม คือ การซ้ำเติมภาวะยากจน โดยเฉพาะความรู้สึที่ยากจนเปรียบเทียบกับ ที่รู้สึกว่าคุณอื่นเขามีมาก แต่ตนเองมีน้อย ดังนั้นเมื่อค่าใช้จ่ายสูงขึ้น รายได้ก็ไม่พอ นำไปสู่ภาวะหนี้สิน แรงงานของครอบครัว ต้องทิ้งถิ่นฐานบ้านช่อง เพื่อไปทำงานทำในเมือง เพราะต้องการมีรายได้มากขึ้น หมู่บ้านที่เคยพึ่งตนเองได้ ก็เลยแตกสลาย กลายเป็นหมู่บ้านยากจนพึ่งตนเองไม่ได้ในที่สุด

2) *กลุ่มปัจจัยที่มาจากขาดแคลนปัจจัยการผลิต* ปัจจัยการผลิต คือ สิ่งที่จะทำให้เกิดผลผลิต (Products) ซึ่งผลผลิตนี้ ในแง่ของผู้บริโภค คือ สิ่งที่จะนำไปบำบัดความต้องการของชีวิตเพื่อสวัสดิการของชีวิต เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ในแง่ของผู้ประกอบการในระบบทุนนิยม คือ สิ่งที่จะนำไปสู่การมีกำไร และการสะสมทุนเพื่อการผลิตซ้ำ (Reproduction) ครั่งต่อ ๆ ไป ดังนั้น ปัจจัยการผลิตของมนุษย์ปัจจุบันจึงถูกนำไปใช้ใน 2 วัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างผลผลิตและใช้ผลผลิตเพื่อการดำรงชีพ แม้จะนำไปขายในตลาด ก็เพื่อจะได้เงินมาดำรงชีพเท่านั้น อีกวัตถุประสงค์หนึ่ง คือ เพื่อสร้างผลผลิตและนำผลผลิตนั้นไปสร้างกำไร

การขาดปัจจัยการผลิต คือ การเข้าไม่ถึงทรัพยากร (น้ำ ดิน ป่า) ถูกแย่งชิงทรัพยากร ถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากร เช่น ถูกย้ายถิ่นฐาน ถูกขับไล่ออกจากที่ทำกิน ที่พักพิง ดังนั้น เมื่อขาดปัจจัยการผลิต ก็จะทำให้ไม่สามารถการผลิตได้ ทำให้ขาดแคลนเงินในการดำรงชีพ ขาดโอกาสในการสร้างกำไร ทำให้กลายเป็นคนจน

3) กลุ่มปัจจัยที่มาจากโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เช่น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน การไม่เท่าทันกลไกตลาด ขาดอำนาจการต่อรอง ขาดสิทธิพื้นฐานทางสังคม ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมในสังคม ถูกกีดกัน ถูกรังเกียจเหยียดหยามจากสังคม ขาดการศึกษา ขาดความรู้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นโครงสร้างของระบบทุนนิยมไทย ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ คือ

(1) การเป็นทุนนิยมด้อยพัฒนา หมายถึง ด้อยพัฒนาทางด้านความรู้ เทคโนโลยี การใช้ทรัพยากร ให้มีประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ภายใต้การบริหารจัดการทั้งของภาครัฐและเอกชน ด้านความรู้พื้นฐาน จะเห็นว่า ทรัพยากรมนุษย์ส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนด้านเทคโนโลยี ที่ส่วนใหญ่ต้องพึ่งต่างประเทศ การสนับสนุนการวิจัย และประดิษฐ์คิดค้นมีน้อยมาก ทั้งภาครัฐและเอกชน

ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มีลักษณะการนำมาใช้ที่ก่อให้เกิดการทำลายสูง แม่น้ำลำธารตื้นเขิน เกิดมลภาวะจากระบบอุตสาหกรรม และการตั้งถิ่นฐานชายฝั่งทะเลมีน้ำเสีย ความหลากหลายทางชีวภาพของชายฝั่งสูญเสียชีวิตไป เพราะระบบอุตสาหกรรม และการทำมาหากินของประชาชนไม่ใส่ใจต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การบริหารจัดการภาครัฐยังด้อยพัฒนา ระบบราชการมีความอืดอาดล่าช้า ขาดความคิดริเริ่ม การฉ้อราษฎร์บังหลวงยังแพร่ระบาด ในด้านการเมืองการปกครอง ระบบทุนนิยมด้อยพัฒนาก่อให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นอย่างรุนแรง คือ กลุ่มคนชนชั้นล่างมีอำนาจน้อย ทั้งอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีผลให้คนชนชั้นระดับบนอัน

ประกอบด้วย กลุ่มธุรกิจและข้าราชการระดับสูงร่วมกันครอบครองอำนาจ นำไปสู่เผด็จการโดยกลุ่มข้าราชการ และนำไปสู่ระบอบรัฐสภาที่ครอบงำโดยกลุ่มทุน

สภาพของทุนนิยมด้อยพัฒนาดังกล่าว มีผลให้คนจน คนชนชั้นล่าง ด้อยสิทธิ ด้อยโอกาส ด้อยอำนาจทางการเมือง และถ้าการเมือง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์คนจนในสังคมไทยก็ย่อมเสียเปรียบในทุก ๆ ด้าน ในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ที่เขาควรมีควรได้ ดังนั้น แม้ระบบเศรษฐกิจจะสร้างความเจริญมั่นคงขึ้นมามากมาย แต่ผลได้ต่าง ๆ ก็จะถูกคนชนชั้นบนดูดดึงเอาไปเกือบหมด

(2) การเป็นทุนนิยมพึ่งพา โดยต้องพึ่งเงินกู้ต่างประเทศ พึ่งการลงทุนจากต่างประเทศ พึ่งความคิด และการชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ การพึ่งพาดังกล่าวทำให้ขาดอำนาจต่อรองกับต่างประเทศ

(3) การเป็นทุนนิยมภายใต้วัฒนธรรมอุปถัมภ์ วัฒนธรรมอุปถัมภ์พึ่งพา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีฐานะ (ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง) สูงกว่า กับผู้มีฐานะต่ำ

กว่าหรือด้อยกว่า โดยผู้ด้อยกว่าแสวงหาความก้าวหน้า และความมั่นคงในชีวิต ด้วยการไปขึ้นต่อ หรือพึ่งพิงผู้มีฐานะสูงกว่า ส่วนผู้มีฐานะสูงกว่าจะให้การอุปถัมภ์คุ้มครอง และต้องการให้ผู้ด้อยกว่า รับผิดชอบ และให้ความจงรักภักดีเป็นการตอบแทน ในปัจจุบันทุนนิยมอุปถัมภ์ ยังคงมีหนาแน่นในแวดวงธุรกิจผูกขาด และสีเทา เช่น อาบอบนวด ธุรกิจบันเทิง ซึ่งต้องอาศัยอำนาจคุ้มครองจากผู้มีอิทธิพลและผู้มีอำนาจในวงราชการ ในระดับชาติ นักการเมือง ก็จะต้องแสวงหาช่องให้ผู้อุปถัมภ์สามารถแสวงหาประโยชน์จากโครงการและนโยบายของรัฐ

ทุนนิยมอุปถัมภ์ทำให้เกิดการใช้สิทธิ และการคุ้มครองผู้ใช้สิทธิทำให้ประชาชนทั่วไปเสียประโยชน์ และบางกรณีผู้มีสิทธิที่รังแกและเอาเปรียบประชาชนโดยตรง

4) กลุ่มปัจจัยที่มาจาก การขาดแคลนระบบสวัสดิการ คือ ระบบสวัสดิการสังคมที่จะช่วยบรรเทาปัญหาความทุกข์ยากยังมีไม่พอ และไม่ทั่วถึง เช่น เกษตรกรไม่มีหลักประกันของชีวิต คนแก่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อนจรจัดบนท้องถนนมีมากขึ้น คนไร้ที่อยู่อาศัย เร่ร่อนจนจัดมีมากขึ้น คนเป็นเอดส์ขั้นสุดท้ายมีมากขึ้น แต่ขาดคนและองค์กรที่จะดูแล เหล่านี้เป็นต้น คนจนที่มีความทุกข์ยากอยู่แล้ว หากเกิดสถานการณ์ใด ๆ มากระทบซ้ำเติม พวกเขาอาจดำรงอยู่ไม่ได้ ครอบครัวจึงทุกข์ทวิคูณ ดังนั้น ในสังคมใดมีระบบสวัสดิการ คอยเกื้อกูลชีวิตไว้ ความยากจนนั้นก็จะไม่ถึงที่สุด กล่าวคือ ยังทำให้คนจนพอจะมีชีวิตต่อสู้อต่อไปได้ แต่ถ้าสังคมใด ระบบสวัสดิการอ่อนแอ ประชาชนที่ลำบากยากจนอยู่แล้ว ก็จะยากจนรุนแรงขึ้น

1.5 แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจน

1.5.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

1) การส่งเสริม นโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหายากจน

(1) ส่งเสริมนโยบายการพัฒนาประเทศที่สมดุล โดยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้ เศรษฐกิจฐานรากมีความความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

(2) ส่งเสริมการเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจที่คนจนส่วนใหญ่พึ่งพิง เช่น ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตร ภาคการก่อสร้างและภาคบริการ

(3) ส่งเสริมนโยบายการเงินและการคลัง เช่น มาตรการภาษีที่เอื้อต่อวิสาหกิจชุมชน และระบบสินเชื่อรายย่อย (micro credit) การพิจารณาจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า และการเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจนและผู้ด้อยโอกาส

(4) ส่งเสริมนโยบายการค้าและการเงินระหว่างประเทศ เช่น ส่งเสริมการเปิดเสรีและการเจรจาการค้าที่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรและแรงงาน การลงทุนในสาขาที่เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้แก่ กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตภาคเกษตรและกิจการที่มีเทคโนโลยีระดับกลางที่จ้างแรงงานฝีมือระดับต่ำไปฝึกอบรม

2) การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน

(1) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ เช่น การเปิดเวทีประชาคมท้องถิ่น การขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน

(2) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง เช่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายใน/ต่างประเทศ ส่งเสริมการระดมเงินออมในชุมชน และสนับสนุนการใช้กระบวนการสหกรณ์

(3) ปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เช่น การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับการผลิตและการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ การวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงสู่ชุมชนได้

(4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนและประชาสังคม การมีแผนชุมชนอย่างเป็นองค์รวมที่มุ่งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก

3) การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมและผู้ด้อยโอกาส

(1) การพัฒนาระบบบริการทางสังคมให้เข้าถึงกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น ขยายขอบเขตการประกันสังคมให้ครอบคลุมแรงงาน นอกระบบและการประกันการว่างงาน ปรับกฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงบริการของคนจนและผู้ด้อยโอกาส

(2) การจัดสวัสดิการสังคมให้มีความสอดคล้องกับปัญหาของกลุ่มเป้าหมายยากจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น ส่งเสริมบทบาทของ อบต. องค์การชุมชนและสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนในการจัดสวัสดิการโดยใช้ทุนที่มีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ของท้องถิ่น ปรับปรุงกองทุนหมุนเวียน ที่มีอยู่ในระดับตำบลให้มีเอกภาพ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุน

4) สวัสดิการโดยชุมชน

การเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรแต่ละช่วงวัย โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมและดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การประกันชรา

ภาพโดยสมัครใจและโดยการบังคับ การส่งเสริมการลงทุนสำรองเลี้ยงชีพเพื่อให้มี การประกันตน สำหรับกลุ่มต่าง ๆ พิจารณากำหนดมาตรการลดหย่อนทางภาษีเงิน ได้แก่ครอบครัวที่ดูแล ผู้ด้อยโอกาสในครอบครัว

5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

(1) ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น การกระจายอำนาจการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการเงินการคลังให้ท้องถิ่น

(2) เร่งรัดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นธรรมในเรื่องที่ดินทำกินและการจัดสรรน้ำ เช่น การกระจายการถือครองที่ดินและปฏิรูปที่ดินแก่เกษตรกรรายย่อยที่ยากจน การบริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีอยู่มีการนำมาใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม การผลิต การบริโภคอย่างเต็มประสิทธิภาพ

(3) ปรับปรุงและเร่งรัดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ พ.ร.บ.การประมง เป็นต้น

(4) สร้างกลไกแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากร เช่น การมีเวทีเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การเร่งรัดให้มีสถาบันท้องถิ่นหรือคณะผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทำหน้าที่แก้ไขปัญหา

6) การปรับปรุงระบบบริหารภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

(1) การปรับกระบวนการทัศน์และบทบาทหน่วยงานภาครัฐ ทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความยากจนจากการกำกับ ควบคุม มาเป็นการอำนวยความสะดวก สนับสนุนการสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายชุมชน

(2) การจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนา เพื่อจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ปรับปรุงงบประมาณ โดยเน้นผลงานและสนับสนุนการจัดสรรงบประมาณในลักษณะเน้นการอุดหนุนแก่ชุมชน

(4) จัดทำโครงการใหม่ ๆ เช่น โครงการต่อยอดนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล โครงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแก่ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

1.5.2 แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจน ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เสนอการช่วยเหลือเพื่อเพิ่มศักยภาพของคนจนเพื่อการพึ่งพาตนเองในระยะยาว โดยแบ่งการช่วยเหลือออกเป็นสี่กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มที่ไม่มีที่ดิน ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ต้องหาความต้องการที่แท้จริงตามข้อจำกัดของทรัพยากร มีการรวมกลุ่มกระจายอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสู่ภูมิภาค ส่งเสริมระบบรับงานไปทำที่บ้าน สร้างธุรกิจต่อเนื่อง จัดหากองทุนดอกเบี้ยต่ำและอบรมวิชาชีพ
- 2) กลุ่มที่ดินน้อย ควรยึดแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง หาความต้องการที่แท้จริงเพิ่มศักยภาพในการจัดการดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์
- 3) กลุ่มที่มีที่ดินปานกลาง ควรใช้แนวทางแรกผสมผสานกับแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ตามความเหมาะสมของพื้นที่ เพิ่มในเรื่องการให้ความรู้ด้านการจัดการผลผลิต หลังเก็บเกี่ยว การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า การสร้างเครือข่ายธุรกิจสินค้าเกษตร ตลาดกลาง สภาการตลาดและตลาดซื้อขายล่วงหน้า
- 4) กลุ่มที่มีที่ดินมาก ควรเน้นการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ต้นทุนต่ำ ผลิตตามความต้องการของตลาด และให้ความรู้เช่นเดียวกับกลุ่มที่ 2

1.5.3 ข้อเสนอในการลดความยากจนของธนาคารโลก (2000)

การสร้างโอกาส โดยการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับคนจน โดยกระตุ้นเศรษฐกิจส่วนรวม เสริมสร้างเพิ่มพูนสินทรัพย์ของคนจน เช่น ที่ดินและการศึกษา และเพิ่มผลตอบแทนจากสินทรัพย์ด้วยการทำงานที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกลไกตลาด

การเสริมสร้างสิทธิและอำนาจของคนจน โดยทำให้กฎระเบียบของสถาบันของรัฐมีความรับผิดชอบต่อสังคม และตอบสนองต่อคนจนมากขึ้น ส่งเสริมให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจระดับท้องถิ่น ตลอดจนจัดอุปสรรคทางสังคมที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติศาสนา และสถานะทางสังคม

การเสริมสร้างความมั่นคง โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนจนที่จะต่อสู้กับความเจ็บป่วย วิกฤตเศรษฐกิจ การเพาะปลูกล้มเหลวและความยุ่งยากจากนโยบาย ภัยธรรมชาติ และความรุนแรง ควบคู่ไปกับการช่วยให้คนจนสามารถยืนหยัดต่อสู้กับวิกฤตอื่น ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งการจัดให้มีตาข่ายคุ้มครองทางสังคม (social safety net) ที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดผลกระทบของภัยพิบัติทั้งระดับบุคคลและระดับชาติ

1.5.4 แนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนของกรมส่งเสริม

การเกษตร

- 1) ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงาน
- 2) เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน
- 3) บูรณาการ การดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

4) ใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็น กลไกหลักในการแก้ไขปัญหาคความยากจนในระดับพื้นที่

1.5.5 หลักการแก้ไขปัญหาคความยากจน ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ประกอบด้วย

1) เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อให้ เกษตรกรได้เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ปัญญา เพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจน ตามแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

2) เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ (Skill Practice) เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และเข้าถึง โอกาสใหม่ ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้

3) เน้นการนำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ (Land Reform) ในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรยากจน ควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

4) เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกร ให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน (Business Chain) สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาดอัน สามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ Contract Farming กับบริษัทเอกชน

1.6 นโยบายการแก้ไขปัญหาคความยากจนของรัฐ: อดีตและปัจจุบัน

1.6.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนในแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 4 เป็นแผนที่ วัตถุประสงค์หลักในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยการพัฒนา ภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ การพัฒนาจึงเน้นสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ประปา ไฟฟ้า เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักลงทุนเอกชน ส่วนเป้าหมายด้านการกระจายรายได้ นั้น มีลักษณะเป็น การเขียนไว้ในแผนนโยบายความยากจนใน 4 แผนนี้ จึงเป็นเพียงการสร้างสาธารณูปโภคให้กับ พื้นที่ที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก เพื่อให้สะดวกแก่การนำทรัพยากรและแรงงานราคาถูกในพื้นที่ นั้นมาใช้เท่านั้น มิได้เป็นนโยบายที่มีจุดประสงค์เพื่อลดปัญหาคความยากจนในชนบทอย่างแท้จริง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ให้ความสำคัญกับ ปัญหาคความยากจนมากขึ้น โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาชนบทออกมาอย่างชัดเจน ในสมัยรัฐบาลพล เอกเปรม ติณสูลานนท์ ปี พ.ศ.2524 ตัวอย่างเช่น ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาชนบท แผนงานตาม

นโยบายมีทั้งเพื่อแก้ไขปัญหา การขาดแคลนอาหารและน้ำ การอนามัยป้องกันโรคติดต่อ การสาธารณสุขมูลฐาน การฟื้นฟูและแก้ปัญหาทรัพยากรเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร รวมถึง มีนโยบายการสร้างงานในชนบทเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และการพัฒนาท้องถิ่น จากนโยบายการสร้างงานดังกล่าว จึงส่งผลทำให้เกิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ อีกหลายโครงการ เพื่อรองรับการดำเนินงานของนโยบาย สำหรับปัญหาคนจนในเมือง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นี้ ได้ระบุว่า ปัญหาเกิดขึ้นจากการอพยพเข้ามาของแรงงานชนบทเพื่อมาทำงานในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยไม่มีที่พักอาศัย ดังนั้น จึงมีแนวนโยบายที่จะพัฒนาเมืองหลัก เมืองรอง ในภาคต่าง ๆ และการพัฒนาบริเวณชายฝั่งทะเล ตะวันออก ให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในเรื่องของความหนาแน่นของประชากร และภาวะการไร้ที่อยู่อาศัยให้กับกรุงเทพมหานครและเป็นการกระจายความเจริญออกไปสู่ภูมิภาค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 6 ยังคงดำเนินงานต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 แต่มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง (คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ) ไปยังส่วนจังหวัดมากขึ้น โดยให้จังหวัดกำหนดพื้นที่พัฒนาด้วยตนเอง พร้อมกับขยายพื้นที่พัฒนาไปทั่วทั้งประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาชนบทเป็นไปตามปัญหาของพื้นที่นั้น ๆ โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผลผลิตตกต่ำ การว่างงาน การศึกษา ความเจ็บป่วย และการขาดแคลนแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค พร้อมกันนี้ ยังมีการนำระบบข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช.2ค. มาใช้ในการวางแผนเพื่อกำหนดเป้าหมายและการประเมินผลของการพัฒนา และมีการให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย โดยจัดสร้างที่อยู่อาศัยและปรับปรุงชุมชนแออัดเพื่อให้สามารถรับบริการขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง และสนับสนุนให้มีสิทธิคุ้มครองที่ดินที่อยู่อาศัย ในช่วงระยะเวลาที่แน่นอน ในด้านการศึกษา มีการจัดฝึกอบรมอาชีพและการศึกษาภาคบังคับและการจัดตั้งศูนย์เลี้ยงดูเด็ก นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้น โดยการสนับสนุนให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อย เพื่อประโยชน์ในด้านการรักษาพยาบาลและโภชนาการ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 7 เน้นการกระจายรายได้และความเจริญสู่ภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนโดยตรง โดยในช่วงปลายแผนฯ รัฐบาลได้เสนอให้เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการ กชช.ภ. มาเป็น คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และเพิ่มหน่วยงานจากกระทรวงหลัก 4 กระทรวงมาเป็น 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริม (ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการ

สังคม กระทรวงกลาโหม สำนักงานอัยการสูงสุด และการกีฬาแห่งประเทศไทย) พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ.) นโยบายกระจายรายได้ เน้นการเข้าถึงปัจจัยการผลิต เช่น การจัดหาที่ดินทำกินและสินเชื่อ บริการพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อยกระดับการผลิต และคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งรัฐบาลมีแนวทางที่จะปรับปรุงชุมชนแออัด โดยการลงทุนก่อสร้างระบบสาธารณูปการให้ได้มาตรฐานมากขึ้น และสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดสร้างที่อยู่อาศัย ในลักษณะเป็นอาคารเช่า มีการส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมฝีมือแรงงานระยะสั้นควบคู่กับการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ซึ่งเป็นหน่วยงานพิเศษในสังกัดการเคหะแห่งชาติ เพื่อให้เงินกู้ยืมและสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์ สำหรับการประกอบอาชีพส่วนตัวขนาดเล็ก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนแออัด แก้ไขปัญหาของชุมชนแออัดด้วยตนเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นการพัฒนาคน โดยการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จึงได้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กยากจนเป็นพิเศษ ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรประชาชนและกองทุนในท้องถิ่นชนบท เพื่อระดมทุนในท้องถิ่นมาช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาในชุมชนเอง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยสามารถประกอบอุตสาหกรรมครัวเรือนและอุตสาหกรรมชุมชนขนาดเล็กและกลาง เพื่อเพิ่มรายได้ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานการพัฒนาชุมชนเมืองระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบายประสานและกำกับ ดูแล การดำเนินงานและงบประมาณในการพัฒนาชุมชนแออัด พร้อมทั้งจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนเมือง เพื่อให้การสนับสนุนชุมชนด้านสินเชื่อสำหรับการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ สภาพแวดล้อม สุขภาพอนามัย และการรื้อย้ายชุมชน เนื่องจากปัญหานี้สินนอกระบบเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชนเมือง จึงได้มีการให้ความรู้ด้านการจัดการทางการเงินให้ชาวชุมชน และส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถระดมเงิน ทั้งจากแหล่งงบประมาณของรัฐ ภาคเอกชนและแหล่งเงินกู้ในระบบ เพื่อการพัฒนาชุมชน อาชีพและที่อยู่อาศัยได้ในระยะยาว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ด้วยเหตุที่ในช่วงของการร่างแผนฯ ประเทศไทยได้ประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ทำให้ทุก ๆ ฝ่าย มีความตระหนักว่าการพัฒนาประเทศที่เน้นแต่มาตรการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ไม่ใช่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น คณะผู้ร่างแผนฯ จึงได้อันเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เน้นการพัฒนาที่สมดุล โดยในแผนนี้มีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนฯ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความ

ยากจนไว้อย่างชัดเจน คือ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ให้ได้รับโอกาสในการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับกลไก ภาครัฐ ให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา โดยมีเป้าหมายที่จะลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ทิศทางการพัฒนาประเทศ กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ ทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้ว นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะปัญหาความยากจนแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย โดยมุ่งที่จะลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554

1.6.2 โครงการลดความยากจนในอดีต

1) โครงการสร้างงานในชนบท/โครงการพัฒนาตำบล

โครงการพัฒนาตำบล เริ่มในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ปี พ.ศ. 2518 โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการเงินผัน” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “โครงการสร้างงานในชนบท” ในปี พ.ศ. 2523 เป็นโครงการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและช่วยเหลือประชาชนในชนบทให้มีงานทำในช่วงฤดูแล้ง โดยจัดสรรงบประมาณในปี พ.ศ. 2523 และ 2524 ประมาณปีละ 3,500 ล้านบาท และในช่วงปี พ.ศ. 2525 – 2529 อีกปีละประมาณ 2,000 ล้านบาท เพื่อว่าจ้างชาวบ้านซึ่งว่างงานในฤดูแล้งมาสร้างสาธารณูปโภคในท้องถิ่นเอง เน้นการพัฒนาแหล่งน้ำและการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงการเพิ่มผลิตภาพทางการเกษตรด้วย

ต่อมา คณะรัฐมนตรีได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2534 ให้เปลี่ยนโครงการสร้างงานในชนบทมาเป็น “โครงการพัฒนาตำบล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของท้องถิ่น และแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างเศรษฐกิจชุมชน โครงการพัฒนาตำบลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี งบประมาณของโครงการพัฒนาตำบลจะถูกจัดสรรไปสู่โครงการ 7 ประเภท ดังนี้

- (1) นำกินน้ำใช้
- (2) นำเพื่อโครงการเกษตร

- (3) พัฒนาอาชีพและรายได้
- (4) สิ่งสาธารณประโยชน์
- (5) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (6) การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นและบุคลากรท้องถิ่น
- (7) โครงการพัฒนาระหว่างตำบล

โครงการพัฒนาตำบลได้รับงบประมาณในปีงบประมาณ 2540 จำนวน 5,000 ล้านบาท และในปีงบประมาณ 2541 และ 2542 เป็นจำนวน 4,000 ล้านบาท และ 2,000 ล้านบาท ตามลำดับ ปัจจุบัน โครงการพัฒนาตำบลไม่มีการดำเนินการแล้ว

2) กองทุนพัฒนาชนบท

กองทุนพัฒนาชนบทเป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2527 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนกองทุนหรือเงินทุนเฉพาะกิจต่าง ๆ ในหมู่บ้านชนบทในรูปการให้เงินยืมสมทบโดยไม่มีดอกเบี้ย เพื่อดำเนินกิจการประเภทต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านรวมกลุ่มเพื่อจัดทำกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกต่อสมาชิกและหมู่บ้าน ช่วยให้ชาวบ้านที่อยู่ในชนบทที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้หรือสินเชื่อเพราะไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายและสะดวกขึ้น และเป็นแหล่งสินเชื่อที่มีต้นทุนในการกู้ยืมที่ต่ำกว่าสถาบันการเงิน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) การกู้ยืมเงินจากกองทุน ชาวบ้านจะต้องรวมเป็นกลุ่มมากู้ยืม โดยให้กลุ่มในชุมชนเป็นผู้ค้ำประกัน ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน และการพึ่งตนเอง ในที่สุดกองทุนพัฒนาชนบทได้ผ่านการดำเนินงานมา 17 ปี ภายใต้การกำกับดูแลของหลายหน่วยงาน กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2534 กองทุนพัฒนาชนบท อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 - 2537 ถูกโอนมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยทำงานร่วมกับธนาคารออมสิน และต่อมาถูกโอนมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยธนาคารออมสิน ในปี 2543 กองทุนพัฒนาชนบทได้ถูกรวมเข้ากับกองทุนพัฒนาชุมชนเมืองเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

3) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2536 - 2540) การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2536) โดยมีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ มีหมู่บ้านเป้าหมายจำนวน 11,608 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 ตามข้อมูลพื้นฐาน กชช. 2ก. ปี 2533 (หรือหมู่บ้านที่ครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อคนต่อปี) งบประมาณ 3,471 ล้านบาท

แยกเป็นเงินทุนสำหรับหมู่บ้าน 3,250 ล้านบาท งบบริหารโครงการ 221 ล้านบาท รัฐบาลได้จัดสรรเงินกองทุนให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท โดยไม่มีดอกเบี้ย ครั้วเรือนยากจนในหมู่บ้านเป้าหมายสามารถยืมเงินทุนจากกองทุนหมู่บ้านได้ เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพใน 5 ประเภท ได้แก่ เกษตร ช่างอุตสาหกรรมในครัวเรือน ค้าขาย และอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครัวเรือนมีรายได้ให้มากกว่า 15,000 บาทต่อคนต่อปี และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2541 – 2544) ภายหลังการสิ้นสุดโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะที่ 1 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2540 ให้ดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน ระยะที่ 2 วัตถุประสงค์ คือ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา 28,038 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 70 จังหวัด โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะที่ 2 มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ คือ ฝึกอบรมชุมชน และสนับสนุนเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ กรมพัฒนาชุมชนได้ตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการทั้งสิ้น 8,367 ล้านบาท (งบประมาณรวม 4 ปี) แบ่งเป็นเงินงบประมาณ 1,787 ล้านบาท เงินนอกงบประมาณ 580 ล้านบาท ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นองค์กรรับผิดชอบบริหารจัดการเงินทุนของหมู่บ้านและติดตามการสนับสนุนการประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย โดยมีคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (ลปต.) เป็นผู้ให้คำแนะนำในเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการ

4) โครงการพัฒนาคนจนในเมือง

คณะรัฐมนตรี อนุมัติโครงการพัฒนาคนจนในเมืองเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 และได้จัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ขึ้น ซึ่งได้รับเงินทุนเริ่มต้น จำนวน 1,250 ล้านบาท หน้าที่หลักของ พชม. คือ สนับสนุนชาวชุมชนแออัดและผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองให้มีความสามารถในการเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงในชีวิต มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และมีความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ด้วยการส่งเสริมกระบวนการออมทรัพย์และการให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ

5) โครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคคนจนในเมืองในภาวะวิกฤติ

โครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคคนจนในเมืองในภาวะวิกฤติเป็นโครงการภายใต้มาตรการเพิ่มค่าใช้จ่ายภาครัฐ (เงินกู้ MIYAZAWA) มีงบประมาณ 1,000 ล้านบาท บริหารงานโดยการเคหะแห่งชาติ (เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2542) วัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อบรรเทาปัญหาคด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนจนเมือง โดยการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและธุรกิจ ในชุมชน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน บริการพื้นฐานและบริการสังคมในชุมชน พื้นที่เป้าหมายของโครงการ ได้แก่ ชุมชนแออัดหรือชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและภูมิภาค งบประมาณของโครงการถูกแบ่งออกเป็นงบบริหารจัดการประสานงาน

สนับสนุน เตรียมความพร้อมและติดตามประเมินผล 50 ล้านบาท และงบดำเนินโครงการ 950 ล้านบาท ซึ่งจัดสรรให้กับกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต เขตละ 1 ล้านบาท เป็นเงิน 50 ล้านบาท ให้กับจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 75 จังหวัด จังหวัดละ 2 ล้านบาท เป็นเงิน 150 ล้านบาท ให้กับชุมชนแออัดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ปริมาณ และภูมิภาคเป็นจำนวนเงิน 350 ล้านบาท เป็นงบสำรองให้แก่ชุมชนแออัดที่ไม่ปรากฏตามฐานข้อมูล (ฐานข้อมูลของการเคหะแห่งชาติ ณ มี.ค. พ.ศ. 2542 มีชุมชนแออัดทั้งประเทศประมาณ 384,953 ครัวเรือน) ซึ่งคาดว่าจะมีประมาณ 115,000 ครัวเรือน จำนวน 100 ล้านบาท ส่วนที่เหลือจัดสรรให้สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง เพื่อดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมือง จำนวน 250 ล้านบาท และโครงการแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 80 ล้านบาท

องค์กรชุมชนสามารถขอรับจากโครงการเสริมสร้างการแก้ปัญหาคนจนในเมืองภาวะวิกฤติได้ โดยการเสนอโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การสร้างโครงสร้างพื้นฐานชุมชน การปรับปรุงสวัสดิการสังคมและความปลอดภัยในทรัพย์สิน การส่งเสริมพัฒนากลุ่มเยาวชน และการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมือง การขอรับสนับสนุนนั้นองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายจะต้องร่วมสมทบงบประมาณอย่างน้อยร้อยละ 10 ในรูปตัวเงินหรืออื่น ๆ ของบสนับสนุนทั้งหมด

6) โครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมือง

(MIYAZAWA)

โครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมืองของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง เป็นโครงการหนึ่งที่ได้รับการอนุมัติ เงินจำนวน 250 ล้านบาท จากโครงการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาคนในเมืองในภาวะวิกฤติ ของการเคหะแห่งชาติ มีจุดประสงค์เพื่อดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มและเครือข่ายของคนจนในเมืองที่รวมกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์กลุ่มอาชีพหรือองค์กรอื่นที่ทำกิจกรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน โครงการสิ้นสุดในวันที่ 30 กันยายน 2543 ซึ่งกลุ่ม/เครือข่ายจะต้องเสนอโครงการ เพื่อขอรับสนับสนุนภายในกลางเดือนกรกฎาคม 2543 ซึ่งโครงการที่เสนอจะต้องเป็นโครงการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารกลุ่มหรือเป็นโครงการสินเชื่อเพื่อการพัฒนา

โครงการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารของกลุ่ม เป็นการสนับสนุนแบบให้เปล่าไม่เกินกลุ่มละ 15,000 บาท หรือไม่เกินเครือข่ายละ 150,000 บาท โครงการนี้มีเงินงบประมาณ 10 ล้านบาท

โครงการสินเชื่อเพื่อการพัฒนา มีงบประมาณรวม 240 ล้านบาท กลุ่มหรือเครือข่ายสามารถกู้ยืม เพื่อนำไปให้สมาชิกกู้และเครือข่ายกู้ ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี

ส่วนกลุ่มกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี และไปให้สมาชิกกู้ในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี ระยะเวลาให้กู้ไม่เกิน 5 ปี วงเงินกู้ต่อเครือข่ายไม่เกิน 500,000 บาท หรือหนึ่งกลุ่มไม่เกิน 500,000 บาท ทั้งนี้กลุ่มหรือเครือข่ายเป็นผู้กู้ และกรรมการกลุ่มหรือเครือข่ายต้องค้ำประกัน

7) โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project)

โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP) เป็นโครงการเงินกู้จากธนาคารโลก และรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อนำมาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกลุ่มคนว่างงาน กลุ่มคนยากจนและกลุ่มคนด้อยโอกาส โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้นเน้นการแก้ไขและบรรเทาผลกระทบในกลุ่มคนทั้ง 3 ประเภท โดยทำให้เกิดการจ้างงาน รายได้และการได้รับบริการ และสวัสดิการสังคม ในระยะยาว เป็นการมุ่งเสริมสร้างขีดความสามารถและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ โครงการแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 มอบให้หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจดำเนินการ จำนวน 79 โครงการ วงเงิน 13,284 ล้านบาท เพื่อการจ้างงาน สร้างรายได้ และบริการทางสวัสดิการแก่ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสและผู้ว่างงาน โดยเน้นการแก้ปัญหาระยะสั้น

แนวทางที่ 2 จำนวนเงิน 6,000 ล้านบาท รัฐบาลมอบให้ธนาคารออมสินเป็นหน่วยงานรับผิดชอบบริหารจัดการ ซึ่งแยกการจัดการเป็น 2 กองทุน ได้แก่ กองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค และกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม หรือ “กองทุนชุมชน” นั้น ธนาคารออมสินแต่งตั้งให้มีคณะกรรมการ 1 ชุด ดำเนินงานกำกับดูแลการใช้จ่ายเงินสนับสนุนคนในชุมชน ทั้งด้านการเลี้ยงชีพ สิ่งแวดล้อม ส่วนกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “กองทุนเมือง” (RUFD) เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การบริหารจัดการของธนาคารออมสิน มีเงินทุนหมุนเวียนจากการจัดสรรเงินของกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นเงินกู้ของธนาคารโลก จำนวน 30 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนระยะยาว ไม่เกิน 15 ปี สำหรับให้เทศบาลได้กู้ยืมในวงเงินโครงการละไม่เกิน 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อนำไปพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้กว้างขวางรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องรองบประมาณจากรัฐบาล หรือรอให้เก็บภาษีได้มากพอจึงจะลงทุนได้

1.6.3 นโยบายลดความยากจนในปัจจุบัน

1) นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นการให้เงินทุนแก่หมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งด้านการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และด้านสวัสดิการสังคม โดยรัฐบาลจะให้เงินสนับสนุนกองทุน กองทุนละ 1 ล้านบาท โดย

มีชาวบ้านเป็นผู้บริหารและควบคุมดูแลในการจัดการเงินกองทุนเอง การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

2) นโยบายการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยเป็น เวลา 3 ปี

โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย เป็น โครงการที่ดำเนินงานผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจนให้กับเกษตรกรรายย่อย ให้เกษตรกรรายย่อย สามารถมีเงินออมเพื่อใช้ในการลงทุนพัฒนาอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้สูงขึ้น โดยเริ่มดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม 2544 เป็นต้นมา ซึ่งเกษตรกรที่จะเข้าร่วม โครงการจะต้องมีหนี้เงินกู้ไม่เกิน 100,000 บาท ไม่รวมหนี้เงินกู้ที่เกิดจากโครงการสินเชื่อตามนโยบายของรัฐและไม่รวมดอกเบี้ย เงินกู้ โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถเลือกที่จะรับความช่วยเหลือได้ 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 ขอพักชำระหนี้ เกษตรกรรายย่อยที่ขอพักชำระหนี้ จะ ได้รับการพักชำระเงินต้นและดอกเบี้ยตลอดระยะเวลา 3 ปี จาก ธ.ก.ส. โดยในส่วนของดอกเบี้ยที่ เกษตรกรจะต้องจ่ายในช่วงเวลาการพักชำระหนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้รับภาระจ่ายดอกเบี้ยให้กับ ธ.ก.ส. เมื่อครบกำหนดพักชำระหนี้เกษตรกรจะต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยในอัตราเดิมก่อนเข้าร่วม โครงการ เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการแล้ว จะไม่มีสิทธิกู้เงินเพิ่มจาก ธ.ก.ส. ได้อีกตลอด ระยะเวลา 3 ปี แต่รัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูอาชีพให้แก่เกษตรกรภายใต้ “โครงการฟื้นฟู อาชีพเกษตรกรภายหลังการพักชำระหนี้ ” โดยมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้รับผิดชอบ โครงการ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จะต้องจัดทำแผนการออมเงินตามกำลังความสามารถของ ตนเองกับ ธ.ก.ส. ให้สอดคล้องกับโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังการพักชำระหนี้เพื่อป้องกันการใช้เงิน โดยไม่เหมาะสมและสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับครอบครัวและสมาชิก หากเกษตรกรราย ย่อยต้องการออกจากโครงการพักชำระหนี้เพื่อเปลี่ยนไปขอรับความช่วยเหลือในรูปแบบการขอลด ภาระหนี้สินได้ โดยมีเงื่อนไขว่าเกษตรกรรายนั้นจะต้องอยู่ในโครงการพักชำระหนี้ไม่น้อยกว่า 1 ปี นอกจากนี้เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก เพิ่มจากอัตราปกติที่ ธ.ก.ส. จ่ายให้อีกร้อยละ 1 ต่อปี ในจำนวนเงินฝาก ไม่เกินรายละ 50,000 บาท บทลงโทษสำหรับ เกษตรกรที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการพักชำระหนี้ คือ จะถูกให้ออกจากโครงการและต้อง ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยแก่ ธ.ก.ส. ตามเกณฑ์ลูกค้ำชั้น B บวกด้วยเบี้ยปรับอีกร้อยละ 3 ต่อปี

แนวทางที่ 2 ขอลดภาระหนี้ เกษตรกรรายย่อยที่เลือกรับความ ช่วยเหลือนี้จะได้รับการชดเชยอัตราดอกเบี้ยจากรัฐบาลในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี ตลอดระยะเวลา 3 ปี

กล่าวคือ รัฐบาลจะช่วยเกษตรกรจ่ายดอกเบี้ยให้แก่ ธ.ก.ส. เกษตรกรที่ขอลดภาระหนี้มีสิทธิที่จะขอ กู้เงินเพิ่มใหม่ได้ในวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท กู้ฉุกเฉินพิเศษในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท นอกจากนี้ เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากเพิ่มจากอัตราปกติที่ ธ.ก.ส. จ่ายให้อีกร้อยละ 1 ต่อปี ในจำนวนเงินฝากไม่เกินรายละ 50,000 บาท แต่เกษตรกรที่ขอลด ภาระหนี้จะไม่สามารถเปลี่ยนการรับความช่วยเหลือเป็นการขอพักชำระหนี้ได้ในภายหลัง เพื่อเป็น การป้องกันเกษตรกรที่มีเจตนาไม่สุจริต ซึ่งจะเป็นภาระแก่รัฐบาลในการจัดสรรงบประมาณและ ควบคุมดูแล ในกรณีที่เกษตรกรที่ขอลดภาระหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดจะถูกให้ออก จากโครงการ และเสียดอกเบี้ยตามเกณฑ์โครงสร้างดอกเบี้ยของ ธ.ก.ส.

3) ธนาคารประชาชน

โครงการธนาคารประชาชน เป็นนโยบายเพื่อให้คนจนสามารถเข้าถึง แหล่งเงินทุนได้สะดวกขึ้น ด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำเงินทุนดังกล่าวไปประกอบอาชีพ ธนาคาร ออมสินเป็นหน่วยงานที่รัฐบาลกำหนดให้จัดตั้ง โครงการธนาคารคนจนขึ้น เพื่อตอบสนองความ ต้องการเงินทุนของประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย โดยการให้บริการด้านการออม ทรัพย์ บริการด้านสินเชื่อที่มีเงื่อนไขไม่ยุ่งยากในวงเงินที่เพียงพอต่อความจำเป็น ตลอดจนบริการ ด้านการเงินในรูปแบบอื่น ๆ ตามความต้องการ นอกจากนี้ยังจัดให้มีบริการให้การฝึกอบรมที่จำเป็น ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาทั้งทางด้านการเงิน อาชีพ และด้านอื่น ๆ เป็นพิเศษแก่ลูกค้าที่เป็น สมาชิกของโครงการธนาคารประชาชนด้วย

4) นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (โครงการ 30 บาทรักษาทุก โรค)

หลักการประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นนโยบายที่รัฐบาลต้องการให้ คนไทยมีหลักประกันหรือความมั่นใจว่า เมื่อเจ็บป่วย ไม่สบาย ก็สามารถไปหาหมอเพื่อขอ คำแนะนำ รับบริการตรวจรักษา รวมถึงได้รับยา เพื่อรักษาโรค โดยไม่ต้องกังวลในเรื่องค่า รักษาพยาบาล จนทำให้ขาดโอกาสรักษาตัว โดยผู้มีสิทธิได้รับบริการดูแลสุขภาพ และการ รักษาพยาบาลที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน ต้องร่วมจ่ายค่าบริการเป็นเงิน 30 บาทต่อครั้ง ไม่ว่าจะนอน หรือไม่นอนโรงพยาบาลก็ตาม ส่วนที่เหลือรัฐบาลจะเป็นผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาลแทน โดยใช้เงินจาก งบประมาณค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ และหาแหล่งเงินเพิ่มเติมจากเงินภาษี ซึ่งจะเหมาจ่ายเป็น รายหัว ให้สถานพยาบาลเฉลี่ยกันไประหว่างคนป่วยกับคนไม่ป่วย ผู้มีสิทธิใช้บริการ คือ ผู้ที่ยังไม่ได้รับ สิทธิการรักษาพยาบาลตามกฎหมายหรือระเบียบอื่น ๆ ของรัฐอยู่ก่อนแล้ว คือ ไม่เป็นข้าราชการ และลูกจ้างประจำของรัฐ พนักงานรัฐและรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งคนภายในครอบครัวที่มีสิทธิ ไม่มี บัตรประกันสังคม ไม่มีบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข และไม่มีบัตรสวัสดิการ

ประชาชนด้านการรักษาพยาบาล (หรือบัตร สปร.) ประเภทผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่ตั้งคมช่วยเหลือ เกื้อกูล คือ เด็กอายุ 0 – 12 ปี นักเรียนมัธยมต้น ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ผู้พิการ พระภิกษุ สามเณร หรือ ผู้นำศาสนา ทหารผ่านศึก และผู้นำชุมชน เป็นต้น

5) โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP)

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่ต้องการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ที่มาจากท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ จากวัตถุประสงค์และภูมิปัญญาภายในท้องถิ่น เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ขึ้นภายในท้องถิ่นและเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง โดยรัฐจะให้การสนับสนุนในเรื่องความรู้สมัยใหม่ การบริหารจัดการและเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนเพื่อจัดจำหน่ายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งได้กำหนดระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการ อำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) พ.ศ.2544

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

นิโบล นวลอินทร์ (2550) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกร ตำบลห้วยพระ อำเภอคอนทูน จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกร คือ ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การถือครองที่ดิน รายจ่ายในภาคการเกษตร รายจ่ายนอกภาคการเกษตร อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และจำนวนแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงการของรัฐ

อรุณศรี คงคาใส (2546) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินของเกษตรกร ในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า เกษตรกรที่กู้ยืมจากแหล่งที่เป็นสถาบัน จะมีต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินสูงกว่าแหล่งที่ไม่เป็นสถาบัน นอกจากนี้ยังพบว่า การกู้ยืมเงินจาก ธกส. จะมีต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินสูงที่สุด สำหรับต้นทุนในการกู้ยืมเงินจากแหล่งที่เป็นสถาบันจะสูงกว่าแหล่งที่ไม่เป็นสถาบัน ต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้เงินกับกลุ่มออมทรัพย์ต่ำกว่าสถาบันการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ดอกเบี้ยเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์สูงกว่าสถาบันการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกษตรกรกู้เงินกับแหล่งที่ไม่เป็นสถาบันในวงเงินที่สูงกว่าจุดคุ้มทุนในการเปลี่ยนไปกู้เงินกับแหล่งสินเชื่อสถาบันที่คำนวณได้ ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรคำนึงถึงโอกาสในการกู้เงินมากกว่าต้นทุนในการกู้เงิน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ

ต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินจากแหล่งที่เป็นสถาบัน พบว่า การค้าประกัน ประเภทแหล่ง
สินเชื่อที่เป็นสถาบัน เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินจากแหล่งที่เป็น
สถาบัน

ปิยรัตน์ พรหมงาม (2550) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของครอบครัว
พนักงานนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี พบว่า (1) ครอบครัวพนักงานที่เป็นกลุ่ม
ตัวอย่างมีหนี้สินร้อยละ 81.9 ไม่มีหนี้สินร้อยละ 18.1 ค่าเฉลี่ยของจำนวนหนี้สินของครอบครัว
เท่ากับ 207,795.99 บาท โดยมีหนี้สินอยู่ในจำนวนที่มากกว่า 5,000 บาท มากที่สุด แหล่งที่
ครอบครัวพนักงานเป็นหนี้มากที่สุด คือ ธนาคาร (ร้อยละ 50.5) และสาเหตุที่เป็นหนี้มากที่สุด คือ
นำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 37.2) รองลงมานำไปใช้จ่ายในการปลูกบ้าน (ร้อยละ 32.2)
ซื้อรถยนต์ (ร้อยละ 20.6) (2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สิน พบว่า ครอบครัวพนักงานมีรายได้เฉลี่ยต่อ
เดือน 22,865.87 บาท รายจ่ายของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน 15,673.64 บาท มีการใช้บัตรเครดิตน้อย
กว่าไม่ใช้บัตรเครดิต ในกลุ่มที่ใช้บัตรเครดิตส่วนใหญ่มีบัตรเครดิต 1 ใบ และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ใช้
จ่ายผ่านบัตรเครดิต เพราะสามารถซื้อสินค้าได้ก่อนแล้วชำระภายหลัง และพบว่าส่วนใหญ่สามารถ
จ่ายเงินคืนตามจำนวนที่เรียกเก็บในแต่ละเดือนได้ การวางแผนการใช้จ่ายในแต่ละเดือนนั้น พบว่า
อยู่ในระดับน้อย การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้น อยู่ในระดับปานกลาง และ
ครอบครัวมีอัตราการพึงพิงมากกว่าครอบครัวที่ไม่มีอัตราพึงพิง โดยที่อัตราพึงพิงเป็นผู้มีอายุ
มากกว่า 60 ปี มากที่สุด สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินที่สามารถพยากรณ์หนี้สินของครอบครัว
พนักงานได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 คือ การใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิต รายได้ของครอบครัวและ
รายจ่ายของครอบครัว โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินได้ ร้อยละ 14 ($R^2 = .141$)

ชูสิน สีลพัทธ์กุล (2548: 68) ศึกษาสภาพและสาเหตุความยากจนของผู้มาจดทะเบียน
คนจน : กรณีศึกษาตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาเหตุความยากจนของคนจน
เกิดจากกลุ่มปัจจัย 4 กลุ่ม คือ

1. การขาดแคลนปัจจัยการผลิต อันได้แก่ การขาดแคลนที่ทำกันทางการเกษตร การ
ขาดแคลนแรงงานอันสืบเนื่องจากการหย่าร้าง หรือพิการ หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง การขาดแคลนแรงงาน
ที่มีคุณภาพ อันสืบเนื่องจากการขาดทักษะฝีมือและความรู้ที่เป็นที่ต้องการในตลาด การขาดแคลน
เงินทุนและสินทรัพย์ในการประกอบอาชีพ และในท้ายที่สุดคือการขาดความสามารถในการจัดการ
ทางธุรกิจ

2. ระบบและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม อันได้แก่ ระดับการศึกษาที่ต่ำ การเป็นผู้
แพ้ในการแข่งขันภายใต้ระบบทุนนิยม ระบบการศึกษาที่ซ้ำเติมคนจน ภาวะราคาผลผลิตตกต่ำ
ภาวะวิกฤติการทางเศรษฐกิจ และในท้ายที่สุด คือ นโยบายของรัฐบาล

3. ทำที่ต่อชีวิต อันได้แก่ การไม่มีแผนชีวิตที่เหมาะสม คำนิยมในการบริโภค คำนิยมในการเป็นผู้ประกอบการ การเลี้ยงบุตร คำนิยมในการเป็นหนี้

4. การขาดสวัสดิการสังคมและมีภาระฟุ้งฟ้างสูง อันได้แก่ การไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างพอเพียงจากรัฐ ยามต้องเผชิญวิกฤติในชีวิต และการมีผู้ป่วยเรื้อรังหรือผู้พิการในครัวเรือน

ประกิจ ยี่หวางศ์ (2550) ศึกษาเรื่อง สิ้นเชื้อภาคครัวเรือนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีหนี้สินมากที่สุด และครัวเรือนที่มีสมาชิก 8 คน เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินเฉลี่ยสูงสุด ในด้านอาชีพ ครัวเรือนที่รับเงินเดือนประจำ มีหนี้สินมากที่สุด และครัวเรือนกลุ่มนี้ยังเป็นครัวเรือนที่มีความสามารถชำระหนี้สูงสุด ครัวเรือนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นครัวเรือนที่มีหนี้ต่ำสุด แต่ครัวเรือนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความสามารถชำระหนี้ต่ำสุด นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เมื่อครัวเรือนมีอาชีพเพิ่มขึ้น จะมีหนี้ลดลง และมีระดับความสามารถในการชำระหนี้เพิ่มมากขึ้น อนึ่ง ครัวเรือนที่ศึกษาทั้งหมด มีการกู้จากแหล่งเงินกู้เฉลี่ย 1.4 แหล่งต่อครัวเรือนและการกู้เงินส่วนใหญ่จะกู้จากญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 34.04 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้ภาคครัวเรือน เมื่อกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 คือ รายได้ ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน จำนวนแหล่งเงินกู้ และเพศของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งตัวแปรต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณหนี้ได้ร้อยละ 25.7 ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ภาคครัวเรือน เมื่อกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 ประกอบด้วยปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุดตามลำดับดังนี้ รายได้ รายจ่าย และเงินออม ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการชำระหนี้ภาคครัวเรือนในจังหวัดบุรีรัมย์ได้ร้อยละ 66.5

นิภา เข็มมี (2546) กล่าวว่า การเป็นหนี้สินของเกษตรกร มีสาเหตุสำคัญมาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเป็นหนี้สิน โดยจำแนกความเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพึ่งพิงหลายของเศรษฐกิจแบบยังชีพ ในอดีต ชุมชนหมู่บ้านดำรงชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยพึ่งพาธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารและปัจจัยสี่ พร้อมกับมีการแลกเปลี่ยนสินค้าจำเป็นที่ผลิตไม่ได้กับชุมชนอื่น ๆ แต่วิถีชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพได้ถูกทำลายจากการขยายอำนาจของรัฐ ภายใต้มาตรการที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การเก็บภาษี 2) การควบคุมทรัพยากรของรัฐ 3) การส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์

ขั้นตอนที่ 2 การพึ่งพาทุนและตลาด เมื่อเข้าสู่การผลิตในตลาดชาวบ้าน ต้องอยู่ในภาวะเสียเปรียบ เพราะในระบบนี้มี “ทุนการผลิต” เป็นปัจจัยชี้ขาดอำนาจต่อรอง หมายความว่า

ผู้ใดที่สามารถควบคุมปัจจัยทุน ก็จะสามารถควบคุมการผลิตและการกำหนดราคาผลผลิตในตลาดได้ ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายที่ไม่สามารถควบคุมปัจจัยทุน ก็ต้องไปซื้อหาเช่า หรือกู้ยืม จึงตกอยู่ในภาวะพึ่งพาและถูกกำหนด

ขั้นตอนที่ 3 การพึ่งพาแหล่งทุน เมื่อเกษตรกร ไม่มีความสามารถในการสะสมทุน ในขณะที่ต้องใช้เงินทุนในการผลิตมากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งสินเชื่อเพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 การตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ในภาวะที่ไม่สามารถสร้างรายได้จากการผลิต พร้อมกับเป็นหนี้สถาบันการเงินที่มีอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นในอัตราทวีคูณ ทำให้เกษตรกรตกอยู่ในภาวะล้มละลายหมดหนทางการใช้หนี้ เกษตรกรที่พอมีที่ดินก็ต้องขายที่ดินเพื่อใช้หนี้ หรือไม่ก็ถูกเจ้าหนี้ยึดไป บางส่วนหันเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างบ้างก็เข้าสู่อาชีพผิดกฎหมายเป็นปัญหาของชุมชน และสังคมต่อไป

กาญจนา ขวัญเมือง (2547) ศึกษาความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลต่อสินเชื่อภาคเกษตร ในพื้นที่ จ.สุราษฎร์ธานี พบว่า การใช้จ่ายเพื่อการผลิตทางการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การเตรียมดิน รวมถึงการจ้างแรงงาน เพื่อการปรับปรุงสภาพพื้นที่เพาะปลูกและบำรุงพืชผล เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการกู้ยืมของครัวเรือน ซึ่งการใช้จ่ายเพื่อการผลิตทางการเกษตรดังกล่าว เป็นการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรในอนาคต ประกอบกับผลผลิตทางการเกษตรเกือบทุกชนิด โดยเฉพาะยางพารา และปาล์มน้ำมัน มีราคาสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรเอาใจใส่ในการผลิตมากขึ้นด้วย รองลงมา คือ ทรัพย์สินนอกเกษตร ได้แก่ บ้าน ยานพาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการกู้ยืมของครัวเรือน อาจเนื่องมาจากระบบสินเชื่อเอื้อต่อการกู้ยืม เพราะมีระบบผ่อน/เช่าซื้อ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ถึงแม้ว่าทรัพย์สินนอกการเกษตรไม่ได้เป็นปัจจัยในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อครัวเรือนเกษตรกรในแง่การอำนวยความสะดวก รวมทั้งช่วยการเกษตรทางอ้อม เช่น ยานพาหนะใช้ในการบรรทุกผลผลิตทางการเกษตร และปัจจัยสุดท้าย คือ สมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยทำงาน มีผลทำให้ปริมาณการกู้ยืมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น เนื่องจากสมาชิกในวัยทำงานมีอิทธิพลในการใช้จ่ายของครัวเรือน ประกอบกับมีวุฒิภาวะ ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจในการกู้ยืม

ชัยวัฒน์ รสหวาน (2543) กล่าวว่าสภาพหนี้สินที่เกษตรกรต้องประสบอยู่ นับเป็นปัญหาเรื้อรัง โดยเกษตรกรบางรายมีหนี้สินจนไม่สามารถชำระได้ ทำให้ต้องตกอยู่ในวัฏจักรแห่งความยากจนตลอดมา ภาวะหนี้สินของเกษตรกรสามารถจำแนกสาเหตุการเป็นหนี้ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

1.1 ปัญหาด้านการผลิต ประกอบด้วย ปัจจัยด้านต้นทุนการผลิตและกระบวนการทางการผลิต

1.1.1 ปัจจัยด้านต้นทุนการผลิต ด้วยอุปสรรคสำคัญของการเพิ่มพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตเป็นไปได้ยาก เนื่องมาจากความจำกัดด้านที่ดินไม่อาจขยายตัวไปได้อีกแล้ว ประกอบกับที่ดินเดิมที่เคยใช้อยู่ได้ลดความอุดมสมบูรณ์ลง จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านการเพิ่มผลผลิต นอกจากนี้ปัญหาด้านการถือครองที่ดินที่ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินซึ่งมีแนวโน้มว่าเกษตรกรได้สูญเสียที่ดิน และกลายมาเป็นเกษตรกรผู้เช่าเป็นจำนวนมาก สำหรับต้นทุนการผลิตด้านอื่น ๆ อาทิเช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และสารเคมีต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องจักรตลอดจนค่าจ้างแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการ ล้วนเป็นปัญหาที่เกษตรกรต้องแบกรับมาโดยต่อเนื่อง และนอกจากนี้ ต้นทุนการผลิตที่สำคัญสูงสุดอีกประการหนึ่งก็คือ เงินทุน เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงิน เพื่อนำมาลงทุนสำหรับการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิต หรือเพื่อใช้จ่ายสำหรับการอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ซึ่งบ่อยครั้งเงินกู้ในระบบไม่มีเพียงพอและสามารถช่วยเหลือได้ทันทั่วถึง ทำให้เกษตรกรต้องหันไปพึ่งเงินทุนนอกระบบ อันเป็นภาระที่หนักขึ้นไปอีก

1.1.2 ด้านกระบวนการทางการผลิต เช่น การใช้เทคโนโลยีใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตยังประสบปัญหา ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเทคโนโลยีอย่างแท้จริงและยังมีเกษตรกรอีกไม่น้อยที่ยึดรูปแบบการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม

1.2 ปัญหาด้านการตลาด ราคาสินค้าเกษตร ถือว่า เป็นสินค้าที่มีความไม่แน่นอนสูงมาก สืบเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพของสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ ไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน เกษตรกรจึงต้องเร่งระบายสินค้าออกสู่ตลาด ทำให้ขาดอำนาจต่อรองด้านราคา นอกจากนี้สินค้าเกษตรบางชนิดต้องขึ้นอยู่กับการแข่งขันและภาวะตลาดโลก ทำให้ไม่มีความแน่นอนของราคาสูง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องเร่งขายผลผลิตเนื่องจากปัญหาด้านหนี้สินที่ต้องชำระคืนเมื่อถึงกำหนด และบ่อยครั้งที่ต้องประสบกับภาวะขาดทุน รายได้ไม่เพียงพอชำระหนี้สินที่กู้ยืมมาลงทุน แม้บางครั้งจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เช่น การยกระดับราคา การแทรกแซง หรือการประกันราคา แต่ก็ไม่สามารถสร้างความมั่นใจในด้านการตลาดให้กับเกษตรกรได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องงบประมาณ

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรนั้น เป็นเพราะปัจจัยการผลิตซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ต้นทุนการผลิตภาคเกษตรเพิ่มสูงขึ้น

และปัจจัยด้านการตลาด ซึ่งคอยจูงจูงราคาผลผลิตทางการเกษตรให้อยู่ในระดับต่ำ รายได้ของเกษตรกรจึงไม่พอกับรายจ่าย การก่อภาระหนี้สินจึงเป็นสิ่งจำเป็นและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

2. ปัจจัยทางด้านสังคม

2.1 ปัญหาด้านการศึกษา ด้วยเหตุที่บุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรส่วนใหญ่ มีฐานะยากจน ขาดเงินทุนในการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือตามที่ควรจะเป็น เป็นเหตุให้สมาชิกในครัวเรือนส่วนมาก มีการศึกษาน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น จึงเป็นเหตุให้การรับรู้หรือถ่ายทอดวิทยาการหรือเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาการเกษตรให้เจริญก้าวหน้าไม่ประสบผลสำเร็จ

2.2 ปัญหาด้านสาธารณสุข เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้เรื่องโภชนาการ ดังนั้นการบริโภคอาหารจึงเป็นไปอย่างไม่ถูกสุขอนามัย โดยเฉพาะในเด็กทารกและเด็กเล็กที่จะเป็นพลังในการพัฒนาการเกษตรในอนาคต นอกจากนี้บุคคลวัยทำงาน ที่ต้องทำงานหนัก แต่มีการพักผ่อนน้อย ดังนั้น เมื่อเจ็บป่วยจะมีลักษณะเรื้อรัง เป็นปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรม ไม่สามารถประกอบอาชีพได้เต็มประสิทธิภาพ

3. ปัจจัยด้านการเมือง

ปัญหาความไม่ต่อเนื่องในด้านนโยบาย และทิศทางในการพัฒนานโยบายที่ถูกกำหนดขึ้นมา มักเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเพื่อผลทางด้านการเมือง หรือเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เฉพาะเรื่อง หรือเฉพาะกรณี ขาดการวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบ ทำให้เห็นนโยบายมักถูกเปลี่ยนแปลง หรือละเลย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร แม้ว่าโดยภาพรวมแล้ว นโยบายนั้นอาจถูกต้องเหมาะสมและมีประโยชน์ต่อเกษตรกร ซึ่งมีผลทำให้เกษตรกรปรับตัวไม่ทันหรือขาดความเชื่อถือ ไม่นำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะเชื่อว่าเป็นนโยบายชั่วคราว พอเปลี่ยนผู้บริหารนโยบายนั้น ๆ มักจะถูกยกเลิกไป การมีนโยบายที่ไม่มีความต่อเนื่อง นอกจากจะทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยตรง ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานแล้ว หากต้องอาศัยความร่วมมือในการประสานการทำงานแล้วจะยิ่งทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จยากยิ่งขึ้น

4. ปัจจัยด้านอื่น ๆ

4.1 ปัญหาจากเหตุสุดวิสัย เช่น การที่เกษตรกรต้องประสบภัยพิบัติธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อวงจรการผลิต ทำให้เกิดความเสียหาย หรือ ผลผลิตการเกษตรตกต่ำเกินความคาดหมาย ทำให้รายได้ลดลงจนไม่สามารถนำมาใช้หมุนเวียนเพื่อต้นทุนการผลิตหรือใช้จ่าย เพื่ออุปโภคบริโภคได้อย่างเพียงพอ จนต้องมีการกู้หนี้ยืมสิน

4.2 ปัญหาปัจจัยภายในตัวเกษตรกรเอง เช่นกรณีการกู้ยืมเงินแล้วนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ขาดความรับผิดชอบ หรือเกษตรกรมีเจตนาบิดพลิ้วหรือมีพฤติกรรมหนีหนี้

โดยเฉพาะหนี้ในระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ หรือสามารถต่อรองผ่อนชำระหนี้ได้เมื่อถึงเวลากำหนดชำระหนี้แล้วไม่ชำระ สามารถนำเงินไปใช้ทางอื่น จนในที่สุด ไม่สามารถชำระหนี้ได้

4.3 ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพการคมนาคมขนส่ง จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร หากท้องถิ่นใดมีระบบการคมนาคมที่ดีกว่า จะมีแนวโน้มทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพและรายได้มากกว่า โครงสร้างพื้นฐานสำคัญสูงสุดอีกประการหนึ่ง คือ น้ำอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ หรือต้องเสี่ยงต่อความเสียหาย ส่วนน้ำกินน้ำใช้ แม้หลายท้องถิ่นจะมีการขุดบ่อไว้แต่ก็ไม่เพียงพอแก่การอุปโภคได้ตลอดปี ซึ่งมีผลผูกพันต่อปัญหาความยากจนและหนี้สินของเกษตรกร

วิทยา เจียรพันธุ์ (2550) ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในชนบท พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรมีระดับหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน การเข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และการเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้และการเข้าร่วมโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ปัจจัยที่บั่นทอนความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร เช่น ค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร (รวมถึงค่าใช้จ่ายการศึกษา) การเข้าร่วมโครงการสินเชื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม ตลอดจนการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ปัจจัยที่เอื้อต่อการชำระหนี้จริงของเกษตรกรได้แก่ รายได้การเกษตร ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเป็นหนี้ ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการชำระหนี้ และการเข้าร่วมโครงการบัญชีครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระหนี้จริง เช่น จำนวนหนี้สิน และค่าใช้จ่ายการเกษตร สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินฯ ได้แก่ จำนวนหนี้สิน ประชาชนและผู้รู้ในท้องถิ่น และการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม ได้แก่ จำนวนเงินออม และรายได้การเกษตร เป็นต้น เทอดศักดิ์ กองพรม (2545) ศึกษาถึงกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการปลดปล่อยตนเองจากการเป็นหนี้สินแบบยั่งยืน พบว่า สาเหตุแห่งการเป็นหนี้สินของชาวบ้าน โดยผู้วิจัยไม่ได้เรียงลำดับความสำคัญ คือ ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูง รายได้น้อยรายจ่ายสูง ความอยากส่งลูกเรียน ภาวะดอกเบี้ยสูง ได้รับเงินค่าข้าวโพดซ้ำ ทำให้ต้องกู้ยืมเงินจากที่อื่น ปัจจัยการผลิตราคาสูง ราคาผลผลิตต่ำ และผลการศึกษาในช่วง 1 ปี พบว่า ชาวบ้านมีการนำเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาใช้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน แต่ในทางปฏิบัติชาวบ้านยังให้ความสำคัญและจัดหาของใช้ต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง ซึ่งบางอย่างชาวบ้านก็รู้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ในครัวเรือนและบางอย่างเป็นของใช้ฟุ่มเฟือย

วิญญู บุญมาร์ตัน (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองยุคทักษิณ ชินวัตร โดยบอกว่า นโยบายตามแนวทางทักษิณมิถิไม่ใช่นโยบายที่ควรแก่การชื่นชมหรือนโยบายที่พึงปรารถนา ในทางตรงกันข้าม กลับนำประเทศเข้าสู่วิกฤติทางเศรษฐกิจมากขึ้น นโยบายภายใต้ทักษิณมิถิ อาทิ การอัดฉีดเงินให้กับประชาชนระดับรากหญ้า การส่งเสริมการใช้จ่าย การบริโภค ทั้งการใช้จ่ายบัตรเครดิต การซื้อราคาสินค้า และ การใช้จ่ายด้านอบายมุข เช่น หวยบนดิน เป็นต้น การทุ่มเทการใช้จ่ายของรัฐภายใต้ชุดคนนโยบายเอื้ออาทร ซึ่งผลของการพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันทำให้หนี้ภาคครัวเรือนมีหนี้เพิ่มมากขึ้น การอ้างว่าช่วยเหลือรากหญ้า เช่น การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เป็นการทำลายทรัพย์สินของชาวบ้าน ทำให้หนี้สินของประชาชนสูงขึ้น ที่ดินหลุดมือ และยังทำให้ชุมชนอ่อนแอและหมดทางเลือกมากยิ่งขึ้น และจากตัวเลขการลงทะเบียนคนจนทั่วประเทศเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 พบว่ามีประชาชนเป็นหนี้ในระบบสถาบันการเงิน 4.5 ล้านคน คิดเป็นมูลค่าหนี้ 5.6 แสนล้านบาท และมีประชาชนเป็นหนี้นอกระบบจำนวน 1.7 ล้านคน คิดเป็นมูลค่าหนี้ 1.3 แสนล้านบาท การตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) กว่า 74,000 แห่ง เพื่อสร้างโอกาสให้กับประชาชนผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้ โดยรัฐจัดสรรเงินให้เปล่าแก่หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีความพร้อม แล้วกรรมการกองทุนก็จะคัดเลือกกันเองในชุมชนจะเป็นผู้บริหารจัดการในเรื่องการจัดสรรเงินกู้และติดตามการชำระหนี้ แต่ปรากฏว่ามีการใช้เงินจากกองทุนฯ เป็นจำนวนมากไปใช้ในการซื้อสินค้าคงทน เช่น โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ แทนที่จะนำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ กองทุนหมู่บ้านฯ จึงมีส่วนทำให้วินัยการออมทรัพย์ของชาวบ้านเสียไป นอกจากนี้การขยายบริการของธนาคาร การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ให้ครอบคลุมพื้นที่มากขึ้นเป็นลำดับเพื่อลดการผูกขาดของนายทุนในชนบท แต่ก็ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบจะลดลง ขณะที่ยังมีการเชื่อมโยงระหว่างตลาดเงินนอกระบบ โดยลูกหนี้ใช้เงินกู้ในระบบมาหมุนใช้คืนหนี้สถาบันการเงินเพื่อรักษาเครดิตก่อนที่จะมีการกู้ยืมรอบใหม่ ขณะที่นายทุนเงินกู้ที่มีฐานะดีในสังคมก็ใช้เงินกู้ยืมมาจากสถาบันการเงินมาปล่อยกู้ยืมต่อหนึ่งด้วย จากจุดอ่อนและปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการอัดฉีดเงินสู่รากหญ้าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพักชำระหนี้เกษตรกร กองทุนหมู่บ้านฯ ธนาคารประชาชน มีส่วนทำให้คนเป็นหนี้มากขึ้น สะท้อนได้จากตัวเลขหนี้ของครัวเรือนที่เพิ่มจาก 82,485 บาท/ครัวเรือน ในปี 2545 เป็น 104,571 บาท/ครัวเรือนในปี 2547 การเข้าถึงแหล่งทุนตามนโยบายของรัฐจึงเป็นการเข้าถึง “แหล่งหนี้มากกว่า”

พุกษ์ เถาถวิล (2548) กล่าวว่า ปัญหาหนี้สินเกษตรกร เป็นผลลัพธ์ของปัญหาเชิงนโยบายของรัฐ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยใช้ภาคเกษตรกรรมเป็นฐานของความเจริญ ดังจะพบว่าลักษณะสำคัญของแผนพัฒนาประเทศ นโยบาย กฎหมาย ฯลฯ ที่ผ่านมาก็คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายโอนทรัพยากรและมูลค่าส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม เช่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็คือกระบวนการกีดกันแย่งชิงปัจจัยยังชีพ ไปจากชนบท ในนโยบายภาษีก็แสดงให้เห็นความลำเอียงปกป้องผลประโยชน์ของภาคหัตถอุตสาหกรรมและคนเมือง หรือการสร้างภาระให้แก่เกษตรกรโดยตรงไปตรงมา เช่น การเก็บภาษีพิเศษที่เรียกว่า ค่าพรีเมียมข้าว ในช่วงทศวรรษแรก ของแผนพัฒนาประเทศ ฯลฯ

ประการที่สอง การสนับสนุนทุนนิยมการเกษตร ในลักษณะพิเศษที่เรียกว่า ทุนนิยมค่าเช่า (rent capitalism) ที่กลุ่มทุนการเกษตรขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากเกษตรกร ผ่านค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าเช่าที่ดิน ดอกเบี้ยเงินกู้ ค่าไรจากการกวดราคา และการได้ประโยชน์จากภาษีที่รัฐจัดเก็บ ในระบบนี้ กลุ่มทุนจะไม่ลงทุนเป็นผู้ผลิตเอง แต่จะใช้สถานะที่ได้เปรียบหาประโยชน์จากผู้ผลิต ฝ่ายเกษตรกรก็ตกอยู่ในภาวะที่ต้องขึ้นต่อเงื้อมมือของกลุ่มทุน จึงพบว่า กลุ่มทุนการเกษตรในประเทศไทย ได้เติบโตเป็นทุนระดับโลก แต่เกษตรกรไทยที่ตั้งหน้าตั้งตาผลิตกลับกลายเป็นหนี้สินมากขึ้น ๆ

ประการที่สาม การใช้นโยบายการค้าเสรีอย่างเลือกปฏิบัติ การตกลงของรัฐบาลในเรื่องการเปิดเสรีการเกษตร ได้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ผู้ได้ประโยชน์ก็คือ บรรดากลุ่มทุนการเกษตร ส่วนเกษตรกรได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากความไม่พร้อมแข่งขัน ในขณะที่ใช้นโยบายการค้าเสรีกับเกษตรกรอย่างเคร่งครัด แต่ในระดับนโยบายและปฏิบัติการ รัฐบาลก็ยังให้ประโยชน์แก่กลุ่มทุน ทั้งในรูปของภาษี การส่งเสริมการลงทุน การส่งเสริมเริ่มส่งออก การเปิดโอกาสให้เข้าถึงอำนาจในการกำหนดนโยบายรูปแบบต่าง ๆ เสรีการเกษตรจึงเป็นเพียงข้ออ้างในการแสวงหาประโยชน์จากเกษตรกรมากขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้วิธีสัมภาษณ์จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ตามแบบสอบถามที่กำหนดขึ้น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ตามฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา เพื่อให้ได้ข้อมูลของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ได้มีการกำหนดขอบเขตของ ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก โดยสืบค้นข้อมูลครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ผ่านเกณฑ์รายได้ 23,000.- บาท/คน/ปี ในจังหวัดพะเยาจากฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของพัฒนาชุมชนจังหวัด พะเยา และใช้ข้อมูลเส้นความยากจนของสำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นตัวชี้วัดภาวะความยากจน โดยคนที่มี รายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน ถือว่าเป็นคนจน และทาง สศช. ได้จัดแบ่งประเภท คนจนเป็น 3 ประเภท ได้แก่ จนมาก คือ คนที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจน, จน น้อย คือ คนที่มีรายได้ระหว่างร้อยละ 80 – 100 ของเส้นความยากจน และเกือบจน คือ คนที่มีรายได้ สูงกว่าเส้นความยากจน ร้อยละ 20 โดยเส้นความยากจนของจังหวัดพะเยาคือ 16,500.- บาท ดังนั้น ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 80 ซึ่งหมายถึง ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา คือครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ไม่เกินกว่า 13,200.- บาทต่อคนต่อปี

จากการกำหนดขอบเขตดังกล่าว ได้ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครัวเรือน เกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา จำนวน 449 ครัวเรือน ใน 9 อำเภอ ของ จังหวัดพะเยา

การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรที่ศึกษา ใช้สูตรคำนวณหา ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยที่ e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง
N = จำนวนประชากรที่ศึกษาทั้งหมด
n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด 449 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$n = \frac{449}{1 + 449(0.1)^2}$$

กลุ่มตัวอย่างที่ได้ = 81.785 ครั้วเรือน หรือ 82 ครั้วเรือน

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 ครั้วเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ ครั้วเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ซึ่งในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกตัวอย่างตามสะดวก คือ อำเภอในจังหวัดพะเยา มีอยู่ 9 อำเภอ ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกอำเภอละ 1 ตำบล แล้วเลือกตำบลละ 2 หมู่บ้าน สำหรับในขั้นตอนที่เลือกหมู่บ้านตัวอย่างในแต่ละตำบลนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกสิ่งตัวอย่างแบบตัดสิน กล่าวคือ ติดต่อบริษัทงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลนั้น ๆ เพื่อหาข้อมูลว่าหมู่บ้านใด ในแต่ละตำบลที่เลือกไว้แล้วนั้นมีครั้วเรือนที่ยากจนมากที่สุด จากนั้น จึงได้ติดต่อบริษัทงานกับผู้นำหมู่บ้านที่ได้เลือกไว้ เพื่อขอให้ผู้นำเหล่านั้นเลือกครั้วเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก หมู่บ้านละ 4 – 5 ครั้วเรือน เพื่อขอสัมภาษณ์ แต่หากหมู่บ้านใดมีครั้วเรือนยากจนไม่ถึงตามที่กำหนด อาจพิจารณาหมู่บ้านอื่นในตำบลนั้นเพิ่มเติมได้

ตารางที่ 3.1 จำนวนครั้วเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่ทำการศึกษา จำแนกตามอำเภอ ในจังหวัดพะเยา

อำเภอ	จำนวนครั้วเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ที่ทำการศึกษา	จำนวนครั้วเรือนตัวอย่าง
อ.เมือง	87	11
อ.แม่ใจ	69	9
อ.ภูกามยาว	19	9
อ.ดอกคำใต้	89	10

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวนครัวเรือนเกษตรกรยากจนมาก ที่ทำการศึกษา	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
อ.จุน	48	10
อ.เขียงม่วน	29	7
อ.ปง	14	10
อ.เขียงคำ	56	9
อ.ภูซาง	38	15
รวมทั้งสิ้น	449	90

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด และคำถามปลายปิด โดยประเด็นและขอบเขตของคำถาม จะคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน ฯลฯ คำถามเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน เป็นต้น และคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกับหนี้สินของครัวเรือน เช่น พฤติกรรมการใช้และการจ่ายชำระหนี้สิน พฤติกรรมการก่อหนี้ เป็นต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ทางด้านข้อมูลทั่วไปของอำเภอในจังหวัดพะเยาและตำบลตัวอย่าง รวบรวมจากเอกสารที่จัดทำโดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจังหวัดพะเยา กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถิติจังหวัด สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และจากเว็บไซต์ต่าง ๆ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสอบถามตามประเด็นในแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นและสังเกตสภาพแวดล้อมและลักษณะความเป็นอยู่โดยทั่วไปของครัวเรือนตัวอย่าง ด้วย

การสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า (Face to Face Interview) ทั้งจากผู้นำหมู่บ้านและครัวเรือนตัวอย่างที่
ได้เลือกไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งข้อมูลที่จะทำการวิเคราะห์ มีทั้งข้อมูล
เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา
ด้วยการนำข้อมูลบันทึกเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใน
การศึกษาใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ประเภท คือ สถิติเชิงพรรณนา โดยอาศัยการวิเคราะห์
อย่างง่ายด้วยอัตราส่วนร้อยละ และค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายลักษณะโดยทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง
และใช้สถิติอนุมาน โดยอาศัยวิธีการทางสถิติและคณิตศาสตร์ในการวิเคราะห์ ในรูปแบบของ
สมการถดถอยเชิงเส้นชนิดตัวแปรหลายตัว (Multiple Linear Regression) เพื่ออธิบายถึงปัจจัยหลาย
ตัวที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

4.1 ตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ศึกษาได้แยกตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ใน
การศึกษา และในวัตถุประสงค์การศึกษาข้อ 3 ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถใน
การชำระหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้กำหนดตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ตัวแปรตาม คือ

y = ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจน
มากในจังหวัดพะเยา

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

STA = สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน

F = จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

E = ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

I = รายได้ครัวเรือน

D = หนี้สินครัวเรือน

P = มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ

SEL = ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ

- R = ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน
- SIC = ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ

เมื่อนำตัวแปรเหล่านี้มาสร้างสมการการทดสอบโดยใช้สมการการถดถอย จะได้สมการ

$$y = f(STA, F, E, I, D, P, SEL, R, SIC) \dots \dots \dots 3.1$$

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ซึ่งทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้กำหนดตัวแปรดังนี้
ตัวแปรตาม คือ

- D = หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

- I = รายได้ครัวเรือน
- PAY = รายจ่ายครัวเรือนต่อปี
- NON = ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
- SEL = ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ
- H = ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง
- R = ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน
- SIC = ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ

เมื่อนำตัวแปรเหล่านี้มาสร้างสมการการทดสอบโดยใช้สมการการถดถอย จะได้สมการ

$$D = f(I, PAY, NON, SEL, H, R, SIC) \dots \dots \dots 3.2$$

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ” เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และจากผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นในแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น รวมทั้งการสังเกตสภาพแวดล้อมและลักษณะความเป็นอยู่โดยทั่วไปจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จำนวน 90 ครัวเรือน โดยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา
- ตอนที่ 2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา
- ตอนที่ 3 พฤติกรรมการก่อหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา
- ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา

สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านที่สำรวจนั้น ได้ศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสอบถามจากเกษตรกรตำบลรวมถึงผู้นำหมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 30 หมู่บ้าน โดยกระจายตามอำเภอทั้ง 9 อำเภอ ของจังหวัดพะเยา โดยสรุปสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา ดังนี้

1.1 สภาพพื้นที่และประชากร

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านในแต่ละอำเภอนั้น มีความแตกต่างกันบ้าง อำเภอเมืองพะเยาและอำเภอแม่ใจ พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำ ไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในอำเภอภูกามยาว เป็นที่ราบและลาดเอียงตามแนวภูเขา มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำพอสมควร ส่วนที่อำเภอดอกคำใต้ เชียงม่วน และปง เป็นพื้นที่ราบสูงระหว่างภูเขา ฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศจะหนาวมาก ส่วนฤดูฝนก็ฝนตกชุกตลอดทั้งฤดูกาล แหล่งน้ำไม่สมบูรณ์ อำเภอจุน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ทุ่งนา สภาพดินทั่วไปเป็นดินดำ ดินเหนียว และดิน

ลูกครึ่ง ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตร และพื้นที่ในอำเภอเชียงคำและภูซาง เป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

ความหนาแน่นของประชากรในแต่ละอำเภอก็มีความแตกต่างกัน จากตารางที่ 4.1 จะเห็นว่า หมู่บ้านในอำเภอเชียงม่วนมีประชากรเฉลี่ยไม่ถึง 400 คนต่อหมู่บ้าน ส่วนอำเภอเมือง, อำเภอภูกามยาว, อำเภอจุน, อำเภอปง ประชากรของแต่ละหมู่บ้านเฉลี่ยแล้วเกิน 400 คน แต่ไม่เกิน 450 คน และอำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง มีประชากรต่อหมู่บ้านเกิน 500 คน แต่ในด้านของจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน หมู่บ้านในอำเภอเชียงคำมีจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดคือ 5 คนต่อครัวเรือน ส่วนหมู่บ้านในอำเภอแม่ใจ, ภูกามยาว, ดอกคำใต้, จุน และภูซาง มีจำนวนประชากรเฉลี่ย 3 คนต่อครัวเรือน และหมู่บ้านในอำเภอเมือง, เชียงม่วน, ปง มีจำนวนประชากรเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน

ตารางที่ 4.1 จำนวนตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดพะเยาที่ทำการศึกษ จำแนกเป็นรายอำเภอ

อำเภอ	ตำบล (แห่ง)	หมู่บ้าน (แห่ง)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	ประชากร (คน)	ประชากรเฉลี่ย ต่อหมู่บ้าน	ประชากรเฉลี่ย ต่อครัวเรือน
อ.เมือง	2	3	335	1,289	430	4
อ.แม่ใจ	1	2	345	1,053	527	3
อ.ภูกามยาว	2	5	655	2,170	434	3
อ.ดอกคำใต้	1	3	465	1,526	509	3
อ.จุน	1	3	371	1,239	413	3
อ.เชียงม่วน	2	2	206	787	394	4
อ.ปง	1	5	457	2,003	401	4
อ.เชียงคำ	2	2	227	1,189	595	5
อ.ภูซาง	2	5	929	2,580	516	3
รวม	14	30	3,990	13,836	462	3

1.2 ระยะห่างจากศูนย์กลางความเจริญในท้องถิ่น

ตารางที่ 4.2 จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษาจำแนกตามระยะห่างจากอำเภอที่สังกัด

อำเภอ	1 – 10	11 – 20	21 – 30	31 – 40	41 – 50	51 – 60	รวม	ระยะทางเฉลี่ย (กม.)
	กม.	กม.	กม.	กม.	กม.	กม.		
เมือง	-	3	-	-	-	-	3	15.67
แม่ใจ	1	1	-	-	-	-	2	13.00
ภูกามยาว	3	2	-	-	-	-	5	9.20
ดอกคำใต้	-	-	3	-	-	-	3	24.00
จุน	3	-	-	-	-	-	3	6.33
เชียงม่วน	1	-	1	-	-	-	2	17.50
ปง	-	-	-	2	1	2	5	46.00
เชียงคำ	-	2	-	-	-	-	2	17.00
ภูซาง	4	1	-	-	-	-	5	7.20
รวม	12	9	4	2	1	2	30	18.17

ตารางที่ 4.3 จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษาจำแนกตามเวลาที่ใช้ในการเดินทางไปอำเภอที่สังกัด

ระยะ เวลา (นาที)	เมือง	แม่ใจ	ภูกาม ยาว	ดอก คำใต้	จุน	เชียง ม่วน	ปง	เชียง คำ	ภูซาง	รวม
	61 – 70	-	-	-	-	-	-	1	-	-
51 – 60	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
41 – 50	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2
31 – 40	1	-	-	2	-	-	2	-	-	5
21 – 30	2	1	2	-	-	-	-	-	-	5
11 – 20	-	1	2	-	-	-	-	2	2	7
1 – 10	-	-	1	-	3	1	-	-	3	8
รวม	3	2	5	3	3	2	5	2	5	30
เฉลี่ย	25	23	17	39	8	27	49	19	10	25

จากตารางที่ 4.2 จะเห็นว่าระยะทางเฉลี่ยระหว่างหมู่บ้านที่สำรวจกับอำเภอที่สังกัด คือ 18 กิโลเมตร โดยหมู่บ้านที่สำรวจในอำเภอจุนอยู่ห่างจากตัวอำเภอโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 6 กิโลเมตร ในขณะที่ระยะทางเฉลี่ยของหมู่บ้านที่สำรวจในอำเภอปงอยู่ห่างถึง 46 กิโลเมตร ร้อยละ 40 ของหมู่บ้านที่สำรวจอยู่ห่างจากตัวอำเภอในช่วง 1 – 10 กิโลเมตร ส่วนในตารางที่ 4.3 แสดงเวลาที่ใช้ในการเดินทางจากหมู่บ้านที่สำรวจไปยังอำเภอที่แต่ละหมู่บ้านนั้นสังกัดอยู่ ซึ่งเวลาโดยเฉลี่ยแล้ว คือ 25 นาที หมู่บ้านในอำเภอจุนใช้เวลาเฉลี่ยในการเดินทางไปยังอำเภอที่สังกัดน้อยที่สุด คือ 8 นาที แต่หมู่บ้านในอำเภอปงต้องใช้เวลามากถึง 49 นาทีในการเดินทางไปยังอำเภอที่สังกัดอยู่ ร้อยละ 26.67 ของหมู่บ้านที่สำรวจใช้เวลาเดินทางไปยังอำเภอในช่วง 1 – 10 นาที

ทางเข้าสู่หมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีสภาพเหมือนกัน คือ มีถนนเชื่อมระหว่างตำบลเป็นถนนลาดยาง แต่การเข้าสู่หมู่บ้านในบางหมู่บ้านนั้น เช่น หมู่บ้านในอำเภอปง การเดินทางจะต้องผ่านถนนลูกรัง ซึ่งมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ อาจต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางค่อนข้างมาก โดยในฤดูฝนการเดินทางจะยากลำบากยิ่งขึ้น เมื่อเข้าสู่หมู่บ้านแล้ว ทางเข้าสู่พื้นที่ทางการเกษตรของหลายหมู่บ้านมีสภาพเป็นถนนลูกรังแคบ ๆ ซึ่งอาจส่งผลถึงต้นทุนที่ค่อนข้างสูงสำหรับพ่อค้าคนกลาง

1.3 ภาวะการถือครองที่ดิน

ตารางที่ 4.4 จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษาจำแนกตามจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

อำเภอ	ทุกครัวเรือน มีที่ดิน	จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง (ครัวเรือน)					รวม
		1 – 10	11 – 20	21 – 30	31 – 40	41 – 50	
เมือง	-	2	-	1	-	-	3
แม่ใจ	-	1	1	-	-	-	2
ภูกามยาว	-	3	2	-	-	-	5
ดอกคำใต้	-	2	1	-	-	-	3
จุน	-	-	1	-	2	-	3

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง (ครัวเรือน)						รวม
	ทุกครัวเรือน มีที่ดิน	1 – 10	11 – 20	21 – 30	31 – 40	41 – 50	
เชิงม่วน	-	-	-	1	-	1	2
ปง	4	1	-	-	-	-	5
เชิงคำ	-	1	-	-	-	1	2
ภูซาง	-	-	3	-	1	1	5
รวม	4	10	8	2	3	3	30

ในภาพรวมของหมู่บ้านที่สำรวจ ทั้ง 9 อำเภอในจังหวัดพะเยา จากตารางที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่า หมู่บ้านที่มี ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีถึง ร้อยละ 86.67 ของหมู่บ้านที่สำรวจทั้งหมด 30 หมู่บ้าน โดยร้อยละ 33.33 ของหมู่บ้านที่สำรวจ มีครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองอยู่ระหว่าง 1 – 10 ครัวเรือน ในขณะที่ในอำเภอเชิงม่วน เชียงคำ และภูซาง มีครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมากถึง 40 – 50 ครัวเรือน อย่างน้อย อำเภอละ 1 หมู่บ้าน และร้อยละ 13.33 ของหมู่บ้านที่สำรวจเป็นหมู่บ้านที่ทุกครัวเรือนมีที่ดินเป็นของตนเอง และอยู่ในท้องที่อำเภอปงทั้งหมด แต่ปัญหาส่วนหนึ่งของครัวเรือนที่สำรวจ คือ ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน

1.4 ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ

ตารางที่ 4.5 จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษาที่มีระบบการประปาหมู่บ้านและน้ำเพื่อการเกษตร

อำเภอ	ระบบการประปาหมู่บ้าน				น้ำเพื่อการเกษตร			
	มี ประปา	มีแต่ไม่ เพียงพอ	ไม่มี	รวม	มีใช้ เพียงพอ ตลอดปี	มีใช้เฉพาะ หน้าฝน	ไม่ เพียงพอ	รวม
เมือง	3	-	-	3	3	-	-	3
แม่ใจ	1	1	-	2	1	1	-	2
ภูพานยาว	5	-	-	5	-	4	1	5

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

อำเภอ	ระบบการประปาหมู่บ้าน				น้ำเพื่อการเกษตร			
	มี ประปา	มีแต่ไม่ เพียงพอ	ไม่มี	รวม	มีใช้ เพียงพอ ตลอดปี	มีใช้เฉพาะ หน้าฝน	ไม่ เพียงพอ	รวม
ดอกคำใต้	2	-	1	3	-	3	-	3
จุน	3	-	-	3	-	3	-	3
เชียงม่วน	1	-	1	2	1	1	-	2
ปง	5	-	-	5	1	3	1	5
เชียงคำ	1	-	1	2	-	1	1	2
ภูซาง	5	-	-	5	2	2	1	5
รวม	26	1	3	30	8	18	4	30

ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ คือ มีทั้งน้ำใช้ประจำวันและน้ำใช้เพื่อการเกษตร จาก ตารางที่ 4.5 จะเห็นว่า ร้อยละ 90 ของหมู่บ้านที่สำรวจ มีระบบประปาหมู่บ้านใช้ แต่ในจำนวน หมู่บ้านที่มีระบบประปาหมู่บ้านนี้ ร้อยละ 3.7 บอกว่า ยังไม่เพียงพอหรือยังไม่ทั่วถึง และร้อยละ 10 ของหมู่บ้านที่สำรวจยังไม่มีระบบประปาหมู่บ้านใช้ แสดงว่าปัญหาน้ำใช้ในชีวิตประจำวันไม่ได้ รุนแรงมากนัก เพียงแต่ปัญหาที่มีอยู่อาจเป็นปัญหาเฉพาะบางหมู่บ้านหรือบางครัวเรือนที่อาจตั้ง บ้านเรือนในที่ห่างไกลจากระบบประปา สำหรับแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรนั้น ร้อยละ 26.67 ของ หมู่บ้านที่สำรวจ มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไว้ใช้ตลอดปี ส่วนหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่ เพียงพอมีอยู่ร้อยละ 13.33 ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านที่สำรวจ คือ ร้อยละ 60 มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ สามารถใช้ได้เฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น แสดงว่าปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเป็นอีกปัญหาหนึ่ง ที่ส่งผลถึงรายได้ของเกษตรกร โดยเฉพาะหมู่บ้านในอำเภอภูกามยาว ดอกคำใต้ และอำเภอจุน

1.5 โทรศัพท์เคลื่อนที่ และโทรศัพท์สาธารณะ

ตารางที่ 4.6 จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา ที่มีโทรศัพท์สาธารณะและครัวเรือนที่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่

อำเภอ	จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด	หมู่บ้านที่มีโทรศัพท์สาธารณะ		จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่	
		จำนวนหมู่บ้าน	ร้อยละของทั้งหมด		จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของทั้งหมด
เมือง	3	2	67	335	255	76
แม่ใจ	2	2	100	345	261	76
ภูกามยาว	5	1	20	655	591	90
ดอกคำใต้	3	1	33	465	407	88
จุน	3	3	100	371	339	91
เชียงม่วน	2	1	50	206	189	92
ปง	5	3	60	457	152	33
เชียงคำ	2	1	50	227	227	100
ภูซาง	5	3	60	929	815	88
รวม	30	17	57	3,990	3,236	81

โทรศัพท์สาธารณะไม่ได้มีทุกหมู่บ้าน จากตารางที่ 4.6 ร้อยละ 57 ของหมู่บ้านที่สำรวจทั้งหมดมีโทรศัพท์สาธารณะติดตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน โดยอำเภอแม่ใจและอำเภอจุนมีความสะดวกในเรื่องโทรศัพท์มากที่สุด เพราะทุกหมู่บ้านที่สำรวจมีโทรศัพท์สาธารณะ หมู่บ้านในอำเภอภูกามยาวมีความสะดวกน้อยที่สุดเพราะมีเพียงร้อยละ 20 ของหมู่บ้านที่สำรวจ ที่มีโทรศัพท์สาธารณะ แต่การสำรวจการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ พบว่า ร้อยละ 81 ของครัวเรือนในหมู่บ้านที่สำรวจทั้งหมด มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้ โดยหมู่บ้านในอำเภอเชียงคำมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้ทุกครัวเรือน ส่วนหมู่บ้านในอำเภอปง มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 33 ที่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้ ซึ่งแสดงถึงความสะดวกในเรื่องของการติดต่อสื่อสารกับภายนอก โดยในแต่ละหมู่บ้านมีความสะดวกแตกต่างกันไปตามจำนวนโทรศัพท์สาธารณะที่ติดตั้งในหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนที่มีการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่

1.6 วัดและโรงเรียน

ตารางที่ 4.7 จำนวนหมู่บ้านที่ทำการศึกษา ที่มีวัดและโรงเรียนในหมู่บ้าน

อำเภอ	หมู่บ้านที่มีวัด	หมู่บ้านที่มีโรงเรียน	หมู่บ้านทั้งหมด
เมือง	-	1	3
แม่ใจ	-	2	2
ภูพานยาว	2	2	5
ดอกคำใต้	1	-	3
จุน	-	2	3
เชียงม่วน	2	1	2
ปง	5	2	5
เชียงคำ	1	1	2
ภูซาง	3	2	5
รวม	14	13	30

จากตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 43 ของหมู่บ้านที่สำรวจทั้งหมดมีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน และร้อยละ 47 มีวัดอยู่ในหมู่บ้าน โดยหมู่บ้านในอำเภอปงและเชียงม่วนมีวัดอยู่ทุกหมู่บ้าน และหมู่บ้านในอำเภอแม่ใจมีโรงเรียนอยู่ทุกหมู่บ้าน แต่แม้ว่าบางหมู่บ้านจะไม่มีวัดหรือโรงเรียน แต่ชาวบ้านก็สามารถส่งบุตรหลานไปเรียนระดับประถมศึกษาและไปทำบุญตามประเพณีที่โรงเรียนและวัดในหมู่บ้านใกล้เคียงได้ โดยไม่เป็นข้อขัดข้องในหมู่บ้านที่สำรวจ

ตอนที่ 2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

2.1 เพศ อายุและสถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน

ในการสำรวจครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 90 ตัวอย่าง ตามตารางที่ 4.8 มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชาย อยู่ 65 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 72.20 ของครัวเรือนตัวอย่าง ส่วนอีก 25 ครัวเรือนที่เหลือมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 27.80 ของครัวเรือนตัวอย่าง ทั้งหมด อายุที่น้อยที่สุดของหัวหน้าครัวเรือนที่สำรวจเป็นเพศชาย คือ 26 ปี ส่วนอายุที่สูงที่สุดคือ 98 ปี เป็นเพศชายเช่นเดียวกัน อายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิง อายุต่ำสุดคือ 29 ปี สูงสุดคือ

94 ปี อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนที่สำรวจทั้งสิ้น คือ 57.62 ปี อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเพศชายคือ 57.08 ปี ต่ำกว่าอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง คือ 59.04 ปี

ตารางที่ 4.8 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามอายุและเพศของหัวหน้าครัวเรือน

เพศของหัวหน้า ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ	อายุเฉลี่ย	อายุต่ำสุด	อายุสูงสุด
ชาย	65	72.20	57.08	26	98
หญิง	25	27.80	59.04	29	94
รวม	90	100	57.62	26	98

ตารางที่ 4.9 จำนวนครัวเรือนแยกตามสถานภาพและเพศของหัวหน้าครัวเรือน

สถานภาพ	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
โสด	2	2.2	5	5.6	7	7.8
สมรส	46	51.1	5	5.6	51	56.7
หม้าย	17	18.9	15	16.7	32	35.6
รวม	65	72.2	25	27.8	90	100

จากตารางที่ 4.9 แสดงให้เห็นว่า จากครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 90 ครัวเรือน มีหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 56.7 ที่อยู่ในสถานภาพสมรส ในจำนวนนี้เป็นเพศชายร้อยละ 90.2 ส่วนเพศหญิงมีเพียงร้อยละ 9.8 เท่านั้น ร้อยละ 35.6 ของครัวเรือนที่สำรวจเป็นหม้ายโดยมีอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 53.1 และร้อยละ 46.9 ตามลำดับ และมีเพียง ร้อยละ 7.8 ที่ยังเป็นโสด ซึ่งในจำนวนนี้มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงอยู่สูงถึง ร้อยละ 71.4

จากตารางที่ 4.8 และ 4.9 อาจสรุปได้ว่า หัวหน้าครัวเรือน เป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครัวเรือนและวัฒนธรรมไทย ภรรยาต้องให้เกียรติสามี เพศชายจึงถูกยกย่องให้เป็นหัวหน้าครัวเรือนเป็นส่วนมาก ส่วนเพศหญิงที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนนั้น จะ

เป็นไปในลักษณะของความจำเป็นมากกว่าเช่น สามีอายุน้อยกว่า มีรายได้น้อยกว่า สามีเสียชีวิต หรือการหย่าร้าง รวมทั้งสตรีที่ยังไม่ได้แต่งงาน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้เพศหญิงต้องรับหน้าที่หัวหน้าครัวเรือนและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนแทนเพศชาย

2.2 ขนาดและโครงสร้างครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนจากการสำรวจ พบว่า มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 4.52 คนต่อครัวเรือน โดยที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 61.11 เป็นครอบครัวขนาดเล็กมีจำนวนสมาชิกไม่เกิน 4 คน ครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่คนเดียวมีประมาณร้อยละ 6.7 ครัวเรือนที่มีสมาชิก 3 คน และครัวเรือนที่มีสมาชิก 4 คน มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ คิดเป็นร้อยละ 21.1 และ 22.2 ของครัวเรือนทั้งหมด ตามลำดับ ดังแสดงได้ในตารางที่ 4.10 ซึ่งสรุปได้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา มีขนาดครัวเรือนขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 4.10 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนในครัวเรือน

จำนวนคนในครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1	6	6.7
2	10	11.1
3	19	21.1
4	20	22.2
5	11	12.2
6	8	8.9
7	3	3.3
8	4	4.4
9	5	5.6
10	2	2.2
11	1	1.1
12	1	1.1
รวม	90	100

ตารางที่ 4.11 จำนวนสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพการมีงานทำ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ทำงานแล้ว	243	59.71
กำลังศึกษา	111	27.27
ว่างงานไม่ได้ทำงาน	53	13.02
รวม	407	100

สำหรับลักษณะโครงสร้างประชากรของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก จะพิจารณาจากสัดส่วนของประชากรในครัวเรือน ตามตารางที่ 4.11 คือ ประชากรที่ทำงานแล้ว ประชากรที่กำลังศึกษา และประชากรที่ว่างงานไม่มีงานทำ พบว่า ประชากรที่ทำงานแล้วมีอยู่ร้อยละ 59.71 รองลงมาเป็นประชากรที่กำลังศึกษา ร้อยละ 27.27 และประชากรที่ว่างงานไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 13.02 แต่จำนวนประชากรที่กำลังศึกษาและประชากรที่ว่างงานไม่ได้ทำงาน เป็นส่วนที่แสดงถึงภาระที่ประชากรที่ทำงานแล้วจะต้องทำงานเลี้ยงดู และหากวัดโดยอัตราส่วนผู้เป็นภาระ {อัตราส่วนผู้เป็นภาระ = (จำนวนคนที่กำลังศึกษา + จำนวนคนที่ว่างงานไม่ได้ทำงาน) / จำนวนคนที่ทำงานแล้ว} พบว่า อัตราส่วนผู้เป็นภาระเท่ากับร้อยละ 67.49 แสดงว่า ประชากรที่ทำงานแล้ว 100 คน นอกจากจะต้องทำงานเลี้ยงดูตนเองแล้ว ยังต้องเลี้ยงดูผู้ที่กำลังศึกษาและผู้ที่ว่างงานไม่มีงานทำอีกประมาณ 67 คน

2.3 ระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.12 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	79	87.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	11.1
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	1	1.1
รวม	90	100

จากตารางที่ 4.12 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.8 สำเร็จการศึกษา ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 11.1 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีเพียงร้อยละ 1.1 ที่ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งสรุปได้ว่า หัวหน้า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา มีระดับการศึกษาต่ำ ดังนั้น ระดับการศึกษาจึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ส่งผลให้ครัวเรือน เกษตรกรยากจนไม่มีโอกาสที่จะได้ทำงานที่ดีและมีรายได้สูง และมีส่วนที่จะทำให้ขาดแนวคิดที่จะ พัฒนาศักยภาพในการทำงานทางด้านการเกษตรและการดำรงชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นได้

2.4 รายได้ของครัวเรือน

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาครัวเรือนในภาคการเกษตร ดังนั้น ครัวเรือนตัวอย่างที่ทำการสำรวจทุกครัวเรือนจึงมีรายได้ทางการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งแต่ละครัวเรือน จะมีรายได้มากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการถือครองที่ดินของตนเอง ครัวเรือนที่ทำการเกษตรบน ที่ดินของผู้อื่นอาจจะ โดยการเช่า ซึ่งจะมีการจ่ายค่าเช่าที่ดินอย่างชัดเจนในลักษณะของค่าเช่าทั้งที่เป็น ตัวเงินและค่าเช่าที่เป็นผลผลิต หรือโดยการใช่ประโยชน์บนที่ดินซึ่งญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี ใน กลุ่มตัวอย่างที่สำรวจ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ นอกจากจะพึ่งพารายได้จากเกษตร เป็นหลักแล้วยังพึ่งพารายได้นอกการเกษตรประกอบไปด้วย จากตารางที่ 4.13 แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจ มีรายได้นอกการเกษตรซึ่งเป็นรายได้จากการรับจ้างทั่วไป สูงที่สุด คือ ร้อยละ 83.33 รองลงมาคือรายได้อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 42.22 ของครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจทั้งหมด สำหรับครัวเรือนที่พึ่งพารายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียวมีอยู่ร้อยละ 5.56 ของครัวเรือนที่ สำรวจทั้งหมด

เมื่อรวมรายได้ทั้งจากการเกษตรและนอกการเกษตรแล้วตามตารางที่ 4.14 พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจเท่ากับ 52,667.11 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือเดือนละ 4,388.93 บาทต่อเดือน โดยรายได้เฉลี่ยจากการเกษตรและนอกการเกษตรคือ 27,246.56 บาท และ 25,420.55 บาท ตามลำดับ จากการสำรวจยังพบอีกว่า มีครัวเรือนถึงร้อยละ 55.6 ที่มีรายได้ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และในจำนวนนี้มีครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 25,000 บาทต่อครัวเรือน ต่อปี ถึงร้อยละ 61.29 ตามตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.13 จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้นอกการเกษตร

อาชีพรอง	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของทั้งหมด
ไม่มีอาชีพรอง	5	5.56
รับราชการ	-	-
ค้าขาย	25	27.78
พนักงานบริษัท	1	1.11
รับจ้างทั่วไป	75	83.33
สมาชิกส่งเงินมาให้	15	16.67
รายได้อื่นๆ	38	42.22

หมายเหตุ : ในแต่ละครัวเรือนอาจมีอาชีพรองหลายอาชีพ

ตารางที่ 4.14 รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (บาท)

แหล่งรายได้	จำนวนเงิน	ร้อยละ
รายได้จากการเกษตร	27,246.56	51.73
รายได้นอกการเกษตร	25,420.55	48.27
รับราชการ	-	0
ค้าขาย	3,520.00	13.85
พนักงานบริษัท	733.33	2.88
รับจ้างทั่วไป	14,221.67	55.95
สมาชิกส่งมาให้ใช้	3,822.22	15.04
รายได้อื่นๆ	3,123.33	12.29
รวม	52,667.11	100

ตารางที่ 4.15 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายได้ต่อปีของครัวเรือน

ระดับรายได้ (บาท)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	ผลรวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 25,000	19	21.1	21.1
25,001 – 50,000	31	34.4	55.6
50,001 – 75,000	24	26.7	82.2
75,001 – 100,000	7	7.8	90
100,001 – 125,000	6	6.7	96.7
125,001 – 150,000	2	2.2	98.9
สูงกว่า 150,001	1	1.1	100
รวม	90	100	

2.5 รายจ่ายของครัวเรือน

รายจ่ายของครัวเรือนแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ รายจ่ายในการบริโภค รายจ่ายในการประกอบอาชีพ และรายจ่ายเพื่อการศึกษาของบุคคลในครัวเรือนที่สำรวจ รายจ่ายในการประกอบอาชีพ เป็นรายจ่ายหรือต้นทุนที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมในการประกอบอาชีพทุกอย่างของครัวเรือน

จากตารางที่ 4.16 พบว่า รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 42,902.67 บาทต่อปี โดยเป็นรายจ่ายในการบริโภคถึงร้อยละ 53.30 ที่เหลือเป็นรายจ่ายในการประกอบอาชีพ และรายจ่ายเพื่อการศึกษาของบุคคลในครัวเรือน ร้อยละ 26.53 และ ร้อยละ 19.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.16 จำนวนรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี จำแนกตามประเภทของรายจ่าย

ประเภทของรายจ่าย	จำนวน	ร้อยละของทั้งหมด
การบริโภค	22,967.87	53.53
การประกอบอาชีพ	11,380.80	26.53
การศึกษาของบุคคลในครัวเรือน	8,554.00	19.94

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ประเภทของรายจ่าย	จำนวน	ร้อยละของทั้งหมด
รวมรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน	42,902.67	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน	52,667.11	
รายได้สุทธิ (รายได้ – รายจ่าย)	9,764.44	

ตารางที่ 4.17 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามระดับรายจ่ายต่อปีของครัวเรือน

ระดับรายจ่าย (บาท)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	ผลรวมร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000	3	3.3	3.3
10,001 – 30,000	27	30	33.3
30,001 – 50,000	33	36.7	70
50,001 – 70,000	15	16.7	86.7
70,001 – 100,000	9	10	96.7
สูงกว่า 100,001	3	3.3	100
รวม	90	100	

จากตารางที่ 4.17 แสดงถึงการกระจายของรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากที่สุดที่ทำการสำรวจ ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 70 มีรายจ่ายไม่เกิน 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในจำนวนนี้มีอยู่ร้อยละ 9.09 ที่ครัวเรือนมีรายจ่ายไม่ถึง 10,000 บาทต่อปี สาเหตุที่บางครัวเรือนมีรายจ่ายที่ต่ำมาก เนื่องจากมีบุตรหลาน เพื่อนบ้าน คอยอุปการะนำอาหารมาให้บริโภค และบางครัวเรือนออกหาอาหารตามแหล่งอาหารธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ อ่างเก็บน้ำ ป่า เขา ได้เอง รายจ่ายที่ต้องจ่ายจริงจึงไม่สูงนัก แต่ก็แสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างลำบาก

2.6 รายได้สุทธิ

เมื่อนำรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนมาหักลบกัน พบว่า รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 9,764.44 บาทต่อปี (ตารางที่ 4.16) ซึ่งแสดงว่า โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากที่สุด มีรายได้มากกว่ารายจ่าย การที่รายได้เหลือสุทธินี้ เกิดขึ้นเพราะมีบางครัวเรือนที่รายได้สูงมาก มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในหมู่ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

ตารางที่ 4.18 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี

รายได้สุทธิ (บาท)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	ผลรวมร้อยละ
ติคตลบ	32	35.6	35.6
1 – 1,000	1	1.1	36.7
1,001 – 3,000	10	11.1	47.8
3,001 – 5,000	7	7.8	55.6
5,001 – 7,000	1	1.1	56.7
7,001 – 10,000	4	4.4	61.1
10,001 – 20,000	13	14.4	75.6
20,001 – 30,000	10	11.1	86.7
30,001 – 40,000	6	6.7	93.3
40,001 – 50,000	1	1.1	94.4
สูงกว่ำ 50,001	5	5.6	100
รวม	90	100	

เมื่อพิจารณารายได้และรายจ่ายเป็นรายครัวเรือน ตามตารางที่ 4.18 พบว่า มีครัวเรือนที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ถึงร้อยละ 35.6 แต่ครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิไม่ถึง 10,000 บาทต่อปี โดยไม่นับครัวเรือนที่รายได้สุทธิติคตลบ จะมีประมำณร้อยละ 25.56 ซึ่งครัวเรือนเหล่านี้อำจมีความเสี่ยงต่อการที่จะต้องมีภาระหนี้

2.7 ปริมาณหนี้สิน

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งแหล่งเงินกู้่ออกเป็น 7 แหล่งด้วยกัน คือ ญาคติ ฟิน้องไฟแนนซ์ ผู้ปล่อยเงินกู้ ธ.ก.ส. ธนาคารพาณิชย์ กองทุนหมู่บ้าน และแหล่งเงินกู้่อื่น ๆ ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง กู้เงินส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดจากกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 47.8 จากครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 42.2 ของครัวเรือนตัวอย่าง กู้เงินจาก ญาคติ ฟิน้อง

เมื่อพิจารณาถึงปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง จะเห็นว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 44.4 มีจำนวนเงินกู้ไม่เกิน 5,000 บาท โดยเป็นหนี้สินที่กู้ยืมจาก ญาคติ ฟิน้องเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาร้อยละ 33.33 มีจำนวนเงินกู้อยู่ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท

แต่เมื่อพิจารณาถึงจำนวนเงินกู้ของแต่ละครัวเรือน จะเห็นว่า ส่วนมากจะมีหนี้สินจำนวนไม่เกิน 20,000 บาท ต่อครัวเรือน

ตารางที่ 4.19 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งเงินกู้และปริมาณหนี้สิน

จำนวนเงิน/บาท	ญาติ พี่น้อง	ไฟ- แนนซ์	ผู้ปล่อย เงินกู้	ธ. ก.ส.	ธนาคาร พาณิชย์	กองทุน หมู่บ้าน	อื่น ๆ	รวม	ร้อยละ
ไม่เกิน 5,000	29	-	7	-	-	3	1	40	44.4
5,001 – 10,000	8	-	2	-	1	3	-	14	15.6
10,001 – 15,000	1	-	-	-	-	5	1	7	7.8
15,001 – 20,000	-	-	-	-	2	28	-	30	33.3
20,001 – 50,000	-	-	-	4	4	4	-	12	13.3
50,001 – 100,000	-	-	-	5	-	-	-	5	5.6
มากกว่า 100,000	-	-	-	2	-	-	-	2	2.2
รวม	38	-	9	11	7	43	2		
ร้อยละ	42.2	-	10.0	12.2	7.8	47.8	2.2		

หมายเหตุ : ในแต่ละครัวเรือนอาจกู้เงินจากแหล่งเงินกู้หลายแหล่ง

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการก่อกหนี้ ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

3.1 สาเหตุที่รายได้ไม่เพียงพอ

จากการสำรวจครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างทั้งสิ้น 90 ครัวเรือน ตามตารางที่ 4.20 พบว่า ร้อยละ 36.67 บอกว่ารายได้ที่มีอยู่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย แต่ ร้อยละ 63.33 บอกว่า รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอ ได้แก่ ปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง ปัญหารายได้จากการทำนายน้อย และปัญหาในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ

สำหรับปัญหารายได้จากการทำนายน้อย อาจเป็นเพราะว่าแรงงานในพื้นที่ที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ งานส่วนใหญ่ที่ทำจะเป็นลักษณะของงานที่ต้องใช้แรงงานมากกว่าการใช้ทักษะความชำนาญ และการทำงานส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงนอกฤดูการทำนายนอกฤดู

ดังนั้น จึงไม่มีความต่อเนื่องในการทำงาน ทำให้ผู้ว่าจ้างต้องจ้างงานแบบชั่วคราว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถขึ้นค่าแรงได้ รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ค่าแรงขั้นต่ำที่คนงานได้รับ ยังต่ำมากเมื่อเทียบกับราคาสินค้าอุตสาหกรรมที่ต้องซื้อมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่ขายในราคาเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั่วประเทศ เช่น น้ำมัน ไฟฟ้า เสื้อผ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า และเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

ปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากราคาสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันสูงขึ้น การดำรงชีวิตด้วยความประมาท ครัวเรือนไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารการเงินของครอบครัว ทำให้ไม่ทราบว่าแต่ละวัน แต่ละเดือนมีรายได้เท่าใด มีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง และใช้จ่ายอย่างไม่ประหยัด อันเป็นเหตุของการใช้จ่ายเกินตัว ไม่สมดุลกับรายได้ที่มีอยู่ โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีบุคคลในครัวเรือนติดเหล้า, ติดบุหรี่ หรือติดการพนัน และครัวเรือนที่มีบุคคลในครัวเรือนอยู่ในช่วงวัยรุ่น

ปัญหาในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ จะเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้หรือทำงานได้ไม่เต็มความสามารถ เป็นผลให้รายได้น้อยลงและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ในบางครัวเรือนไม่ทราบสาเหตุว่า ผู้ป่วยในครัวเรือนนั้นป่วยด้วยโรคภัยอะไร เนื่องจากไม่ได้รับการรักษาพยาบาลทางการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง การรักษาพยาบาลที่ได้รับมักเป็นเพียงการดูแลสาธารณสุขขั้นมูลฐาน โดยใช้บริการจากสถานอนามัยตำบลหรืออนามัยหมู่บ้านเท่านั้น

ตารางที่ 4.20 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรยากจนมากที่ทำการศึกษา จำแนกตามสาเหตุที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้น้อย

สาเหตุ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง
ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	14	15.6
มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	22	24.4
ราคาผลผลิตตกต่ำ	28	31.1
ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	2	2.2
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	29	32.2
รายได้จากการทำนายน้อย	29	32.2

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

สาเหตุ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง
ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	23	25.6
ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	29	32.2
สาเหตุอื่น ๆ	1	1.1

หมายเหตุ : ในแต่ละครัวเรือนอาจเผชิญกับปัญหาหลายปัญหา

3.2 วัตถุประสงค์ของการกู้

จากการสำรวจพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่างที่สำรวจแล้ว ร้อยละ 73.3 ต้องการกู้เงินเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน อันดับรองลงมาคือการกู้เงินเพื่อการรักษาพยาบาล คิดเป็นร้อยละ 40 และอันดับสาม เป็นการกู้เพื่อใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน แสดงตามตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงิน

สาเหตุในการกู้ยืม	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง
เพื่อลงทุนประกอบอาชีพ	26	28.9
เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน	66	73.3
เพื่อการศึกษา	30	33.3
เพื่อการรักษาพยาบาล	36	40
เพื่อที่อยู่อาศัย	1	1.1
เพื่อเหตุผลอื่น ๆ	-	-

หมายเหตุ : แต่ละครัวเรือนอาจมีวัตถุประสงค์หลายอย่างในการกู้ยืมเงิน

3.3 แหล่งเงินกู้

ในตารางที่ 4.22 แสดงถึงแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนตัวอย่างเลือกที่จะกู้ในกรณีที่เกิดความจำเป็นเร่งด่วน และเมื่อพิจารณาถึงแหล่งเงินที่สามารถรองรับความจำเป็นเร่งด่วนที่เกิดขึ้นใน

ครัวเรือนเกษตรกร จะพบว่า ญาติ พี่น้อง ยังเป็นที่ ๆ สามารถพึ่งพาอาศัยได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 68.9 สำหรับแหล่งเงินกู้อันดับที่สอง ที่ครัวเรือนเกษตรกรอยากจนมาก เลือกที่จะเข้าไปติดต่อขอกู้เมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน คือ กองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.4

จากผลการศึกษาถึงแหล่งเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรที่อยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ทั้งแหล่งที่มาของเงินกู้ และแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง เลือกที่จะกู้ในกรณีเร่งด่วน พบว่า ในแต่ละครัวเรือนอาจมีแหล่งเงินกู้จากหลาย ๆ แหล่ง แต่ญาติ พี่น้อง ก็ยังเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของครัวเรือน

ตารางที่ 4.22 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนเลือกกู้ในกรณีเร่งด่วน

แหล่งเงินกู้	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง
ญาติ พี่น้อง	62	68.9
ไฟแนนซ์	0	0
ผู้ปล่อยกู้	22	24.4
ธ.ก.ส.	11	12.2
ธนาคารพาณิชย์	9	10
กองทุนหมู่บ้าน	49	54.4
แหล่งเงินกู้ อื่น ๆ	3	3.3

3.4 ปัจจัยที่ค้ำใจถึงมากที่สุด เมื่อต้องการกู้เงิน

ตารางที่ 4.23 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่อยากจนมากที่ทำการศึกษาคำแนกตามปัจจัยที่ค้ำใจถึงมากที่สุด เมื่อต้องการกู้เงิน

ปัจจัยที่ค้ำใจถึง	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
อัตราดอกเบี้ย	15	16.7
ความสะดวกรวดเร็ว	36	40
ระยะเวลาการผ่อนส่ง	7	7.8

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

ปัจจัยที่คำนึงถึง	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ความสามารถในการชำระหนี้	13	14.4
สามารถขอผ่อนผันได้ เมื่อเกิดปัญหาการชำระหนี้	19	21.1
รวม	90	100

จากการศึกษา พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 40 ให้ความสำคัญกับความสะดวกและรวดเร็วเป็นสำคัญ และรองลงมา ได้แก่ สามารถขอผ่อนผันได้ เมื่อเกิดปัญหาการชำระหนี้ ร้อยละ 21.1 การที่ครัวเรือนเกษตรกร ตัวอย่างส่วนใหญ่ เลือกให้ความสำคัญกับความสะดวกและรวดเร็วในการกู้เงินเป็นหลักนั้น เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากการกู้ยืมนี้มักเป็นการกู้ยืมเร่งด่วน โดยที่ผู้กู้ไม่มีทางเลือกมากนัก อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ต้องรับภาระดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก

3.5 ความตรงต่อเวลาในการชำระหนี้

ตารางที่ 4.24 จำนวนครัวเรือน ที่ทำการศึกษ จำแนกตามความสามารถชำระหนี้ตรงตามกำหนด

การชำระหนี้	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนตัวอย่าง	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับความสามารถชำระหนี้
ตรงตามกำหนด	60	66.7	100
ไม่ตรง เพราะรายได้ไม่เพียงพอ	16	17.8	53.4
ไม่ตรง เพราะมีค่าใช้จ่ายสูง และมีเหตุฉุกเฉิน	13	14.4	43.3
ไม่ตรง เพราะการลงทุนการเกษตรล้มเหลว	1	1.1	3.3
รวม	90	100	

จากตารางที่ 4.24 เป็นการวัดคุณภาพหนี้ ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.7 สามารถ

ชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลา สำหรับครัวเรือนที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนด นั้น สาเหตุอันดับหนึ่ง เนื่องมาจาก รายได้ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 53.4 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดทั้งหมด สาเหตุรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 43.3 คือ มีค่าใช้จ่ายสูงและมีเหตุฉุกเฉิน ส่วนสาเหตุสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ 3.3 ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนด คือ การลงทุนการเกษตรล้มเหลว

หากพิจารณาเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง ที่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลา นั้น พบว่า โครงการกองทุนหมู่บ้าน มีระดับการชำระหนี้คืนสูงสุดเมื่อเทียบกับแหล่งเงินกู้อื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่จะกำหนดให้มีผู้ค้ำประกัน ดังนั้น เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันก็จะติดตามให้ผู้กู้รีบไปชำระหนี้ เพื่อไม่ให้เสียความน่าเชื่อถือของผู้ค้ำประกัน

3.6 ภาระการผ่อนส่งสินค้า

การผ่อนสินค้า นับเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของครัวเรือนที่มีเงินออมไม่เพียงพอ จากการศึกษาพบว่า จากครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างทั้งหมด มีครัวเรือนที่มีภาระต้องผ่อนส่งสินค้าประจำเดือน อยู่เพียง ร้อยละ 8.9 โดยในจำนวนนี้ มีภาระที่ต้องผ่อนส่งต่อเดือน เดือนละ 550 บาท อยู่ร้อยละ 25 จากครัวเรือนตัวอย่างที่มีภาระผ่อนสินค้า แต่ครัวเรือนที่มีภาระต้องผ่อนส่งสินค้าทั้งหมด มีภาระในการผ่อนส่งต่อเดือน ไม่เกิน 1,250 บาท และเหลือระยะเวลาที่ต้องผ่อนส่งสินค้าอีกไม่เกิน 6 เดือน ตามตารางที่ 4.25 และตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.25 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่มีภาระการผ่อนส่งสินค้า จำแนกตามจำนวนเงินที่ต้องผ่อนส่งต่อเดือน

จำนวนเงิน (บาท/เดือน)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เกิน 500	1	12.5
550	2	25
650	1	12.5
800	1	12.5
850	1	12.5

ตารางที่ 4.25 (ต่อ)

จำนวนเงิน (บาท/เดือน)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1,200	1	12.5
1,250	1	12.5
รวม	8	100

ตารางที่ 4.26 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่างที่มีภาระการผ่อนส่งสินค้า จำแนกตามระยะเวลาคงเหลือในการผ่อนส่งสินค้า

ระยะเวลาคงเหลือ (เดือน)	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
3	2	25
4	2	25
5	2	25
6	2	25
รวม	8	100

3.7 ความต้องการสินเชื่อเพิ่ม

จากตารางที่ 4.27 พบว่า ครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่มนั้น คิดเป็นร้อยละ 25.6 จากครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด และส่วนใหญ่มีความต้องการสินเชื่อเพิ่ม อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.4 ของครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่มทั้งหมด โดยในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของความ ต้องการสินเชื่อเพิ่ม คือ เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน เพื่อการศึกษาของคนในครอบครัว เพื่อการรักษาพยาบาล และเพื่อประโยชน์อื่น ๆ และจากการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จากสินเชื่อที่ต้องการนั้น ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากส่วนใหญ่ นำไปใช้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.5 ของครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่มทั้งหมด รองลงมา คิดเป็นร้อยละ 23.5 ต้องการนำไปใช้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ และค่ารักษาพยาบาลของคนในครัวเรือน โดยครัวเรือน หนึ่ง ๆ อาจมีความต้องการสินเชื่อ เพื่อวัตถุประสงค์หลายอย่างในช่วงเวลาเดียวกัน

ตารางที่ 4.27 จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง จำแนกตามปริมาณความต้องการสินเชื่อเพิ่ม

ปริมาณสินเชื่อที่ ต้องการ (บาท)	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับ ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด	ร้อยละเมื่อเปรียบเทียบกับ ครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อ เพิ่ม
ไม่เกิน 10,000	2	2.2	8.7
10,001 – 20,000	7	7.8	30.4
20,001 – 30,000	5	5.6	21.7
30,001 – 50,000	6	6.7	26.1
50,001 – 100,000	2	2.2	8.7
มากกว่า 100,000	1	1.1	4.4
ไม่ต้องการ	67	74.4	-
รวม	90	100	100

ตารางที่ 4.28 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง เฉพาะครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่ม
จำแนกตามวัตถุประสงค์ของความต้องการกู้เงินเพิ่ม

วัตถุประสงค์	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ	8	23.5
เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน	9	26.5
เพื่อการศึกษาของคนในครอบครัว	7	20.6
เพื่อการรักษาพยาบาล	8	23.5
เพื่อประโยชน์อื่น ๆ	2	5.9
รวม	34	100

หมายเหตุ : ในแต่ละครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่ม อาจมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินหลายข้อ

3.8 แหล่งเงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อน

ตารางที่ 4.29 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งเงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อน เมื่อผู้กู้ไม่สามารถชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ครบทุกรายพร้อมกัน

แหล่งเงินกู้	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ญาติ พี่น้อง	19	21.1
ผู้ปล่อยกู้	36	40
ธ.ก.ส.	11	12.2
ธนาคารพาณิชย์	6	6.7
กองทุนหมู่บ้าน	18	20
รวม	90	100

จากตารางที่ 4.29 เป็นการศึกษาทัศนคติของครัวเรือน เกี่ยวกับแหล่งเงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อน หากครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากตัวอย่าง ไม่สามารถชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ได้มากกว่า 1 ราย ครัวเรือนส่วนใหญ่ เลือกที่จะชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้รายใดก่อน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง เลือกที่จะชำระหนี้ให้กับผู้ปล่อยกู้ ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา เลือกที่จะชำระหนี้ให้กับญาติ พี่น้อง และกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และ 20 ตามลำดับ ส่วนแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง เลือกที่จะชำระหนี้ เป็นแหล่งสุดท้าย คือ ธนาคารพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 6.7

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของครัวเรือนเกษตรกรที่ ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของสมการความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (y) ซึ่งเป็นตัวแปรตาม กับตัวแปรอิสระที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งได้แก่ สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน (STA), จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (F), ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (E), รายได้ครัวเรือน (I), หนี้สินครัวเรือน (D), มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ (P), ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL), ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R) และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) โดยใช้สมการถดถอยและนำตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม เข้าสมการ และตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดและอยู่นอกระดับนัยสำคัญที่กำหนด Probability ($\alpha = 0.05$) ออกทีละตัว โดยเลือกแบบจำลองจากค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (Coefficient of multiple determination) หรือ R^2 จนกระทั่งได้ตัวแปรที่มีนัยสำคัญที่กำหนด ดังนี้

ตารางที่ 4.30 ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการถดถอย ระหว่าง ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
โมเดล 1					
Constant	1.322	.275		4.802	.000
สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน	-.190	.073	-.240	-2.583	.012**
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.074	.031	.381	2.348	.021**
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	-.121	.118	-.095	-1.021	.310
รายได้ครัวเรือน	-3.091E-6	.000	-.210	-1.250	.215
หนี้สินครัวเรือน	-2.703E-6	.000	-.211	-2.062	.042**
มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.163	.104	-.148	-1.574	.120
ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.617	.293	.193	2.104	.039**

ตารางที่ 4.30 (ต่อ)

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.313	.108	-.289	-2.899	.005***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.270	.096	-.267	-2.805	.006***
โมเดล 2					
Constant	1.135	.206		5.513	.000
สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.174	.072	-.220	-2.422	.018**
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.074	.031	.382	2.351	.021**
รายได้ครัวเรือน	-2.955E-6	.000	-.200	-1.196	.235
หนี้สินครัวเรือน	-2.805E-6	.000	-.219	-2.145	.035**
มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.154	.103	-.140	-1.492	.139
ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.631	.293	.197	2.153	.034**
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.320	.108	-.296	-2.977	.004***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.245	.093	-.243	-2.633	.010***
โมเดล 3					
Constant	1.092	.203		5.373	.000
สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.164	.072	-.208	-2.295	.024**
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.043	.019	.224	2.349	.021**
หนี้สินครัวเรือน	-3.114E-6	.000	-.243	-2.422	.018**
มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.131	.102	-.119	-1.286	.202
ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.597	.292	.187	2.041	.044**
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.309	.107	-.286	-2.877	.005***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.236	.093	-.234	-2.534	.013**
โมเดล 4					
Constant	1.020	.196		5.200	.000
สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.149	.071	-.189	-2.106	.038**

ตารางที่ 4.30 (ต่อ)

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.047	.018	.242	2.553	.013**
หนี้สินครัวเรือน	-3.453E-6	.000	-.269	-2.734	.008***
ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.617	.293	.193	2.107	.038**
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.295	.107	-.273	-2.750	.007***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.252	.093	-.250	-2.722	.008***

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 90%

** มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

*** มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99%

ตารางที่ 4.31 ค่าทดสอบความเหมาะสมของ สมการถดถอยระหว่างความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ

ค่าสถิติ	โมเดลที่ 1	โมเดลที่ 2	โมเดลที่ 3	โมเดลที่ 4
R	.625	.619	.610	.599
R Square	.391	.383	.372	.359
Adjusted R Square	.322	.322	.318	.313
Std. Error of the Estimate	.390	.390	.391	.393
R Square Change	.391	.383	.372	.359
F Change	5.696	6.275	6.930	7.749
df1	9	8	7	6
df2	80	81	82	83
Sig. F Change	.000	.000	.000	.000

จากตารางที่ 4.31 เมื่อพิจารณาจากค่า R^2 ซึ่งให้เห็นว่า โมเดลที่ 1 ในตารางที่ 4.30 ให้ค่า R^2 ที่ดีที่สุด แล้วเมื่อนำตัวแปรในโมเดลที่ 1 มาตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด และอยู่นอก

ระดับนัยสำคัญที่กำหนด Probability ($\alpha = 0.05$) เมื่อได้ตัวแปรที่มีนัยสำคัญที่กำหนดแล้ว จะได้สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple regression) ดังนี้

$$y = f(STA, F, D, SEL, R, SIC) \dots \dots \dots (4.1)$$

เมื่อแทนค่าที่ได้จากการทดสอบ จะได้สมการความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาที่ได้ทำการปรับหน่วยการวัดของตัวแปรอิสระให้เป็นมาตรฐานเพื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร แสดงในสมการที่ (4.2) ดังนี้

$$y = -0.240STA. + 0.381F. - 0.211D. + 0.193SEL. - 0.289R. - 0.267SIC. \dots \dots (4.2)$$

จากสมการที่ (4.2) เมื่อพิจารณาตัวแปรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จะพบว่า

ครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R.) มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา โดยสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่มีสมาชิกที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากอยู่ในวัยเด็กเล็ก หรือวัยกำลังศึกษา รวมถึงสมาชิกที่อยู่ในวัยชราส่งผลให้มีภาระทางด้านค่าใช้จ่ายที่สูงกว่ารายได้ของครัวเรือน เมื่อจำเป็นจึงต้องหันไปกู้ยืมเงิน แต่ด้วยภาระค่าใช้จ่ายที่มีอยู่เดิม จึงไม่สามารถชำระหนี้สินที่กู้ยืมมาได้ ทำให้หนี้สินยิ่งพอกพูนขึ้น

ส่วน หนี้สินครัวเรือน (D.) ครัวเรือนเกษตรกรยากจนมากในจังหวัดพะเยา จะมีภาระด้านหนี้สินที่ตกทอดมาตั้งแต่รุ่นพ่อ แม่ รวมถึงหนี้สินที่เกิดขึ้นอีกในปัจจุบัน เนื่องจากแหล่งเงินกู้ในปัจจุบัน ทั้งแหล่งเงินกู้ในระบบจากโครงการของรัฐ หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ รวมถึงแหล่งเงินกู้นอกระบบ สามารถเข้าถึงได้ง่าย ประกอบกับการขาดความรู้ ความเข้าใจและวางแผนการจัดการทางการเงิน ดังนั้น เมื่อถึงเวลาต้องชำระหนี้สิน จึงต้องหาขี้นเงินจากญาติ พี่น้อง หรือ ผู้ปล่อยกู้นอกระบบ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน จึงเป็นสาเหตุทำให้มีหนี้เพิ่ม แต่รายได้ยังมีอยู่เท่าเดิม การใช้จ่ายเงินเกินจำเป็นจึงเกิดปัญหา

ครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC.) ครัวเรือนที่มีสมาชิกที่มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถฟื้นตัวหรือออกจากสภาพความยากจน เพราะเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ หรือทำงานได้ไม่เต็มความสามารถ เป็นผลให้รายได้น้อยลงและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เมื่อรายได้ไม่เพียงพอ ประกอบกับต้องหาเงินมารักษาพยาบาลสมาชิกในครัวเรือน ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ลดลงไปด้วย

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (F.) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนนั้น มีผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน หากครัวเรือนมีลูกมาก ก็จะมีรายจ่ายในการเลี้ยงดูลูกเป็นจำนวนมากเช่นกัน รวมถึงภรรยาจะเสียโอกาสในการไปประกอบอาชีพช่วยเหลือครอบครัว เพราะต้องเอาเวลานั้น มาดูแลลูก ในขณะที่ยังเล็กอยู่ ทำให้สูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ ความสามารถในการชำระหนี้ก็ลดลงด้วย

ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL.) เกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือน้ำฝนเพื่อการเกษตรอย่างเดียว ดังนั้น ผลผลิตของเกษตรกรจึงมีขนาดแตกต่างกับตลาดผลผลิต ประกอบกับการขาดความรู้จึงไม่สามารถปรับปรุงกรรมวิธีการเพิ่มขนาดและผลผลิต เมื่อผลผลิตออกมาน้อย ผู้ซื้อจึงไม่สนใจที่จะซื้อ และถ้าหากเกษตรกรนำไปจำหน่ายเอง ก็จะไม่คุ้มกับค่าขนส่ง ทำให้รายได้มีเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรด้วยเหมือนกัน

สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน (STA.) ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ที่หัวหน้าครัวเรือนแต่งงานแล้วและยังครองชีวิตคู่อยู่ด้วยกันกับคู่สมรส มักจะมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ดีกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็น โสด เป็นหม้าย หรือหย่าร้าง และหากหัวหน้าครัวเรือนเป็นแพศหญิง ความสามารถในการชำระหนี้ก็จะลดลงไปด้วย

ส่วนตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ในระดับนัยสำคัญที่กำหนด ($\alpha = 0.05$) ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (E), รายได้ครัวเรือน (I) และมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ (P)

เมื่อพิจารณาผลของการวัดค่า Unstandardized Coefficients ในส่วนของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) จะได้สมการแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ดังนี้

$$y_1 = 1.322 - .190STA + .074F - (2.703E - 6)D + .617SEL - .313R - .270SIC.. (4.3)$$

จากสมการที่ (4.3) ระบุปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้ดังนี้

สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน (STA) เมื่อสถานภาพของหัวหน้าครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป 1 สถานะ โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ มีผลทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง 0.190 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ซึ่งในครัวเรือนเกษตรกรที่หัวหน้าครัวเรือนอยู่ในสถานภาพสมรส จะเป็นครัวเรือนที่มีความสามารถในการชำระหนี้เพิ่มขึ้น และครัวเรือนเกษตรกรที่หัวหน้าครัวเรือนอยู่ในสถานภาพโสด หรือ หม้าย หากรายได้และปัจจัยอย่างอื่นคงที่ จะส่งผลถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่ลดลง

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (F) เมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 คน โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ มีผลทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรเปลี่ยนแปลงจากเดิม 0.074 หน่วย ในทิศทางเดียวกัน ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

หนี้สินครัวเรือน (D) หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 บาท โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ มีผลทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากเปลี่ยนแปลง 2.703E-6 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ หากครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 1 บาท ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนจะลดลง 2.703E-6 หน่วย และหากครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา สามารถลดภาระทางด้านหนี้สินลงได้ 1 บาท จะส่งผลให้ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 2.703E-6 หน่วย

ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL) เมื่อครัวเรือนเกษตรกร สามารถขายผลผลิตได้เพิ่มขึ้น หรือลดลง 1 บาท มีผลทำให้ ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน เปลี่ยนแปลง 0.617 หน่วย ในทิศทางเดียวกัน ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา มีรายได้ส่วนใหญ่มาจากผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งหากครัวเรือนสามารถขายผลผลิตได้ในทุก ๆ 1 บาท ครัวเรือนจะสามารถชำระหนี้คืนให้กับเจ้าหนี้ได้ 62 สตางค์ แต่หากครัวเรือนเกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตได้ เท่ากับว่า ในทุก ๆ 1 บาทที่ลดลงนั้น ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนก็จะลดลงตามไปด้วย 62 สตางค์

ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R) เมื่อครัวเรือนเกษตรกรมีผู้เป็นภาระเพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 คน ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลง 0.313 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ หากครัวเรือนเกษตรกรมีผู้เป็นภาระเพิ่มขึ้น 1 คน ซึ่งอาจรับคนเข้ามาอุปการะเพิ่มเติมหรือสมาชิกใหม่ของครอบครัว ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนลดลง 0.313 หน่วย แต่ถ้าครัวเรือนมีผู้เป็นภาระลดลง 1 คน เป็นต้นว่าผู้ที่อยู่ในความอุปการะหรือสมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกรได้เพิ่มขึ้นอีก 1 คน ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น 0.313 หน่วย

ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) เมื่อครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำเพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 คน ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลง 0.270 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ซึ่งหากครัวเรือนเกษตรกรต้องรับภาระในการดูแลผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำเพิ่มขึ้น 1 คน ก็ส่งผลให้แรงงานที่จะช่วยทำงานลดน้อยลงไป ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรลดลง 0.270 หน่วย หากผู้ป่วยในครัวเรือนที่ต้องรักษาประจำหายจากอาการเจ็บป่วย 1 คน ทำให้ความสามารถในการ

ชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น 0.270 หน่วย เนื่องจากสามารถลดภาระในการจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิกในครัวเรือน

การพิจารณาความเหมาะสมของแบบจำลองความสัมพันธ์ในความสามารถชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ของโมเดล 1 ตามตารางที่ 4.30 ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (Coefficient of multiple determination) หรือ R^2 และค่าทดสอบตามตารางที่ 4.31 ซึ่งว่าตัวแปรอิสระทั้งหมด ซึ่งได้แก่ สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน (STA), จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (F), หนี้สินครัวเรือน (D), ขาดผลผลิตไม่ได้ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL), ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R) และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งหมดนี้ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) ได้ร้อยละ 39.1 ส่วนที่เหลือเป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ความเหมาะสมของสมการความสัมพันธ์ ระหว่างหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (D) ซึ่งเป็นตัวแปรตาม กับตัวแปรอิสระที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน (I), รายจ่ายครัวเรือนต่อปี (PAY), ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (NON), ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL), ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง (H), ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R) และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) โดยใช้สมการถดถอย และนำตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม เข้าสมการ และตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดและอยู่นอกระดับนัยสำคัญที่กำหนด Probability ($\alpha = 0.05$) ออกทีละตัว โดยเลือกแบบจำลองจากค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (Coefficient of multiple determination) หรือ R^2 จนกระทั่งได้ตัวแปรที่มีนัยสำคัญที่กำหนด ดังนี้

ตารางที่ 4.32 ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการการถดถอย ระหว่าง หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
โมเดล 1					
Constant	-11,683.942	7,284.278		-1.604	.113
รายได้ครัวเรือน	-.264	.152	-.229	-1.739	.086*

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
รายจ่ายครัวเรือนต่อปี	.886	.237	.563	3.744	.000***
ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-19,434.111	8,925.960	-.192	-2.177	.032**
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	19,800.459	7,572.993	.252	2.615	.011**
ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	-32,423.855	21,325.694	-.130	-1.520	.132
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	12,909.918	8,206.256	.153	1.573	.120
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	17,146.085	6,707.942	.218	2.556	.012**
โมเดล 2					
Constant	-10,544.097	7,302.623		-1.444	.153
รายได้ครัวเรือน	-.245	.152	-.213	-1.608	.112
รายจ่ายครัวเรือนต่อปี	.824	.235	.524	3.507	.001***
ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-17,644.980	8,917.692	-.174	-1.979	.051*
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	21,326.460	7,565.266	.271	2.819	.006***
ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน	10,311.393	8,089.481	.122	1.275	.206
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	16,218.521	6,732.718	.206	2.409	.018**
โมเดล 3					
Constant	-11,912.915	7,250.047		-1.643	.104
รายได้ครัวเรือน	-.271	.152	-.235	-1.786	.078*
รายจ่ายครัวเรือนต่อปี	.917	.224	.583	4.092	.000***
ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-14,616.069	8,627.179	.144	-1.694	.094*
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	23,044.143	7,471.916	.293	3.084	.003***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	17,278.605	6,705.956	.220	2.577	.012**
โมเดล 4					
Constant	-14,687.031	7,139.998		-2.057	.043
รายได้ครัวเรือน	-.226	.151	-.196	-1.497	.138
รายจ่ายครัวเรือนต่อปี	-.889	.226	.565	3.933	.000***

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

ตัวแปร	B	SE _b	β	t	Sig.
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	23,403.671	7,550.624	.297	3.100	.003***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	14,944.101	6,634.667	.190	2.252	.027**
โมเดล 5					
Constant	-16,435.001	7,094.599		-2.317	.023
รายจ่ายครัวเรือนต่อปี	.637	.152	.405	4.194	.000***
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	24,876.87	7,540.111	.316	3.299	.001***
ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ	-.252	.093	-.250	-2.722	.008***

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 90%

** มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

*** มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99%

ตารางที่ 4.33 ค่าทดสอบความเหมาะสมของสมการการถดถอย ระหว่าง หนี้สินของครัวเรือน
เกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) และตัวแปรอิสระต่าง ๆ

ค่าสถิติ	โมเดลที่ 1	โมเดลที่ 2	โมเดลที่ 3	โมเดลที่ 4	โมเดลที่ 5
R	.688	.677	.669	.655	.643
R Square	.473	.458	.448	.429	.414
Adjusted R Square	.428	.419	.415	.402	.393
Std. Error of the Estimate	27,968.351	28,188.477	28,293.113	28,602.690	28,808.487
R Square Change	.473	.458	.448	.429	.414
F Change	10.515	11.697	13.611	15.945	20.221
df1	7	6	5	4	3
df2	82	83	84	85	86
Sig. F Change	.000	.000	.000	.000	.000

จากตารางที่ 4.33 เมื่อพิจารณาจากค่า R^2 ซึ่งให้เห็นว่า โมเดลที่ 1 ในตารางที่ 4.32 ให้ค่า R^2 ที่ดีที่สุด และเมื่อนำตัวแปรในโมเดลที่ 1 มาตัดตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด และอยู่นอก

ระดับนัยสำคัญที่กำหนด Probability ($\alpha = 0.05$) เมื่อได้ตัวแปรที่มีนัยสำคัญที่กำหนดแล้ว จะได้สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple regression) ดังนี้

$$D = f(PAY, NON, H, SIC) \dots \dots \dots (4.4)$$

เมื่อแทนค่าที่ได้จากการทดสอบ จะได้สมการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาที่ได้ทำการปรับหน่วยการวัดของตัวแปรอิสระให้เป็นมาตรฐานเพื่อเปรียบเทียบระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร แสดงในสมการที่ (4.5) ดังนี้

$$D = 0.563PAY - 0.192NON + 0.252H + 0.218SIC \dots \dots \dots (4.5)$$

จากสมการที่ (4.5) เมื่อพิจารณาตัวแปรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา พบว่า

รายจ่ายครัวเรือนต่อปี (PAY.) มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ซึ่งรายจ่ายครัวเรือนในที่นี้ มีทั้งรายจ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน รายจ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลในครัวเรือน รายจ่ายสำหรับค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งรายจ่ายในการลงประกอบอาชีพ เป็นต้น แต่เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง มีอาชีพหลัก คือ การเกษตร ดังนั้น รายได้ของครัวเรือนส่วนใหญ่ จึงมาจากการเกษตรเป็นหลัก ส่งผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หนี้สินจึงเพิ่มพูนมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (NON.) ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่จะใช้ที่ดินที่ผู้อื่นให้ใช้ประโยชน์ ซึ่งมีทั้งที่เจ้าของที่ดินให้ทำกินฟรี และต้องเช่าที่ดินทำกิน ทำให้รายได้ที่หามาได้ต้องแบ่งส่วนสำหรับนำไปให้เจ้าของที่ดินทั้งที่เป็นตัวเงินหรือเป็นผลผลิต ส่งผลให้รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจึงจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง (H.) โดย ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่มีการวางแผนทางการเงินล่วงหน้า และไม่สนใจการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้การจัดการรายได้และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนไม่สัมพันธ์กัน ประกอบกับปัจจุบัน โอกาสในการเข้าถึงสินค้าฟุ่มเฟือยสามารถทำได้ง่าย ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงขึ้น ในขณะที่รายได้ของครัวเรือนมีอยู่เท่าเดิมหรืออาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงเล็กน้อย ด้วยข้อจำกัดของที่ดินทำกิน ความรู้ในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย จึงต้องกู้ยืมจากแหล่งสินเชื่อต่าง ๆ มาจ่ายค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ส่งผลให้มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

คริวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) เมื่อต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสมาชิกในคริวเรือน แต่รายได้ของคริวเรือนส่วนใหญ่ พึ่งพาการเกษตรกรรมเป็นหลัก และรายได้จากการเกษตรส่วนใหญ่แล้วจะได้รับเป็นคราว ๆ หรือเป็นงวด ๆ ตามรอบระยะเวลาการผลิต ทำให้มีเงินไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของบุคคลในคริวเรือนที่เกิดขึ้นเป็นประจำ จึงต้องกู้เงินจากแหล่งเงินกู้เพื่อสามารถนำบุคคลในคริวเรือนไปรักษาพยาบาลได้ หนี้สินจึงสะสมเพิ่มมากขึ้น

ส่วนตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงหนี้สินของคริวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ในระดับนัยสำคัญที่กำหนด ($\alpha = 0.05$) ได้แก่ รายได้คริวเรือน (I), ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL) และในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน (R)

เมื่อพิจารณาผลของการวัดค่า Unstandardized Coefficients ในส่วนของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) จะได้สมการแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของคริวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ดังนี้

$$D_1 = -11,683.942 + 0.886P - 19,434.111NON + 19,800.459H + 17,146.085SIC.. (4.6)$$

จากสมการที่ (4.6) ระบุปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้ดังนี้

รายจ่ายคริวเรือนต่อปี (P) เมื่อรายจ่ายของคริวเรือนเปลี่ยนแปลงไป 1 บาท โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ มีผลทำให้หนี้สินของคริวเรือนเปลี่ยนแปลง 0.886 หน่วย ในทิศทางเดียวกัน ในระดับที่นัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ซึ่งหากรายจ่ายคริวเรือนต่อปีเพิ่มขึ้น หนี้สินของคริวเรือนก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่หากรายจ่ายคริวเรือนต่อปีลดลง 1 บาท หนี้สินของคริวเรือนก็จะลดลง 0.886 หน่วย ตามไปด้วย

ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (NON) เมื่อที่ดินทำกินเปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ ทำให้หนี้สินคริวเรือนเปลี่ยนแปลงไป 19,434.111 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ในระดับที่นัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ อธิบายได้ว่า หากคริวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ตัวอย่าง มีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น 1 หน่วยทำให้หนี้สินของคริวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ลดลง 19,434.111 หน่วย แต่ถ้าที่ดินทำกินลดลง 1 หน่วยก็จะทำให้หนี้สินของคริวเรือนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ค่าใช้จ่ายในคริวเรือนสูง (H) เมื่อค่าใช้จ่ายในคริวเรือนเพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 บาท โดยที่ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ มีผลทำให้หนี้สินของคริวเรือนเกษตรกร เปลี่ยนแปลงจากเดิม 24,876.875 บาท

ในทิศทางเดียวกัน ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ โดยที่หากครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นอีก 1 บาท ซึ่งอาจเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในช่วงเวลา ณ ขณะนั้น เป็นต้นว่า ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของบุคคลในครัวเรือน ก็จะส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 24,876.875 บาท แต่ในทางกลับกัน หากค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเกษตรกรลดลง 1 บาท ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ครัวเรือนอาจพ้นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนบางอย่าง เช่น สมาชิกในครัวเรือนจบการศึกษา ส่งผลให้ครัวเรือนมีแรงงานที่จะช่วยในการหารายได้เพิ่มขึ้นอีก 1 แรง ทำให้หนี้สินของครัวเรือนลดลงไป 24,876.875 บาท

ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) เมื่อครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำเพิ่มขึ้นหรือลดลง 1 คน หนี้สินของครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลง 15,506.729 บาท ในทิศทางเดียวกัน ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ เมื่อครัวเรือนเกษตรกรต้องรับภาระในการดูแลผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำเพิ่มขึ้น 1 คน หมายถึงการเพิ่มภาระทางด้านค่าใช้จ่ายและรายได้ลดลง เนื่องจากขาดแรงงานที่จะช่วยทำงานลดลงไป 1 คน ครัวเรือนจึงต้องหาเงินจากแหล่งเงินกู้เพื่อมาใช้หมุนเวียนในครัวเรือน ส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น 15,506.729 บาท แต่ในทางกลับกัน หากวิวัฒนาการทางการแพทย์ สามารถช่วยรักษาบุคคลในครัวเรือนสามารถหายจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่ประจำได้ ซึ่งจะทำให้แรงงานที่จะช่วยครัวเรือนทำงานเพิ่มรายได้ เพิ่มขึ้นมา 1 คน ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้ที่จะใช้คืนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรได้ 15,506.729 บาท

การพิจารณาความเหมาะสมของแบบจำลองความสัมพันธ์ในหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา จากโมเดล 1 ในตารางที่ 4.32 และแสดงค่าทดสอบในตารางที่ 4.33 ซึ่งเมื่อพิจารณา ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด (Coefficient of multiple determination) หรือ R^2 ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งสิ้นได้แก่ รายจ่ายครัวเรือนต่อปี (P) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (NON) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง (H) และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC) ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งสิ้นนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา (ตัวแปรตาม) ได้ร้อยละ 47.3 ส่วนที่เหลือเป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการก่อหนี้และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้สิน ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา โดยได้ทำการศึกษาข้อมูลของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จำนวน 90 ครัวเรือน โดยอาศัยเส้นความยากจนของสำนักพัฒนาฐานข้อมูล และตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นตัวชี้วัดภาวะความยากจน แล้วเลือกครัวเรือนเกษตรกรตามฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา ที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจนจังหวัดพะเยา ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างทั้ง 90 ครัวเรือน กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ 9 อำเภอ 14 ตำบล 30 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านเลือกศึกษาประมาณ 2 – 3 ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิด จากนั้น ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ส่วนการทดสอบสมมติฐาน ใช้สมการถดถอยเชิงเส้น ชนิดตัวแปรหลายตัว (Multiple Linear Regression) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา

สภาพทั่วไปทางกายภาพ ของหมู่บ้านที่ศึกษานั้น มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศในแต่ละอำเภอของจังหวัดพะเยา กล่าวคือ หมู่บ้านที่ศึกษาในอำเภอดอกคำใต้, เชียงม่วน และปง ลักษณะพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบสูงระหว่างภูเขา ฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศจะหนาวมาก ส่วนฤดูฝน ก็มีฝนตกชุกตลอดทั้งฤดูกาล แหล่งน้ำทางการเกษตรต้องพึ่งพาแหล่งน้ำจากธรรมชาติซึ่งจะมีเพียงพอเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น หมู่บ้านในอำเภอเชียงคำและกุซาง เป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ส่วนพื้นที่หมู่บ้านในอำเภอเมืองพะเยาและอำเภอแม่ใจ เป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำ แหล่งน้ำทางการเกษตรมีตลอดทั้งปี ไม่ขาดแคลน หมู่บ้านอำเภอภูพานยาว มีพื้นที่เป็นที่ราบและลาดเอียงตามแนวภูเขา มีความอุดม

สมบูรณ์ของแหล่งน้ำพอสมควร สำหรับหมู่บ้านที่ศึกษาในอำเภอจุน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ
ทุ่งนา สภาพดินเป็นดินดำ ดินเหนียว และดินลูกรัง พื้นที่ทางการเกษตรที่สมบูรณ์มีอยู่น้อยมาก

ความหนาแน่นของประชากรในหมู่บ้านที่ศึกษาทั้ง 30 หมู่บ้าน มีทั้งสิ้น 3,990
ครัวเรือน ประชากรรวม 13,836 คน เฉลี่ยแล้ว ในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมี 462 ครัวเรือน โดยมี
สมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 3 คน ซึ่งหมู่บ้านที่ศึกษาอยู่ห่างจากอำเภอที่สังกัด เฉลี่ยแล้วประมาณ 18
กิโลเมตร โดยใช้ระยะเวลาเดินทางประมาณ 25 นาที

ร้อยละ 86.67 ของหมู่บ้านที่สำรวจทั้งหมด ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วน
ครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน ร้อยละ 90 ของหมู่บ้านที่
สำรวจทั้งหมด มีระบบประปาหมู่บ้านใช้ ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 3.7 บอกว่า ยังไม่เพียงพอและไม่
ทั่วถึง ร้อยละ 26.67 มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรใช้ได้ตลอดปี แต่ร้อยละ 60 ของหมู่บ้านที่สำรวจ มี
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สามารถใช้ได้เฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น

เมื่อศึกษาถึงจำนวนการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่และจำนวนของโทรศัพท์สาธารณะ
เพื่อพิจารณาถึงความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับภายนอก พบว่า ร้อยละ 57 ของหมู่บ้านที่สำรวจ
มีโทรศัพท์สาธารณะติดตั้งภายในหมู่บ้าน และร้อยละ 81 ของครัวเรือนในหมู่บ้านที่สำรวจ มี
โทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้ โดยในหมู่บ้านที่สำรวจร้อยละ 43 มีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านและร้อยละ 47 มี
วัดอยู่ในหมู่บ้าน

1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ในการสำรวจครัวเรือนตัวอย่าง ทั้งสิ้น 90 ครัวเรือน มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศ
ชายอยู่ร้อยละ 72.2 และหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิง มีอยู่ร้อยละ 27.8 อายุน้อยที่สุดของ
หัวหน้าครัวเรือนเพศชาย คือ 26 ปี อายุมากที่สุด คือ 98 ปี อายุเฉลี่ย คือ 57.08 ปี หัวหน้าครัวเรือน
เพศหญิงอายุน้อยที่สุด คือ 29 ปี มากที่สุดคือ 94 ปี อายุเฉลี่ย 59.04 ปี หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่
ยากจนมากในจังหวัดพะเยาอยู่ในสภาพสมรสอยู่ร้อยละ 56.7 ในจำนวนนี้เป็นเพศชายร้อยละ 90.2
ส่วนเพศหญิงมีร้อยละ 9.8 ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหม้าย มีอยู่ร้อยละ 35.6 โดยมีสัดส่วน
ของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชายและเพศหญิงคือ ร้อยละ 53.1 และร้อยละ 46.9 ตามลำดับ
สำหรับครัวเรือนที่เป็นโสด มีเพียงร้อยละ 7.8 ในจำนวนนี้มีหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงอยู่ร้อยละ
71.4 และหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชาย ร้อยละ 28.6

เมื่อศึกษาถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตัวอย่างของเกษตรกรที่ยากจนมากใน
จังหวัดพะเยา พบว่า มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.52 คนต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 61.11 เป็น
ครัวเรือนที่มีสมาชิกไม่เกิน 4 คน ครัวเรือนตัวอย่างที่อยู่เพียงลำพัง มีอยู่ร้อยละ 6.7 ครัวเรือนที่มี
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดคือ 12 คน มีอยู่ร้อยละ 1.1 จำนวนครัวเรือนส่วนใหญ่ มีสมาชิก

ในครัวเรือนอยู่ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 รองลงมาคือครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนอยู่ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และในอันดับสาม คือครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกอยู่ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.20

หากพิจารณาถึงสถานภาพการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า สมาชิกที่ทำงานแล้ว มีอยู่ร้อยละ 59.71 สมาชิกที่กำลังศึกษา คิดเป็นร้อยละ 27.27 ส่วนที่เหลือร้อยละ 13.02 เป็นสมาชิกในครัวเรือนที่ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน แต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของการเป็นภาระ ระหว่าง สมาชิกที่กำลังศึกษารวมกับสมาชิกที่ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน เปรียบเทียบกับสมาชิกที่มีงานทำแล้ว พบว่า อัตราส่วนการเป็นภาระ เท่ากับร้อยละ 67.49 หมายความว่า สมาชิกที่ทำงานแล้ว 100 คน นอกจากจะต้องทำงานเลี้ยงตัวเองแล้ว ในจำนวนนี้ 67.49 คน ต้องรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกที่กำลังศึกษาและสมาชิกในครัวเรือนที่ว่างงาน ไม่ได้ทำงานอีกด้วย

หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 87.8 สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 11.1 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 1.1 ที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ นอกจากจะพึ่งพารายได้จากการเกษตรแล้ว ยังพึ่งพารายได้นอกการเกษตรด้วย ซึ่งรายได้้นอกการเกษตรที่ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาเลือกประกอบเป็นอาชีพรองจากการทำเกษตร คือ รายได้จากการรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ รายได้อื่น ๆ ร้อยละ 42.2 ในลำดับที่สาม คือ รายได้จากการค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 27.78 สำหรับครัวเรือนที่พึ่งพารายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียว มีอยู่ร้อยละ 5.56 ของครัวเรือนที่สำรวจทั้งหมด เมื่อรวมรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนตัวอย่างแล้ว พบว่า มีรายได้เฉลี่ยต่อปี เท่ากับ 52,667.11 บาท แบ่งเป็นรายได้เฉลี่ยจากการเกษตร 27,246.56 บาท คิดเป็นร้อยละ 51.73 และรายได้เฉลี่ยนอกการเกษตร 25,420.55 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.27 เมื่อจำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 34.4 มีระดับรายได้อยู่ที่ 25,001 – 50,000 บาท ต่อปี แต่หากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า มีครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาทต่อปี ถึงร้อยละ 55.60

ด้านรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรที่สำรวจ พบว่า รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน เท่ากับ 42,902.67 บาทต่อปี โดยคิดเป็นรายจ่ายในการบริโภคร้อยละ 53.3 รายจ่ายในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 26.5 และรายจ่ายเพื่อการศึกษาของบุคคลในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.94 การกระจายรายจ่ายของครัวเรือนที่สำรวจ ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 มีรายจ่ายไม่เกิน 50,000 บาทต่อปี ในจำนวนนี้ ร้อยละ 9.09 มีรายจ่ายไม่ถึง 10,000 บาทต่อปี

หากนำรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน มาพิจารณา พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จะมีรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 9,764.44 บาท

ครัวเรือนที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ คิดเป็นร้อยละ 35.6 ครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิไม่ถึง 10,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 66.1 แต่ถ้าแยกครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิติดลบออก ไม่นำมาพิจารณา ครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิไม่ถึง 10,000 บาทต่อปี จะมีอยู่ ร้อยละ 25.56

ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างที่สำรวจ ส่วนใหญ่มีหนี้สินกับกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 47.8 ของครัวเรือนเกษตรกรที่สำรวจทั้งหมด แหล่งเงินกู้รองลงมา คิดเป็นร้อยละ 42.2 ที่ครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินอยู่ คือ ญาติพี่น้อง แต่เมื่อพิจารณาถึงปริมาณหนี้สิน ผลสำรวจพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.4 มีจำนวนเงินกู้ไม่เกิน 5,000 บาท รองลงมา คือ ร้อยละ 33.3 มีจำนวนเงินกู้อยู่ระหว่าง 15,001 – 20,000 ในภาพรวมของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ร้อยละ 82.73 มีหนี้สินจำนวนไม่เกิน 20,000 บาทต่อครัวเรือน

1.3 พฤติกรรมการก่อหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา

ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ร้อยละ 36.67 บอกว่า รายได้ที่มีอยู่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย แต่ร้อยละ 63.33 บอกว่า รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอ ร้อยละ 32.2 ของครัวเรือนตัวอย่าง ได้แก่ สาเหตุที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รายได้จากการทำนายน้อย และในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ในการกู้ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างแล้ว พบว่ามีความสอดคล้องกัน โดยร้อยละ 73.3 กู้เงินเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน รองลงมา คือการกู้เงินเพื่อการรักษาพยาบาล คิดเป็นร้อยละ 40 และอันดับสาม ร้อยละ 33.3 เป็นการกู้เพื่อใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน

แหล่งเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่ร้อยละ 25.6 กู้จาก ญาติ พี่น้อง รองลงมา ได้แก่ แหล่งเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ ร้อยละ 21.1 สำหรับแหล่งเงินกู้กรณีจำเป็นเร่งด่วน ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างร้อยละ 68.9 เลือกที่จะกู้จากญาติ พี่น้อง รองลงมา ร้อยละ 54.4 เลือกที่จะกู้จากกองทุนหมู่บ้าน เมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน และปัจจัยที่ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดเมื่อจำเป็นต้องกู้เงิน คือ ความสะดวกและรวดเร็ว คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ สามารถขอผ่อนผันได้ คิดเป็นร้อยละ 21.1

การวัดคุณภาพหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ร้อยละ 66.7 สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลา สำหรับครัวเรือนที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลานั้น สาเหตุหลัก เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 53.4 ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง สาเหตุรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 43.3 บอกว่า ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลา เนื่องจาก มีค่าใช้จ่ายสูงและมีเหตุฉุกเฉิน จากครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง

ทั้งหมด มีครัวเรือนที่มีภาระต้องผ่อนสินค้า อยู่ร้อยละ 8.9 โดยที่ครัวเรือนเหล่านี้ มีภาระต้องผ่อนส่งสินค้าอีกไม่เกิน 6 เดือน

เมื่อสำรวจถึงความต้องการสินเชื่อเพิ่ม พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.4 ไม่ต้องการสินเชื่อเพิ่ม ส่วนครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่มนั้น ส่วนใหญ่ต้องการสินเชื่อเพิ่มอยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.4 ของครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่มทั้งหมด และวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จากสินเชื่อที่ต้องการนั้น ส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.5 รองลงมา ต้องการนำไปใช้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ และใช้เพื่อเป็นค่ารักษาพยาบาลของสมาชิกในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.5 ของครัวเรือนที่ต้องการสินเชื่อเพิ่ม หากมีกรณีที่ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ไม่สามารถชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ครบทุกรายพร้อมกันได้ แหล่งเงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น คือ ผู้ปล่อยกู้ คิดเป็นร้อยละ 40 ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง รองลงมา คือ ญาติพี่น้องและกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และ ร้อยละ 20 ตามลำดับ

1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญดังนี้ ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน (R), หนี้สินครัวเรือน (D), ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ (SIC), จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (F), ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ (SEL) และสถานภาพหัวหน้าครัวเรือน (STA) ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยาได้ร้อยละ 39.1 ส่วนที่เหลือเป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญที่สุดดังนี้ รายจ่ายครัวเรือนต่อปี (P), ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (NON), ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง (H), ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ (SIC) ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้ร้อยละ 47.3 ส่วนที่เหลือเป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมการก่อหนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา โดยอาศัยแนวทางการศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและความยากจนของเกษตรกร แนวคิดทางทฤษฎีการบริโภค และแนวคิดจากการศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพโดยรวม ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ความต้องการสินเชื่อ ความสามารถในการชำระหนี้ พฤติกรรมการก่อหนี้ พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคของครัวเรือนที่ต้องเผชิญเกี่ยวกับหนี้สินที่มีอยู่ โดยสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการจัดการหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน และวางแผนเพื่อให้ครัวเรือนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ ได้มีโอกาสมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก มีโอกาสหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินที่ผูกพันเรื้อรัง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรอยู่ในภาวะของความยากจนตลอดไป

จากผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมการก่อหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมาก มาจากรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งสาเหตุหลักมาจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง มีรายได้จากการทำนายน้อย และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ โดยแหล่งเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากนั้น ส่วนใหญ่เป็นการกู้เงินจากญาติพี่น้อง ทั้งนี้ เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก มีรายได้น้อย ไม่สามารถกู้เงินจากแหล่งเงินกู้อื่น ๆ ได้ ทั้งนี้เพราะแหล่งเงินกู้โดยส่วนใหญ่แล้ว จะพิจารณารายได้และรายจ่ายเป็นหลัก ส่วนเงินกู้นอกระบบนั้น ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากส่วนใหญ่ ต่างเลือกที่จะไม่พึ่งพาแหล่งเงินกู้ประเภทนี้ เนื่องจากเข้าใจความสามารถในการชำระหนี้ของตน และหลีกเลี่ยงปัญหาจากการติดตามหนี้สินของเจ้าหนี้เงินกู้นอกระบบ และหากมีความจำเป็นต้องใช้เงินอย่างเร่งด่วน นอกจากหาหยิบยืมจากญาติพี่น้องแล้ว อีกทางเลือกหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก คือ กองทุนหมู่บ้าน แต่อาจมีข้อจำกัดของระยะเวลา เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมักจะให้กู้ได้ปีละ 1 ครั้ง หรือ 6 เดือน/ครั้ง หรืออย่างน้อย 3 เดือนครั้ง แล้วแต่ระเบียบข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งอาจไม่ตรงตามความต้องการของครัวเรือนที่มีรายได้น้อย และจำกัดตามระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ประกอบกับการให้ความสำคัญกับความสะดวกและรวดเร็ว เมื่อต้องการใช้เงินของครัวเรือนและสามารถขอผ่อนผันได้ หากไม่สามารถหาเงินมาชำระทันตามกำหนดเวลา

เมื่อสำรวจถึงความต้องการสินเชื่อเพิ่ม พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากส่วนใหญ่ ไม่มีความต้องการสินเชื่อเพิ่ม หากไม่มีความจำเป็น เพราะไม่อยากเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายและจะ

กู้ยืมถ้ามีความมั่นใจว่าสามารถผ่อนชำระไหว สำหรับวัตถุประสงค์ที่จะนำเงินเชื่อไปใช้ประโยชน์ นั้น ส่วนใหญ่จะนำไปใช้จ่ายในครัวเรือน รองลงมาคือการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและเพื่อใช้จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลของสมาชิกในครัวเรือน แต่หากครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ไม่สามารถชำระหนี้สิน ให้กับเจ้าหนี้ได้ครบทุกรายพร้อมกันได้ แหล่งเงินกู้ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อน เจ้าหนี้รายอื่น ๆ ได้แก่ ผู้ปล่อยกู้ รองลงมาคือ ญาติ พี่น้อง และกองทุนหมู่บ้าน ตามลำดับ ปัจจัยสำคัญที่ผู้ปล่อยกู้จะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น ๆ นั้นคือ อัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ๆ และครัวเรือนเกษตรกรบางครัวเรือนต้องจ่ายชำระหนี้ให้แก่ผู้ปล่อยกู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจาก ผู้ปล่อยกู้บางรายปล่อยกู้เพื่อการเกษตรด้วย การกู้เช่นนี้ เมื่อผลิตผลทางการเกษตรของครัวเรือนถึงเวลาต้องเก็บเกี่ยว เกษตรกรมักถูกบังคับให้นำผลผลิตที่ได้ ไปขายให้แก่ผู้ปล่อยกู้ก่อน เพื่อเป็นการชำระหนี้

ในส่วนของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ได้แก่ ในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระหลายคน หนี้สินครัวเรือน ในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ และสถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของประกิจ ยี่หวางศ์ (2550) และวิทยา เกียรพันธุ์ (2550) โดยปัจจัยเหล่านี้จะมีผล คือ หากในครัวเรือนมีผู้เป็นภาระอยู่หลายคน อาจส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความสามารถในการชำระหนี้ลดลง เนื่องจากรายได้ที่หามาได้ต้องนำไปจุนเจือสมาชิกในครัวเรือนที่ยังไม่สามารถช่วยทำงานหาเงินได้ หรืออาจช่วยได้บ้างแต่ยังไม่เต็มที่ โดยที่สมาชิกเหล่านี้อาจอยู่ในช่วงวัยเรียน วัยชรา หรืออาจเจ็บป่วย ซึ่งหากสมาชิกที่เป็นภาระกำลังศึกษาอยู่ เมื่อสมาชิกเหล่านี้สำเร็จการศึกษาและมีงานทำ หารายได้ช่วยเหลือครัวเรือนได้เพิ่มขึ้น นอกจากจำนวนภาระในครัวเรือนจะลดลงแล้ว ยังส่งผลให้ ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในทำนองเดียวกัน หากในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำอยู่ด้วยแล้ว ความสามารถในการชำระหนี้ก็จะลดลง แต่จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยที่สมาชิกในครัวเรือนเป็นอยู่ แต่หากสามารถหายจากอาการเจ็บป่วยได้ ทำให้มีแรงงานในครัวเรือนที่จะช่วยในการหารายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนหนี้สินของครัวเรือนที่มีอยู่ หากหนี้สินของครัวเรือนมีอยู่น้อย ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้นมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนหนี้สินอยู่มากกว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ หากในครัวเรือนมีอัตราส่วนของผู้เป็นภาระอยู่สูง นั้นหมายถึง ในครัวเรือนมีจำนวนผู้ที่ไม่สามารถช่วยหารายได้มีอยู่มากกว่าผู้ที่มั่งงานทำ ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนก็จะลดลงตามไปด้วย ยิ่งถ้าหากผลิตผลทางการเกษตรไม่สามารถจำหน่ายได้ หรือไม่มีผู้รับซื้อ ความสามารถในการชำระหนี้ของ

ครัวเรือนเกษตรกรก็จะลดลงตามไปด้วย และจากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นโสด เป็นหม้าย หรือหย่าร้าง ครัวเรือนมักมีความสามารถในการชำระหนี้ต่ำกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่แต่งงานแล้วและยังครองชีวิตคู่อยู่กับคู่สมรส โดยรวมแล้ว สามารถสรุปได้ว่า ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน ที่หัวหน้าครัวเรือนยังครองชีวิตคู่อยู่กับคู่สมรส โดยที่สมาชิกในครัวเรือนสามารถช่วยเหลือในการหารายได้มีมากกว่าผู้ที่ เป็นภาระ และสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนได้ อีกทั้งยังไม่มีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ ย่อมมีสูงกว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ที่หัวหน้าครัวเรือนต้องอยู่เพียงลำพัง มีสมาชิกที่เป็นภาระอยู่มากกว่าแรงงานของครัวเรือน ขายผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ และมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ

ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ได้แก่ รายจ่ายครัวเรือนต่อปี, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง และในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำ ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนิโบล นวลอินทร์ (2550) โดยรายจ่ายของครัวเรือนต่อปี อาจประกอบไปด้วย รายจ่ายเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน รายจ่ายเพื่อการศึกษา และรายจ่ายทางด้านค่ารักษาพยาบาล ซึ่งรายจ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ จะส่งผลถึงหนี้สินของครัวเรือนด้วย หากรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายทางการลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งจะเป็นผลให้เกษตรกรมีรายได้เกิดขึ้นในอนาคต ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากอาจไม่ต้องการกู้ยืมเงิน หรือต้องการกู้ยืมบ้างแต่ก็จะมีรายได้ที่จะสามารถนำไปชำระหนี้ได้ในอนาคต แต่หากเป็นรายจ่ายด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่ส่งผลให้เกิดเป็นรายได้ในอนาคต ครัวเรือนเกษตรกรอาจต้องการกู้ยืมเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในครัวเรือน แล้วหากค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงด้วย ความเป็นไปได้ที่จะต้องการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ย่อมสูงตามไปด้วย และหากในครัวเรือนมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำด้วย ย่อมส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น สรุปได้ว่า หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปริมาณของรายจ่ายครัวเรือนต่อปี, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และผู้ป่วยที่ต้องรักษาประจำในครัวเรือน

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความยากจนของเกษตรกร ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา ทำให้ขาดความรู้ในการดำรงชีวิต อยู่ในชนบทที่นับวันทรัพยากรก็ยิ่งเสื่อมโทรมลง เป็นอุปสรรคต่อการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ที่ผ่านมามาภาครัฐได้ให้ความสำคัญต่อบริการ

หรือโครงการแก้ปัญหาความยากจนในเชิงนโยบายประชานิยม โดยการกระตุ้นการบริโภคและการใช้จ่ายของภาคประชาชน โดยคาดหวังจะให้เศรษฐกิจโดยรวมเจริญเติบโต แต่ปัญหาหนี้สินและความยากจนของครัวเรือนในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้ลดลง แต่กลับยิ่งเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะภาครัฐมุ่งเน้นการเข้าถึงแหล่งทุน แต่ไม่ได้เพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการหนี้ที่ดี ให้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด ซึ่งผลการศึกษานี้ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา สอดคล้องกับผลงานวิจัยทางด้านหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเป็นจำนวนมาก ซึ่งพบว่า หนี้สินและความยากจนของเกษตรกรมีสาเหตุจากปัจจัยในหลาย ๆ ปัจจัยด้วยกัน ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหานี้และความยากจนได้ด้วยปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่งเพียงปัจจัยเดียว จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขด้วยมาตรการต่าง ๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวไปพร้อมกัน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 จากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากส่วนใหญ่ จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา ซึ่งไม่เพียงพอที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับครัวเรือนได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและให้ความสำคัญต่อนโยบายทางการศึกษา โดยสนับสนุนการศึกษาของเด็กนักเรียนในห้องเรียนควบคู่กับการศึกษานอกห้องเรียนอย่างจริงจัง นำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน ให้แก่บุตรหลานของเกษตรกรในรูปแบบของโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของครอบครัวและชุมชน เพื่อให้บุตรหลานของเกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงที่บ้านของตนเอง ควรณรงค์ให้เกษตรกรทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง พอมี พอกิน ควรจัดให้มีการส่งเสริมอาชีพ/การฝึกอาชีพเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพได้กว้างยิ่งขึ้น

3.2 จังหวัดควรให้ความสำคัญในการสนับสนุนภาคชนบทในกิจกรรมทางการเกษตร และเกี่ยวเนื่องกับการเกษตรของเกษตรกร ทั้งทางด้านการผลิต-แปรรูป-ตลาดแบบครบวงจร ได้แก่ โครงการระบบชลประทาน (การขุดบ่อ สร้างฝายหรือเขื่อนเก็บกักน้ำ และคลองส่งน้ำการเกษตร) โครงการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือการเกษตรราคาถูก (เมล็ดพันธ์ ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช) โครงการประกันราคาพืชผลและโครงการประกันภัยพืชผล โครงการพัฒนาคุณภาพผลิตผลและผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตร เป็นต้น เพื่อให้โครงการดังกล่าวเป็นเครื่องมือและหลักประกันในการประกอบอาชีพของเกษตรกร เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพการเกษตรและช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันกับภาคธุรกิจอื่นได้

3.3 โครงการของภาครัฐ เช่น โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการพักชำระหนี้ โครงการกองทุนหมู่บ้าน และโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน เป็นโครงการที่

เกษตรกรเห็นว่ามิใช่ประโยชน์และสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นอย่างมาก เนื่องจากโครงการเหล่านี้ จะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายโดยตรงของครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้น รัฐบาลควรมีนโยบายที่จะสานต่อโครงการดังกล่าว ที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและยังเป็นที่ต้องการของเกษตรกร โดยมีกระบวนการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกร รวมทั้งต้องมีมาตรการป้องกัน ไม่ได้เกษตรกรกลับเข้าสู่วงจรของหนี้สินอีก ทั้งนี้ภาครัฐต้องมีกลไกในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลมาปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกร และชุมชนโดยแท้จริง

3.4 ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก มีพฤติกรรมในการเข้าร่วมโครงการที่มีการให้กู้หรือยืมเงิน เนื่องจากมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาว่าเงินกู้หรือเงินยืมตามโครงการเหล่านั้น เป็นเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล จึงไม่จำเป็นต้องชำระคืน นอกจากนี้ จากการสำรวจยังสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและค่านิยมของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ คือ การทำตามกระแส นิยมโดยไม่ไตร่ตรอง ไม่ชอบการออม ไม่มีวินัยในการใช้จ่าย และไม่มีวินัยในการชำระหนี้ เป็นต้น ซึ่งภายหลังจากเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลแล้ว เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จึงไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้หรือเงินยืม ให้แก่ผู้ให้กู้ หรือให้ยืมได้ ควรกำหนดนโยบายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมของเกษตรกรที่มีผลต่อการเกิดหนี้สินภาคครัวเรือน โดยอาศัยเครือข่ายและส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชนบทเป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการที่มีผลโดยตรงต่อการลดรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ควรณรงค์ให้ครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก มีขีดความสามารถในการวิเคราะห์สถานะทางการเงินอย่างง่ายของครัวเรือนจาก “การจัดทำบัญชีครัวเรือน” เพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือนและส่งเสริมณรงค์ให้มีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างทุนของครัวเรือนในระยะยาว

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ในการศึกษาครั้งนี้ เน้นการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้ตามทัศนคติของตนเองได้ โดยอาจปกปิดข้อมูลบางอย่าง ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงบ้าง ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเก็บข้อมูลแบบอนุกรมเวลา เพื่อจะให้เห็นการเปลี่ยนแปลงข้อมูลของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปัญหาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

4.2 ควรกำหนดปัจจัยหรือตัวแปรใหม่เข้ามาศึกษา เพื่อค้นหาตัวแปรอิสระที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามให้ดียิ่งขึ้น และลดข้อผิดพลาดลง

4.3 ควรมีการวิจัยโดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก อาจจัดเสวนากลุ่มเกษตรกร เพื่อรับฟังปัญหาและเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่ครัวเรือนเกษตรกรต้องเผชิญอยู่

4.4 การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินชีวิต การใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และการลงทุนประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมาก ระหว่างกลุ่มที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สิน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา ขวัญเมือง (2547) “การศึกษาความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลต่อสินค้าเกษตร ในพื้นที่ จ.สุราษฎร์ธานี ” ค้นคืนวันที่ 23 เมษายน 2553 จาก : http://www2.oae.go.th/zone/zone8/roae8/index.php?option=com_content&task=view&id=148&Itemid=49
- ชุลิน สีลพัทธ์กุล (2548) “สภาพและสาเหตุความยากจนของผู้มาจดทะเบียนคนจน : กรณีศึกษา ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่” การศึกษาค้นคว้าอิสระ ระดับบัณฑิตศึกษา ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชัยวัฒน์ รสหวาน (2543) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรไปปฏิบัติในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาเฉพาะกรณีการปฏิบัติตามระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจนด้านหนี้สินและที่ดิน พ.ศ. 2536” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) “บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนากระบวนการสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” กรุงเทพมหานคร โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย, สกว.
- เทอดศักดิ์ กองพรหม (2545) “กระบวนการสร้างสำนึกการปลดปล่อยตนเองจากการเป็นหนี้สินแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านห้วยทราย ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” กรุงเทพมหานคร สำนักกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ภาคเหนือ (สกว. ภาค)
- นรัชย์ ตรีสรศัย (2540) “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถชำระคืนเงินกู้” การค้นคว้าอิสระปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นิภา เข้มมี (2546) “แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นิโลบล นวลอินทร์ (2550) “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกร ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

- (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ประกิจ ยี่หวางศ์ (2550) “สินเชื่อภาคครัวเรือนในจังหวัดบุรีรัมย์ ” วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปิยรัตน์ พรหมงาม (2550) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของครอบครัวพนักงานนิคมอุตสาหกรรม
แหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (การ
พัฒนาครอบครัวและสังคม) สาขามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พฤษย์ เถาฉวิล (2548) เอกสารประกอบการประชุมกรรมการภาคประชาชนตรวจสอบนโยบาย
ความยากจนและสังคม ครั้งที่ 1 เรื่อง นโยบายประชานิยมกับการแก้ไขปัญหาความ
ยากจน วันที่ 25 – 26 สิงหาคม 2548 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ และคนอื่น ๆ (2543) “การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
ที่ยากจนคัดค้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์ (2543) “วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนยากจนคัดค้านในภาคเหนือ
เชียงใหม่-พะเยา-อุตรดิตถ์-กำแพงเพชร” กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย
- วิทยา เจียรพันธ์ (2550) “โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย ”
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- (2553) “หนี้สินเกษตรกรไทย” กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- วิทยากร เชียงมูล (2544) “ปัญหาคนจนและการแก้ปัญหาความยากจน” เอกสารฝ่าย
ประชาสัมพันธ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- วิษณุ บุญมาร์ตัน (2548) “วิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง ยุคทักษิณ ชินวัตร ” พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร ส.เอเชียเพรส
- ศิริรัตน์ ธานีรณานนท์ ร่มโพธิ์ เรื่องสงฆ์ และจักรี ทองเรือง (2543) “คนยากจนคัดค้านใน
ภาคใต้” สงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2549, เมษายน) “สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย
ไทย” ค้นคืนวันที่ 1 พฤษภาคม 2533 จาก : <http://www.tdri.or.th/poverty/report1.htm/>
- สมจินต์ สันถาวรภัย และคนอื่น ๆ (2543) “สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ยากจน
คัดค้านในภาคกลาง นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- สุรเดช ตระกูลศรี (2521) “การวิเคราะห์การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) นิยามและการวัดความยากจน ใน “รายงานการประเมินความยากจน ปี 2550” กรุงเทพฯ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) “สรุปผลเบื้องต้นการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในช่วง 6 เดือนแรกของปี 2552” ค้นคืนวันที่ 25 มีนาคม 2553 จาก : <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/socioExec52.pdf>
- อรุณศรี คงคาใส (2546) “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ” การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อาทร เจียมเด่นงาม (2544) “ธุรกิจเงินกู้นอกระบบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่” การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อุมาวดี เพชรหวล (2548) “การวิเคราะห์พฤติกรรมและความยืดหยุ่นของการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตร” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

ราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก แบบสอบถามงานวิจัย

แบบสอบถามงานวิจัย

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจนมาก ในจังหวัดพะเยา

ข้อแนะนำในการตอบแบบสอบถาม : โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หรือ กรอกข้อมูลในช่องให้ตรงกับความเป็นจริง

1. สถานะของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - () หัวหน้าครอบครัว
 - () คู่สมรส
 - () สมาชิกในครัวเรือน
2. เพศของหัวหน้าครัวเรือน
 - () ชาย
 - () หญิง
3. อายุหัวหน้าครัวเรือน ปี
4. สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน
 - () โสด () สมรส () หม้าย
5. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
 - () ประถมศึกษา
 - () มัธยมศึกษาตอนต้น
 - () มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.
 - () อนุปริญญา / ปวส.
 - () ปริญญาตรี
 - () สูงกว่าปริญญาตรี

6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว คน
- ทำงานแล้ว คน
- กำลังศึกษา คน
- ว่างงาน ยังไม่ได้ทำงาน คน
- พักอาศัยด้วยกัน คน
- ทำงานและพักอาศัย ต่างพื้นที่ คน
7. ที่มาของรายได้ของครอบครัว (โดยประมาณ)
- () การเกษตร บาท / ปี
- () รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ บาท / ปี
- () ค้าขาย บาท / ปี
- () พนักงานบริษัทเอกชน บาท / ปี
- () รับจ้างทั่วไป บาท / ปี
- () สมาชิกในครอบครัวส่งเงินกลับมาให้ บาท / ปี
- () อื่น ๆ โปรดระบุ บาท / ปี
8. รายจ่ายต่าง ๆ ในครอบครัว
- () การบริโภคต่อเดือน บาท / ต่อปี บาท
- () การประกอบอาชีพต่อเดือน บาท / ต่อปี บาท
- () เพื่อการศึกษาในครอบครัวต่อเดือน บาท / ต่อปี บาท
9. ปัจจุบันครอบครัวของท่านมีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายหรือไม่
- () เพียงพอ และครอบครัวของท่านมีเงินออมต่อเดือน บาท / ต่อปี บาท
- () ไม่เพียงพอ ครอบครัวของท่านหาเงินจากแหล่งใดมาใช้
- () ยืมจากญาติ พี่น้อง
- () กู้มาใช้ และกู้เงินจาก
- เหตุผลที่ทำให้ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย
- () ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง
- () มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ
- () ราคาผลผลิตมีราคาต่ำ

- () ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ
- () ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง
- () รายได้จากการทำนายน้อย
- () ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน
- () ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ
- () เหตุผลอื่น ๆ โปรดระบุ

10. เหตุผลที่ทำให้ท่านต้องกู้ยืมเงิน

- () เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ
- () เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน
- () เพื่อการศึกษาของบุคคลในครอบครัว
- () เพื่อการรักษาพยาบาล
- () เพื่อที่อยู่อาศัย
- () เพื่อเหตุผลอื่น ๆ โปรดระบุ

11. ในกรณีเร่งด่วนที่ท่านจำเป็นต้องใช้เงิน แหล่งเงินใดบ้างที่ท่านคิดว่าจะเข้าไปติดต่อ

- () ญาติพี่น้อง
- () ไฟแนนซ์
- () ผู้ปล่อยเงินกู้
- () ธ.ก.ส.
- () ธนาคารพาณิชย์
- () กองทุนหมู่บ้าน
- () อื่น ๆ โปรดระบุ

เหตุผลที่ทำให้ท่านตัดสินใจ ขอกู้เงินจากแหล่งต่าง ๆ เหล่านี้

.....

.....

12. หากท่านต้องการกู้เงิน สิ่งสำคัญที่ท่านจะต้องคำนึงถึงมากที่สุด (ตอบเพียง 1 ข้อ)
- () อัตราดอกเบี้ย
 - () ความสะดวกรวดเร็ว
 - () ระยะเวลาการผ่อนส่ง
 - () ความสามารถในการชำระหนี้
 - () สามารถขอผ่อนผันได้ เมื่อเกิดปัญหาการชำระหนี้
 - () อื่น ๆ โปรดระบุ
13. ปัจจุบันครอบครัวของท่าน มีหนี้สินจากแหล่งใดบ้าง
- () ญาติพี่น้อง จำนวน บาท
 - () ไฟแนนซ์ จำนวน บาท
 - () ผู้ปล่อยเงินกู้ จำนวน บาท
 - () ธ.ก.ส. จำนวน บาท
 - () ธนาคารพาณิชย์ จำนวน บาท
 - () กองทุนหมู่บ้าน จำนวน บาท
 - () อื่น ๆ โปรดระบุ..... จำนวน บาท
14. ท่านสามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดหรือไม่
- () ตรงตามกำหนด
 - () ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนด เนื่องจาก
 - () รายได้ในครัวเรือนไม่เพียงพอ
 - () มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงและมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน
 - () การลงทุนการเกษตรล้มเหลว
 - () มีภาระหนี้อื่นที่เร่งรัดมากกว่า
 - () อื่น ๆ โปรดระบุ
15. ท่านมีภาระต้องผ่อนส่งสินค้าหรือไม่
- () มี เดือนละ บาท เหลือระยะเวลา เดือน
 - () ไม่มี

16. ครอบครัวของท่านมีความต้องการสินเชื่อเพิ่มอีกหรือไม่

- () มี ภาระระบุจำนวน บาท
 () ไม่มี

17. สินเชื่อที่ท่านมีความต้องการนั้น เพื่อประโยชน์ในด้านใด

- () เพื่อประกอบอาชีพ
 () เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน
 () เพื่อการศึกษาของคนในครอบครัว
 () เพื่อการรักษาพยาบาล
 () เพื่อประโยชน์อื่น ๆ โปรดระบุ

18. หากเกิดเหตุฉุกเฉินที่ท่านไม่สามารถชำระหนี้ได้ตรงตามกำหนดเวลากับผู้ให้กู้ทุกราย ท่านคิดว่าเจ้าหนี้รายใดที่ท่านจะต้องชำระก่อนรายอื่น ๆ

- () ญาติพี่น้อง
 () ไฟแนนซ์
 () ผู้ปล่อยเงินกู้
 () ธ.ก.ส.
 () ธนาคารพาณิชย์
 () กองทุนหมู่บ้าน
 () อื่น ๆ โปรดระบุ

เหตุผลที่ทำให้ท่านตัดสินใจชำระเงินให้กับเจ้าหนี้รายนี้ก่อน เพราะ

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

**ภาคผนวก ข ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนมากในจังหวัด
พะเยา ด้วยเทคนิค Linear Regression**

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, ระดับการศึกษาของหัวหน้าฯ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน ^a		Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.625 ^a	.391	.322	.390	1.650

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, ระดับการศึกษาของหัวหน้าฯ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน

b. Dependent Variable: y

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	7.811	9	.868	5.696	.000 ^a
	Residual	12.189	80	.152		
	Total	20.000	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, ระดับการศึกษาของหัวหน้าฯ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน

b. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
1	(Constant)	1.322	.275	
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.190	.073	-.240
	ระดับการศึกษาของหัวหน้าฯ	-.121	.118	-.095
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.074	.031	.381
	รายได้ครัวเรือน	-3.091E-6	.000	-.210
	debt_t	-2.703E-6	.000	-.211
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.163	.104	-.148
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.617	.293	.193
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.313	.108	-.289
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.270	.096	-.267

a. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model		t	Sig.
1	(Constant)	4.802	.000
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-2.583	.012
	ระดับการศึกษาของหัวหน้า ฯ	-1.021	.310
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	2.348	.021
	รายได้ครัวเรือน	-1.250	.215
	debt_t	-2.062	.042
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-1.574	.120
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับ ซื้อ	2.104	.039
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระ หลายคน	-2.899	.005
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้อง รักษาเป็นประจำ	-2.805	.006

a. Dependent Variable: y

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
2	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน ^a		. Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
2	.619 ^a	.383	.322	.390	1.645

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน

b. Dependent Variable: y

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
2	Regression	7.652	8	.957	6.275	.000 ^a
	Residual	12.348	81	.152		
	Total	20.000	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
2	Regression	7.652	8	.957	6.275	.000 ^a
	Residual	12.348	81	.152		
	Total	20.000	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รายได้ครัวเรือน

b. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
2	(Constant)	1.135	.206	
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.174	.072	-.220
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.074	.031	.382
	รายได้ครัวเรือน	-2.955E-6	.000	-.200
	debt_t	-2.805E-6	.000	-.219
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.154	.103	-.140
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.631	.293	.197
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.320	.108	-.296
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.245	.093	-.243

a. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
2	(Constant)	5.513	.000
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-2.422	.018
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	2.351	.021
	รายได้ครัวเรือน	-1.196	.235
	debt_t	-2.145	.035
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-1.492	.139
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	2.153	.034
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-2.977	.004
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-2.633	.010

a. Dependent Variable: y

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	.02	1.25	.67	.293	90
Residual	-.846	.941	.000	.372	90
Std. Predicted Value	-2.212	1.982	.000	1.000	90
Std. Residual	-2.168	2.411	.000	.954	90

a. Dependent Variable: y

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
3	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน ^a		Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
3	.610 ^a	.372	.318	.391	1.639

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน

b. Dependent Variable: y

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
3	Regression	7.434	7	1.062	6.930	.000 ^a
	Residual	12.566	82	.153		
	Total	20.000	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน

b. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
3	(Constant)	1.092	.203	
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.164	.072	-.208
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.043	.019	.224
	debt_t	-3.114E-6	.000	-.243
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-.131	.102	-.119
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.597	.292	.187
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.309	.107	-.286
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.236	.093	-.234

a. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
3	(Constant)	5.373	.000
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-2.295	.024
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	2.349	.021
	debt_t	-2.422	.018
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-1.286	.202
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	2.041	.044
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-2.877	.005
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-2.534	.013

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
3	(Constant)	5.373	.000
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-2.295	.024
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	2.349	.021
	debt_t	-2.422	.018
	มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	-1.286	.202
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	2.041	.044
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-2.877	.005
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-2.534	.013

a. Dependent Variable: y

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	.01	1.24	.67	.289	90
Residual	-.847	.969	.000	.376	90
Std. Predicted Value	-2.262	1.990	.000	1.000	90
Std. Residual	-2.165	2.475	.000	.960	90

a. Dependent Variable: y

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
4	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน ^a		. Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
4	.599 ^a	.359	.313	.393	1.658

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน

b. Dependent Variable: y

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
4	Regression	7.181	6	1.197	7.749	.000 ^a
	Residual	12.819	83	.154		
	Total	20.000	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน, debt_t, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน

b. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
4	(Constant)	1.020	.196	
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-.149	.071	-.189
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.047	.018	.242
	debt_t	-3.453E-6	.000	-.269
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	.617	.293	.193
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-.295	.107	-.273
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-.252	.093	-.250

a. Dependent Variable: y

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
4	(Constant)	5.200	.000
	สถานภาพหัวหน้าครัวเรือน	-2.106	.038
	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	2.553	.013
	debt_t	-2.734	.008
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	2.107	.038
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	-2.750	.007
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	-2.722	.008

a. Dependent Variable: y

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	.04	1.24	.67	.284	90
Residual	-.880	.899	.000	.380	90
Std. Predicted Value	-2.208	2.010	.000	1.000	90
Std. Residual	-2.238	2.288	.000	.966	90

a. Dependent Variable: y

ภาคผนวก ค ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของ
ครัวเรือนเกษตรกร ที่ยากจนมากในจังหวัดพะเยา ด้วยเทคนิค

Linear Regression

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี ^a		Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.688 ^a	.473	.428	27,968.351	1.805

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	5.758E10	7	8.225E9	10.515	.000 ^a
	Residual	6.414E10	82	7.822E8		
	Total	1.217E11	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
1	(Constant)	-11683.942	7284.278	
	รายได้ครัวเรือน	-.264	.152	-.229
	รวมรายจ่ายต่อปี	.886	.237	.563
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-19434.111	8925.960	-.192
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	19800.459	7572.993	.252
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	-32423.855	21325.694	-.130
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	12909.918	8206.256	.153
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	17146.085	6707.942	.218

a. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
1	(Constant)	-1.604	.113
	รายได้ครัวเรือน	-1.739	.086
	รวมรายจ่ายต่อปี	3.744	.000
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-2.177	.032
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	2.615	.011
	ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีผู้รับซื้อ	-1.520	.132
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	1.573	.120
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	2.556	.012

a. Dependent Variable: debt_t

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-25,115.59	104,244.33	23,890.00	25,434.744	90
Residual	-41,783.125	118,085.289	.000	26,845.950	90
Std. Predicted Value	-1.927	3.159	.000	1.000	90
Std. Residual	-1.494	4.222	.000	.960	90

a. Dependent Variable: debt_t

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
2	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี ^a		Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
2	.677 ^a	.458	.419	28,188.477	1.747

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
2	Regression	5.577E10	6	9.295E9	11.697	.000 ^a
	Residual	6.595E10	83	7.946E8		
	Total	1.217E11	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
2	(Constant)	-10544.097	7302.623	
	รายได้ครัวเรือน	-.245	.152	-.213
	รวมรายจ่ายต่อปี	.824	.235	.524
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-17644.980	8917.692	-.174
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	21326.460	7565.266	.271
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	10311.393	8089.481	.122
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	16218.521	6732.718	.206

a. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
2	(Constant)	-1.444	.153
	รายได้ครัวเรือน	-1.608	.112
	รวมรายจ่ายต่อปี	3.507	.001
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-1.979	.051
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	2.819	.006
	ในครอบครัวมีผู้เป็นภาระหลายคน	1.275	.206
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	2.409	.018

a. Dependent Variable: debt_t

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-22,602.29	98,790.94	23,890.00	25,032.157	90
Residual	-58,470.457	117,750.289	.000	27,221.726	90
Std. Predicted Value	-1.857	2.992	.000	1.000	90
Std. Residual	-2.074	4.177	.000	.966	90

a. Dependent Variable: debt_t

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
3	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, รวมรายจ่ายต่อปี ^a		Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
3	.669 ^a	.448	.415	28,293.113	1.702

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
3	Regression	5.448E10	5	1.090E10	13.611	.000 ^a
	Residual	6.724E10	84	8.005E8		
	Total	1.217E11	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง, รายได้ครัวเรือน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
3	(Constant)	-11912.915	7250.047	
	รายได้ครัวเรือน	-.271	.152	-.235
	รวมรายจ่ายต่อปี	.917	.224	.583
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-14616.069	8627.179	-.144
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	23044.143	7471.916	.293
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	17278.605	6705.956	.220

a. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
3	(Constant)	-1.643	.104
	รายได้ครัวเรือน	-1.786	.078
	รวมรายจ่ายต่อปี	4.092	.000
	ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง	-1.694	.094
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	3.084	.003
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	2.577	.012

a. Dependent Variable: debt_t

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-20,288.78	96,988.90	23,890.00	24,740.714	90
Residual	-56,677.652	114,370.789	.000	27,486.876	90
Std. Predicted Value	-1.786	2.955	.000	1.000	90
Std. Residual	-2.003	4.042	.000	.972	90

a. Dependent Variable: debt_t

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
4	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รายได้ครัวเรือน, รวม รายจ่ายต่อปี ^a		. Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
4	.655 ^a	.429	.402	28,602.690	1.578

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รายได้ครัวเรือน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
4	Regression	5.218E10	4	1.304E10	15.945	.000 ^a
	Residual	6.954E10	85	8.181E8		
	Total	1.217E11	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รายได้ครัวเรือน, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
4	(Constant)	-14687.031	7139.998	
	รายได้ครัวเรือน	-.226	.151	-.196
	รวมรายจ่ายต่อปี	.889	.226	.565
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	23403.671	7550.624	.297
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	14944.101	6634.667	.190

a. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		t	Sig.
		4	(Constant)
	รายได้ครัวเรือน	-1.497	.138
	รวมรายจ่ายต่อปี	3.933	.000
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	3.100	.003
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	2.252	.027

a. Dependent Variable: debt_t

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-11,530.00	93,573.96	23,890.00	24,213.355	90
Residual	-53,573.961	117,281.758	.000	27,952.543	90
Std. Predicted Value	-1.463	2.878	.000	1.000	90
Std. Residual	-1.873	4.100	.000	.977	90

a. Dependent Variable: debt_t

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
5	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รวมรายจ่ายต่อปี ^a		. Enter

a. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
5	.643 ^a	.414	.393	28,808.487	1.557

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
5	Regression	5.035E10	3	1.678E10	20.221	.000 ^a
	Residual	7.137E10	86	8.299E8		
	Total	1.217E11	89			

a. Predictors: (Constant), ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ, ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง, รวมรายจ่ายต่อปี

b. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients
		B	Std. Error	Beta
5	(Constant)	-16435.001	7094.599	
	รวมรายจ่ายต่อปี	.637	.152	.405
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	24876.875	7540.111	.316
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	15506.729	6671.678	.197

a. Dependent Variable: debt_t

Coefficients^a

Model			
		t	Sig.
5	(Constant)	-2.317	.023
	รวมรายจ่ายต่อปี	4.194	.000
	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง	3.299	.001
	ในครอบครัวมีผู้ป่วยที่ต้องรักษาเป็นประจำ	2.324	.022

a. Dependent Variable: debt_t

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-10,934.64	90,793.24	23,890.00	23,783.975	90
Residual	-50,793.238	121,188.273	.000	28,318.789	90
Std. Predicted Value	-1.464	2.813	.000	1.000	90
Std. Residual	-1.763	4.207	.000	.983	90

a. Dependent Variable: debt_t

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวนิชาภา เทพนากิจ
วัน เดือน ปี	26 ตุลาคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	บธ.บ. (การบัญชี) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2547
สถานที่ทำงาน	แขวงกรทางลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ตำแหน่ง	นักวิชาการพัสดุ

